

PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO BENDROJI PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa (toliau – Programa) apibrėžia priešmokyklinio ugdymo paskirtį, tikslą ir uždavinius, ugdomas kompetencijas, pasiekimų sritis, ugdymo(si) turinio gaires, pasiekimų lygių požymius ir vaikų pasiekimų vertinimą.

2. Programos paskirtis:

2.1. sudaryti prielaidas vaiko individualių galių plėtotei, kiekvieno vaiko pažangai, sukurti lygias galimybes įvairių poreikių vaikams pasirengti sėkmingai pradėti mokytis mokykloje;

2.2. užtikrinti ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo turinio dermę siekiant ir įgyvendinant ugdymo tikslus, uždavinius, taikant į vaiką orientuoto ugdymo metodus, vaiko kompetencijų augimą skatinančius pasiekimų ir pažangos vertinimo būdus;

2.3. padėti mokytojui, švietimo teikėjo vadovui, savininko teises ir pareigas įgyvendinančiai institucijai (dalyvių susirinkimui), bendradarbiaujant su vaiko tėvais (globėjais), švietimo pagalbos specialistais užtikrinti kokybišką ir inovatyvų Programos vykdymą, teikiant savalaikį grįžtamąjį ryšį vaikui, tėvams (globėjams), ugdymo įstaigos administracijai ir kitiems su vaiko ugdymu susijusiems asmenims.

3. Programa siekiama atliepti 5–6 metų vaikų interesus, puoselėti jų gerovę ir tenkinti kiekvieno vaiko individualius, savitus poreikius bei galimybes. Įgyvendinant Programą svarbi vaikų žaidybinė, patyriminė veikla, atradimų džiaugsmo ir natūralaus smalsumo apie supantį pasaulį puoselėjimas, nes taip sudaromos sąlygos vaikams ugdytis Programoje numatytas kompetencijas.

4. Programoje kompetencijos ugdomos integraliai visose ugdymosi srityse ir visose veiklose, kuriose vaikas dalyvauja, siekiant užtikrinti visų kompetencijų ugdymo pusiausvyrą ir dermę. Svarbi ugdymo dalis – vaikų vertybinių nuostatų plėtojimas padedant jiems tapti smalsiems, pasitikintiems savimi, aktyviems, motyvuotiems, drąsiai įgyvendinantiems savo sumanymus, kūrybiškiems, savarankiškiems, atsakingiems.

5. Programoje išskirtos 6 ugdymosi sritys: gamtamokslinis ugdymas, kalbinis ugdymas, matematinis ugdymas, meninis ugdymas, visuomeninis ugdymas, sveikatos ir fizinis ugdymas. Visos ugdymosi sritys yra lygiavertės ir ugdomos integraliai su kompetencijomis.

6. Remiantis kompetencijų raidos aprašu, pateikiamu 1 priede, yra išskirtos pasiekimų sritys. Jos yra sugrupuotos pagal ugdymosi sritis. Kiekvienoje pasiekimų srityje numatyti pasiekimai suformuluoti atsižvelgiant į vaiko raidos ypatumus ir įgytą patirtį.

7. Pasiekimai aprašomi 3 pasiekimų lygiais: iki pagrindinio, pagrindinis ir virš pagrindinio. Pasiekimų lygiai skirti formuojamajam vertinimui, t. y., geriau pažinti vaiką, atpažinti jo stiprybes ir tobulintinas sritis, numatyti reikiamą pagalbą vaiko ūgčiai.

II SKYRIUS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

8. Programos tikslas – atsižvelgiant į kiekvieno vaiko patirtį, galias, ugdymo poreikius, vadovaujantis humanistinėmis, demokratinėmis vertybėmis, užtikrinti palankias asmenybės raidos ir ugdymo sąlygas, padėti pasirengti sėkmingai pradėti mokytis mokykloje.

9. Programos tikslui pasiekti būtina įgyvendinti šiuos uždavinius:

9.1. atpažinti kiekvieno vaiko ugdymo poreikius, kylančius iš asmenybės raidos tarpsnio, individualių raidos ypatumų, prigimtinių gebėjimų visumos ir sociokultūrinės aplinkos;

9.2. į vaiką ir jo vertybių ugdymą orientuotame, integraliame ugdymo procese tikslingai taikyti vaiko ir mokytojo sąveika grindžiamus mokymo(si) metodus, priemones;

9.3. organizuoti ugdymą derinant kryptingą mokytojo ir spontanišką vaiko veiklą, taikant patirtinio mokymo(si) metodus (projektus, tyrinėjimus, eksperimentavimą, pažintines išvykas, diskusijas ir kt.), pripažįstant žaidimą ir kasdienį vaiko gyvenimą grupėje kaip neatsiejamą ugdymo dalį;

9.4. sukurti 5–6 m. amžiaus vaikų ugdymui pritaikytą ir mokymąsi stimuliuojančią aplinką;

9.5. siekiant užtikrinti kiekvieno vaiko mokymosi sėkmę, sudaryti galimybę vaikams skirtingais būdais pademonstruoti pasiekimus bei daromą pažangą ir juos sistemingai fiksuoti, dokumentuoti, analizuoti, vertinti ir aptarti su tėvais (globėjais) ir kitais su vaiko ugdymu susijusiais asmenimis;

9.6. kurti ir plėtoti pasitikėjimu ir pagarba, aktyvia partneryste grindžiamą tikslingą bendradarbiavimą su tėvais (globėjais), švietimo pagalbos specialistais, pradinio ugdymo mokytojais ir kitais švietimo paslaugų tiekėjais.

10. Programa įgyvendinama vadovaujantis šiais principais:

10.1. žaismės – ugdymas siejamas su žaidimu, žaislingais metodais įvairinant ugdomąją veiklą, mokymo(si) turinį, vertybių ugdymą; siekiama vaiko aktyvaus dalyvavimo, rodomos iniciatyvos, atskleidžiant vaikystės fenomeną, vaiko kultūrą, kartu skatinant žaisti vaizduote, kalba, kūnu, pojūčiais;

10.2. sąveikos – ugdymas grindžiamas visų šio proceso dalyvių (vaiko, tėvų (globėjų), mokytojų ir kitų asmenų, dalyvaujančių vykdant priešmokyklinio ugdymo programą, sąveika;

10.3. įtraukties – siekiama tenkinti vaikų grupės ir (arba) konkretaus vaiko individualius poreikius, tikslingai parenkant priemones ir (arba) mokymo(si) metodus, individualizuojant mokymo(si) turinį ir teikiant mokymosi paramą;

10.4. socialinio kultūrinio kryptingumo – ugdymas grindžiamas žmogiškosiomis, tautinėmis ir pilietinėmis vertybėmis, orientuotas į vaiko gyvenimui reikalingų socialinių kultūrinių kompetencijų plėtojimą, toleranciją ir daugiakultūriškumą;

10.5. integralumo – siekiama vientiso fizinės, emocinės, socialinės ir pažinimo sričių plėtojimo, vadovaujantis visuminiu požiūriu į vaiką ir integraliu kompetencijų ugdymu;

10.6. kontekstualumo – mokymo(si) turinys glaudžiai siejamas su artimiausia vaiko aplinka, socialiniais kultūriniais jos pokyčiais, siekiama, kad ugdymo patirtys vaikui būtų prasmingos, aktualios ir įdomios.

III SKYRIUS KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

11. Įgyvendinant Programą ugdomos šios kompetencijos: komunikavimo, kultūrinė, kūrybiškumo, pažinimo, pilietiškumo, skaitmeninė ir socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos. Visos kompetencijos yra vienodai svarbios. Jos pateikiamos abėcėlės tvarka.

11.1. Komunikavimo kompetencija. Kasdienėse situacijose (grupėje, namie, išvykose ir kt.), naudodami verbalines ir neverbalines komunikavimo priemones (žodžius, garsus, vaizdus, skaitmenines priemones ir kt.), vaikai ugdosi gebėjimus suprasti, surasti, pritaikyti ir perteikti kitiems informaciją. Visose ugdymo srityse vaikai plėtoja savo žodyną; kuria trumpą nuoseklų pasakojimą bei išklauso kitų pasakojimus, skiria realius ir išgalvotus įvykius, analizuoja informacijos tikrumą. Bendraudami, tardamiesi vaikai dalinasi patirtimi, įspūdžiais, įvardija savo mėgstamas veiklas, pratimus, žaidimus, kelia klausimus ir išsako savo pastebėjimus, nuomonę apie lankytus renginius (pvz., koncertus, spektaklius, parodas, pavienius kūrinius), bendraamžių raišką ar kitomis aktualiomis temomis. Stengiasi išlaikyti dėmesį, išklaudyti pašnekovą, reaguoja, supranta gaunamus paprastus verbalinius ir neverbalinius pranešimus. Apibūdina savo jausmus ir emocijas, kylančias įvairių veiklų

metu. Komunikuoja ir save pristato įvairiomis meno kalbos bei raiškos priemonėmis, perteikdami išgyventas ar sumanytas situacijas, idėjas, emocijas; žaisdamas ar ką kita veikdamas dalinasi savo menine raiška su kitais.

11.2. Kultūrinė kompetencija. Per patirtines kultūrines veiklas vaikai išbando kūrėjo, atlikėjo, kultūros stebėtojo ir vartotojo vaidmenis. Tyrinėdami Lietuvos ir kitų šalių kultūros paveldą, pastebi skirtingų tautų kultūrinį išskirtinumą, šiais atradimais pasinaudoja žaidimo, mokymosi situacijose ar atlikdami projektines veiklas (pvz., susipažįsta su tautinių raštų ornamentais, valstybių vėliavų spalvomis, išradimais, monetomis, banknotais ir pan.). Žaisdami, tyrinėdami, dalyvaudami kultūriniuose renginiuose, vaikai suvokia etninę kultūrą, perima pagrindinių Lietuvos valstybinių švenčių tradicijas, jas pritaiko ir puoselėja artimoje aplinkoje. Susipažinę su kai kurių Lietuvos kūrėjų bei atlikėjų kūryba, dalijasi savo išpūdžiais apie kūrinių įvairovę. Tyrinėdami savo artimiausios aplinkos meno, kultūros reiškinius, bando palyginti juos su kitų šalių kultūros reiškiniais.

11.3. Kūrybiškumo kompetencija. Dalyvaudami atvirose, įtraukiančiose kūrybinėse-projektinėse veiklose vaikai ugdomi kūrybiškumo kompetenciją ir kūrybinį mąstymą. Klausinėdami, dalindamiesi savo sumanymais, žinojimu, talentais įgyvendina idėjas, savaip interpretuoja reiškinius ir įvykius, modeliuoja, fantazuoja, kuria istorijas, siužetus ar pasakojimus. Dalyvaudami generuojant ir įgyvendinant jiems aktualias idėjas, skirtingais būdais išbandydami kūrybinės veiklos priemones vaikai tyrinėja artimosios aplinkos objektus bei reiškinius, sukaupia patirtimi dalinasi su kitais. Kurdami, koreguodami savo sumanymus išbando įvairias dailės priemones, muzikos instrumentus ir kitus garso šaltinius, judesius bei vaidybinius elementus, kurie skatina improvizuoti, akomponuoti ir komponuoti; kelia klausimus, dalinasi savo meniniais sumanymais artimoje aplinkoje, švietimo įstaigoje ir svarsto, kaip įgytą meninę patirtį panaudoti už jos ribų. Vadovaudami žaidimui ar veiklai, siūlo taisyklių pakeitimus. Tardamiesi, reflektuodami užbaigia pradėtą kūrybinį darbą, svarstydami, kas pavyko, o kas sekėsi sunkiau, jį tobulina, dalinasi išpūdžiais apie tai, kaip ir koku nuoseklumu atliko veiksmus, kūrybos rezultatus pristato pasirinktu arba pasiūlytu būdu, pasidžiaugia savo ir kitų sugalvotu sprendimu, atradimu.

11.4. Pažinimo kompetencija. Natūraliai smalsaudami, dalyvaudami organizuotose veiklose, vaikai tiesiogiai stebi, tyrinėja artimiausią aplinką, kartu su kitais skiria, lygina, grupuoja, analizuoja gamtamokslinio ugdymo, kalbinio ugdymo, matematinio ugdymo, meninio ugdymo, visuomeninio ugdymo, sveikatos ir fizinio ugdymo daiktus ir reiškinius pagal jiems būdingus lengvai pastebimus požymius, mokosi juos apibūdinti. Žaisdami, tyrinėdami sieja kalbos garsus su jų simboliais, atpažįsta daugelį spausdintinių (didžiųjų) raidžių, skaito nesudėtingus pavienius žodžius, trumpus sakinius ir kelių sakinių lengvai suprantamus tekstus. Spausdintinėmis raidėmis užrašo paprastesnius ar dažnai matomus žodžius, savo vardą. Žodžiu kuria trumpus tekstus (sveikinimus, linkėjimus ir pan.), pasakoja ir atpasakoja išgirstus aiškaus, lengvai suprantamo turinio tekstus. Kelia klausimus, įvardija problemas, ieško sprendimo būdų, mokosi iš savo veiklos įvairiais būdais dalindamiesi išpūdžiais, kaip atliko veiksmus ir kokia seka; remdamiesi ankstesne patirtimi svarsto, ką kitą kartą darytų kitaip. Vaikai pažįsta save ir kitus, atpažįsta ir pasakoja, kas yra sveikata, sveika gyvensena, saugumas; judėdami atranda kūno galimybes, žaisdami judriuosius ir sportinius žaidimus, kurdami judesių junginius tyrinėja savo kūno galimybes.

11.5. Pilietiškumo kompetencija. Aptardami gyvenimiškas situacijas, vaikai skiria pilietišką ir nepilietišką, tinkamą ir netinkamą elgesį, aptaria svarbiausius susitarimus, elgesio taisykles ir jų laikosi. Bendradarbiauja su kitais bendrose veiklose, paiso savo ir kitų poreikių, stengiasi gerbti kito nuomonę, ieško visiems tinkamo sprendimo, puoselėja vertybes (pagarbą, draugystę ir pan.). Kartu su kitais ruošiasi ir dalyvauja kūrybiniuose projektuose, koncertuose, Lietuvos valstybinių švenčių renginiuose ir atlieka juose pasirinktą vaidmenį (groja, dainuoja, vaidina, šoka ar pan.). Atpažįsta ir pritaiko pagrindinius kalendorinių švenčių, valstybinių švenčių, įstaigos tradicinių švenčių simbolius (herbą, vėliavą, himną, tautinius rūbus ir pan.), susipažįsta su tautinės kultūros raiškos požymiais, domisi tautosaka, etnokultūros tradicijomis, kalba, tarmėmis, tariasi dėl bendrų sprendimų, siekia savo tautos ir kitų Lietuvoje gyvenančių tautų sutarimo. Savo žodžiais nusako, ką žino apie savo tautos tradicijas ir kuo jos skiriasi nuo kitų tautų tradicijų, su kuriomis yra susidūrę. Ugdomi pagarbą visų žmonių laisvėms ir teisėms. Dalyvaudami bendruomenėje, ugdomi savo pilietinę atsakomybę,

kuria asmeninį santykį su šalies istorijos įvykiais. Pastebi žmonių veiklos poveikį gamtai, jos ištekliams ir ugdosi suvokimą bei nuostatas juos tausoti, imasi iniciatyvos dalyvauti įstaigos bendruomenės veikloje, skirtoje saugoti gamtą ir taupiai vartoti jos išteklius.

11.6. Skaitmeninė kompetencija. Žaisdami, dalyvaudami įvairiose veiklose vaikai mokosi atsakingai, saugiai ir etiškai naudotis įvairiais skaitmeniniais įrenginiais, įrankiais, technologijomis ir bendrauti skaitmeninėje erdvėje. Naudodamiesi prieinamomis skaitmeninėmis technologijomis (planšetiniu kompiuteriu, išmaniuoju telefonu, interaktyviu ekranu, programėlėmis ir pan.), vaikai peržiūri skaitmeninį turinį, ieško informacijos, piešia, kuria, žaidžia ugdumuosis žaidimus, tyrinėja (pvz., žemėlapi, artimosios aplinkos objektus ir reiškinius) arba naudodami įrašymo technologijas pradeda kurti paprasčiausią skaitmeninį turinį (pvz. muziką, vaizdo įrašus), išbando technologijas bendravimui, bendradarbiavimui, dalinasi bendravimo patirtimi. Naudodami skaitmenines technologijas vaikai rengia ir pristato kitiems trumpus pranešimus, iliustruoja pasakojimus, gali naudoti žingsnių skaičiavimo programėles, pradeda įgyti informatinio mąstymo pradmenis (pvz., vykdo kelių komandų seką).

11.7. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija. Žaisdami, tyrinėdami aplinką, aptardami įvairias situacijas, vaikai plėtoja savimonės gebėjimus: supranta mimiką ir kūno kalbą reiškiamas emocijas, į jas reaguoja, apmąsto ir nusako savo jausmus, emocijas. Reflektuoja savo pomėgius, nusakydami, ką daryti patinka, o ko – nepatinka, suvokia savo augimą bei vietą šeimoje, ugdymo įstaigos bendruomenėje, pasaulyje. Dalyvaudami įvairiose veiklose mokosi valdyti savo emocijas, kuria ir palaiko draugiškus santykius su grupės draugais ir ugdytojais bei stengiasi laikytis grupės susitarimų ir taisyklių, plėtoja socialinės atsakomybės įgūdžius. Atpažįsta patyčias ir mokosi tinkamai reaguoti į jas. Supranta saugaus elgesio taisyklių svarbą atitinkamose situacijose, mokosi jų laikytis, rūpinasi sveikata pasitelkę fizinį aktyvumą, supranta sveikos mitybos svarbą sveikatai. Samprotaudami apie atsakingą ir saugų elgesį artimojoje aplinkoje, gamtoje, paaiškina, ko reikia žmogui, kad jis gyventų, gerai jaustųsi, būtų sveikas; mokosi tausoti išteklius, pasitikėti savo pažinimo galiomis; atlieka bendras tyrimų veiklas, dalinasi turima patirtimi. Dalyvaudami bendroje veikloje (poroje, grupėje ar pan.) atsakingai ir saugiai elgiasi su priemonėmis, stengiasi dėmesingai klausytis, laikytis sutartų taisyklių, kalbos etiketo normų, elgtis mandagiai, pagarbiai ir saugiai, stengiasi prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, pasitikėti savo jėgomis, baigia veiklą iki galo.

IV SKYRIUS

UGDymo(SI) SRIČIŲ PASIEKIMŲ SRITYS IR PASIEKIMAI

12. Programoje ugdymo(si) sritys aprašomos pagal pasiekimų sritis, pateikiant vaikų pagrindinio lygio pasiekimus. Pasiekimų sritys žymimos raide (pavyzdžiui, A, B), o raide ir skaičiumi (pavyzdžiui, A1, A2) žymimas tos pasiekimų srities pasiekimas.

13. Gamtamokslinis ugdymas:

13.1. Gamtamokslinis tyrinėjimas (A). Domėdamasis, aiškindamasis, stebėdamas, žaisdamas, visais pojūčiais patirdamas, spontaniškai ir tikslingai tyrinėdamas pažins ir savais žodžiais apibūdins artimiausios aplinkos gamtos objektus, reiškinius, jų įvairovę, požymius, kaitą. Atliks ir paaiškins paprasčiausią savo sumanytą ir aptartą tyrimą laikydamasis jam suprantamos gyvybės saugojimo etikos. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

13.1.1. žaisdamas, spontaniškai ir tikslingai tyrinėdamas kelia klausimus apie artimiausios aplinkos gyvąją ir negyvąją gamtą, aiškinasi kai kuriuos gamtoje vykstančius pokyčius ir dėsningumus (A1);

13.1.2. žaisdamas, patirdamas visais pojūčiais, spontaniškai ir tikslingai tyrinėdamas gamtos objektus bei reiškinius pastebi ir savais žodžiais apibūdina ryškiausius požymius, panašumus ir skirtumus; objektus lygina, grupuoja (A2);

13.1.3 planuoja savo sumanyto arba aptarto tyrimo žingsnius, pasirenka priemones, gamtinę medžiagą ir atlieka paprastą tyrimą, laikydamasis jam suprantamos gyvybės saugojimo etikos (A3);

13.1.4. savais žodžiais apibūdina tyrimo eigą, rezultatus, samprotauja, kaip tobulintų savo tyrimą, ką kitą kartą darytų kitaip (A4).

13.2. Gamtamokslinis komunikavimas (B). Remdamasis savo patirtimi ir vartodamas paprasčiausias gamtamokslines sąvokas aptars artimiausioje aplinkoje esančius gamtos objektus. Prieinamuose informacijos šaltiniuose, taip pat ir skaitmeniniuose, atradęs iliustruotą informaciją apie gamtos objektus bei reiškinius skirtingais jam žinomais ar pasiūlytais būdais ją perteiks kitiems. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

13.2.1. atpažįsta artimiausioje aplinkoje dažnai girdėtas gamtamokslines sąvokas ir jas vartoja kalbėdamas (B1);

13.2.2. prieinamuose informacijos šaltiniuose atranda iliustruotą informaciją apie gamtos objektus, reiškinius, tyrimus, ją aiškinasi (B2);

13.2.3. savais žodžiais, piešiniais, vaizdinėmis priemonėmis, simboliais perteikia paprasčiausią gamtamokslinę informaciją (B3);

13.2.4. bendrose veiklose veikdamas kartu su kitais ir reflektuodamas žinojimą sieja su savo paties, bendraamžių ir naujai įgytu patyrimu bei atradimais (B4).

13.3. Žmogaus ir aplinkos dermė (C). Bendrose veiklose įgis supratimą ir savais žodžiais apibūdins save kaip gamtos dalį, žmogaus poreikius ir jo daromą poveikį gamtai. Rodys iniciatyvą saugoti gamtą, atsakingai vartoti gamtos išteklius. Smalsaus, ką tyrinėja gamtos mokslai, ką veikia mokslininkai. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

13.3.1. savais žodžiais pasakoja apie gamtos reikšmę žmogui, paaiškina, ko reikia, kad jis gerai jaustųsi, būtų sveikas (C1);

13.3.2. samprotauja apie atsakingą ir saugų elgesį gamtoje, pastebi akivaizdžius žmogaus teigiamo ir neigiamo elgesio gamtoje pavyzdžius (C2);

13.3.3. žaisdamas, tyrinėdamas artimiausią aplinką aiškinasi, kas yra gamtos ištekliai; tausoja išteklius (užsuka čiaupą, išjungia šviesą, taupo popierių, uždaro duris ar pan.); rūšiuoja panaudotų medžiagų atliekas (C3);

13.3.4. savais žodžiais nusako, ką veikia gamtininkas, mokslininkas, pateikia artimosios aplinkos pavyzdžių, kaip išradimai palengvina žmogaus gyvenimą (C4).

14. Kalbinis ugdymas.

14.1. Klausymas, kalbos suvokimas ir kalbėjimas (A). Bendraudamas sukaups dėmesį, klausysis draugų ir suaugusiųjų. Žaisdamas ir kitaip veikdamas kartu su kitais išsakys savo nuomonę, stengsis išgirsti ir suprasti kitą. Klausysis neilgų skaitomų ar pasakojamų tekstų, supras jų turinį, atsakys į nesudėtingus klausimus. Kalbės, atsižvelgdamas į situaciją, veikdamas su kitais savaip apibūdins, pasakos, atpasakos, paaiškins, diskutuos pažįstamose situacijose mokydamasis susitelkti į temą. Žaisdamas kūrybiškai naudosis kalbos galimybėmis, ugdysis pagarbą savo gimtajai kalbai, tarnei, svetimoms kalboms. Naudosis jam žinomais arba pasiūlytais neverbaliniais ženklais, bendraudamas laikysis dažniausiai taikomų kalbos ir etiketo taisyklių. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

14.1.1. žaisdamas, bendraudamas, veikdamas vienas ir kartu su kitais paaiškina, kad reikia gerbti savo gimtąją kalbą, tarmę, kitas kalbas (A1);

14.1.2. bendraudamas klausosi kito, išsako savo ir išklauso kitų nuomonę, nusako planuojamos veiklos eigą, rezultatą, reaguoja į kitų klausimus, prašymus, pastebėjimus, pasitikslina, paprašo pakartoti, jeigu ko nors nesuprato, taiko kai kurias kalbos etiketo taisykles: pasisveikina, atsisveikina, padėkoja ir kt. (A2);

14.1.3. išklauso neilgus skaitomus ar pasakojamus tekstus, aptaria jų turinį: aiškiai nusakytus įvykius (kas vyko?), laiką (kada vyko?), vietą (kur vyko?), įvardija ir trumpai apibūdina aiškiai tekste išskirtus veikėjus, nusako aiškiai atskleistą teksto temą (apie ką?) (A3);

14.1.4. kalba, stengdamasis atsižvelgti į kalbėjimo tikslą: papasakoja, informuoja, paaiškina, apibūdina; į situaciją: stengiasi pozityviai bendrauti, suprasti, rasti bendravimo būdą su bendraamžiu, suaugusiuoju, grupėje, viešojoje vietoje, su įvairių poreikių ir gebėjimų turinčiais asmenimis (kitakalbiais, kalbos, regos, klausos ir kitokių sutrikimų turinčiais asmenimis) (A4);

14.1.5. kalbėdamas pažįstamose situacijose laikosi temos. Siekdamas sudominti, stengiasi pasakoti emociškai, naudojasi kai kuriomis neverbalinės kalbos galimybėmis (gestais, mimika ir kt.) (A5);

14.1.6. žaidžia kalbą, gausina žodyną naujais nesudėtingais žodžiais. Dažniausiai atpažįsta (spėja) nežinomo žodžio reikšmę remdamasis kontekstu ir (ar) savo patirtimi. Kai kuriems žodžiams pateikia sinonimus ir antonimus (nevertodamas sąvokų), pradeda suprasti kai kurių dažnai girdimų žodžių perkeltinę prasmę (A6).

14.2. Skaitymo ir rašymo pradmenys (B). Žaisdamas, stebėdamas, veikdamas vienas ar drauge su kitais tyrinėja kalbą, pastebės garsų panašumus ir skirtumus, susies garsus su raidėmis. Domėsis skaitymu ir rašymu: tyrinėja knygas, prieinamus ar pasiūlytus rašytinius, elektroninius šaltinius ir kt. Dalyvaudamas aktualiose gyvenimiškose situacijose atras skaitymo ir rašymo teikiamas galimybes, praktinę naudą: domėsis įvairiais kultūros reiškiniiais, pažins jį supantį pasaulį, savo kraštą, kitas šalis, žmonių santykius, jausmus, ketinimus, poelgius ir kt. Žaisdamas, aiškindamasis, stebėdamas mokysis skaityti ir rašyti: pažins visas abėcėlės raides, perskaitys nesudėtingus pavienius žodžius, trumpus sakinius ir kelių sakinių lengvai skaitomus ir suprantamus tekstus. Spausdintinėmis raidėmis užrašys savo vardą, paprastesnius žodžius. Naudodamasis vizualiosiomis raiškos priemonėmis kurs trumpus aktualius tekstus (sveikinimus, linkėjimus ar pan.), mėgausis skaitymu ir rašymu. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

14.2.1. žaisdamas įvairius kalbinius žaidimus, klausinėdamas, ieškodamas informacijos paties pasirinktuose ar pasiūlytuose šaltiniuose (knygose, internete ir kt.) tyrinėja kalbą ir ją eksperimentuoja (B1);

14.2.2. žaisdamas, stebėdamas, tyrinėdamas mokosi skaityti ir rašyti: skiria raides nuo kitų ženklų ir simbolių, sieja garsą su raide; atpažįsta daugumą abėcėlės raidžių, perskaito nesudėtingus pavienius žodžius, užrašus, trumpus sakinius ir kelių sakinių lengvai skaitomus ir suprantamus tekstus (B2);

14.2.3. žaisdamas parašo daugumą spausdintinių abėcėlės raidžių (kartais raides rašo veidrodžiškai). Spausdintinėmis raidėmis parašo savo vardą, paprastesnius žodžius, bando kopijuoti aplinkoje matomus žodžius ranka ir kompiuterio klaviatūra. Bando tinkamai laikyti rašiklį (B3);

14.2.4. tyrinėja knygas, žurnalus, kitus spausdintus, elektroninius leidinius, jų iliustracijas, nurodo teksto skaitymo kryptį, skiria puslapio, knygos pradžią, pabaigą ir kt., saugo ir tausuoja spausdintus leidinius (B4);

14.2.5. pasakoja apie savo mėgstamas knygas, veikėjus, komentuoja jų poelgius, nuotykius, seka girdėtas trumpas lietuvių ir kitų tautų pasakas, mena mįsles, deklamuoja trumpus eilėraščius, dažniausiai intuityviai skiria eiliuotą tekstą nuo prozos, dalijasi įspūdžiais (B5);

14.2.6. žaisdamas, veikdamas vienas ar drauge su kitais, mėgaudamasis kūrybos procesu kuria įvairius nesudėtingus tekstus (istorijas, pasakas, eilėraščius, dainų tekstus, mįsles ir kt.), kuria ir gamina knygas, sienlaikraščius, atvirukus, sveikinimus, reklamas, „rašo“ laiškus ir kt., pasitelkdamas savo pasirinktas ar pasiūlytas vizualiąsias raiškos priemones. Savo darbus pristato kitiems (B6);

14.2.7. išreiškia savo jausmus, išgyvenimus, patirtį piešiniais, paties sugalvotais ženklais. Naudoja įvairius jam žinomus ar pasiūlytus simbolius informacijai perteikti (B7).

15. Matematinis ugdymas.

15.1. Matematinis samprotavimas (A). Žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas su aplinkos daiktais, vienas ar bendradarbiaudamas su kitais atliks kasdienėse situacijose pritaikomas matematines procedūras: skaičiuoja pirmyn ir atgal, naudodamasis aplinkos daiktais atliks paprastus sudėties veiksmus, matuos, palygins, grupuos, klasifikuos. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

15.1.1. žaisdamas, veikdamas su aplinkos daiktais kasdieninėse situacijose skaičiuoja pirmyn iki 20 ir atgal nuo 10. Nurodo daikto vietą eilėje (pirmas, antras ir pan.). Pasakodamas epizodiškai derina skaičių ir giminę (pvz., dvi žvaigždės, du obuoliai). Sieja daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminiu simboliu ir atvirkščiai 20 ribose (A1);

15.1.2. žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas su aplinkos daiktais, juos jungdamas ir skirdamas atlieka sudėties ir atimties veiksmus 10 ribose; palygina objektų kiekį (vienu daugiau, mažiau, po lygiai ir pan.); vienas ar bendradarbiaudamas su kitais grupuoja, klasifikuoja objektus pagal pasirinktą arba nurodytą požymį (dydį, formą, spalvą ir pan.). Išrikiuoja iš eilės pagal vieną savybę (pvz., nuo trumpiausio iki ilgiausio), paaiškina, kokia tvarka sudėliojo objektus (A2);

15.1.3. žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas su kitais gerai pažįstamose gyvenimiškose situacijose matuoja nedidelį atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudodamasis dažniausiai naudojamu sąlyginiu matu, objektus palygina tarpusavyje (pvz., ilgesnis – trumpesnis, sunkesnis – lengvesnis, didesnis – mažesnis, daugiau – mažiau, toliau – arčiau, toks pat kaip – ne toks pat kaip) (A3).

15.2. Matematinė komunikacija (B). Kasdienėse gerai pažįstamose situacijose, žaisdamas, tyrinėdamas atpažįsta įvairiais būdais (žodžiais, garsais, vaizdais) pateiktą matematinę informaciją; atsako į klausimus, dalinasi išpūdžiais, papasakoja, naudodamasis dažniausiai vartojamas matematines sąvokas, simbolius. Vienas ar bendradarbiaudamas su kitais, savo pasirinktomis ar pasiūlytomis priemonėmis ir būdais (žodžiu, garsu, vaizdu), simboliais kuria ir pateikia artimosios aplinkos aiškią matematinę informaciją: renka, fiksuoja, vaizdinėmis priemonėmis iliustruoja, pasirinktu būdu pristato. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

15.2.1. žaisdamas, tyrinėdamas kasdienėse situacijose įvardina skaičių pavadinimus iki 20; naudodamasis aplinkos daiktais atsako į klausimus, ko yra daugiau, mažiau, tiek pat, po lygiai ir pan. (B1);

15.2.2. veikdamas vienas ar drauge su kitais artimiausioje aplinkoje atpažįsta aiškiais piešiniais, žodžiais, simboliais pateiktas sekas. Tyrinėdamas, stebėdamas, aiškindamasis pastebi ir nusako dėsningumus, juos pratęsia. Apibūdina žodžiais ar iliustruoja kitais jam žinomais ar pasiūlytais būdais judėjimo kryptį (pirmyn, atgal, į kairę, į dešinę), erdvėje esančių daiktų padėtį jo atžvilgiu (pvz., priešais mane, už manęs, šalia manęs, kairėje, dešinėje), kitų daiktų padėtį vienas kito atžvilgiu (aukščiau, žemiau, virš, po, prie, už) (B2);

15.2.3. žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas pažįstamose situacijose kuria nuoseklią kelių žinomų įvykių seką pagal laiką (kas kada vyko), bando sieti įvykius, kurie buvo vakar, šiandien ar bus rytoj, bei nuolat pasikartojančius įvykius su konkrečia savaitės diena (B3);

15.2.4. vienas ar bendradarbiaudamas su kitais savo artimojoje aplinkoje, pasirinktais ar pasiūlytais būdais renka, fiksuoja gerai žinomus duomenis pagal vieną požymį, pasirinktu būdu juos pristato. Atlikdamas veiksmus, teikia pasiūlymų kitiems (B4).

15.3. Kūrybiškas matematinių problemų sprendimas (C). Žaisdamas, bendradarbiaudamas, aiškindamasis, stebėdamas, keldamas paprastus klausimus tyrinėja kasdienės matematines situacijas: spontaniškai siūlo idėjas, numato 1–2 žingsnių pažįstamos situacijos sprendimo eigą, veikloje taiko paties pasirinktus ar pasiūlytus situacijos sprendimo būdus ir priemones, dalinasi išpūdžiais apie veiklos eigą, rezultatus, atradimus. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

15.3.1. stebėdamas, pažindamas, spontaniškai ar tikslingai tyrinėdamas realioje ar virtualioje aplinkoje pateiktus, atrastus ar pastebėtus matematinius objektus, atpažįsta plokštumos (apskritimą, kvadratą, stačiakampį, trikampį), erdvės (kubą, rutulį) figūras, bando jas apibūdinti, palyginti, grupuoja (pagal vieną požymį), modeliuoja. Konstruoja, išbandydamas artimosios aplinkos gerai žinomas medžiagas, jų jungimo galimybes. Domisi, klausinėja, keldamas klausimus „kodėl“ (C1);

15.3.2. derindamas žodinę kalbą, gestus ir kitą kūno kalbą bei konkrečius objektus, spontaniškai dalinasi išpūdžiais, kaip atliko veiksmus ir kokia seka. Remdamasis ankstesne patirtimi svarsto, ką kitą kartą darytų kitaip. Bendradarbiauja grupėje, priima kitų sprendimus (C2).

16. Meninis ugdymas.

16.1. Meninė (dailės, šokio, teatro, muzikos) raiška (A). Žaisdamas, stebėdamas, tyrinėdamas, kurdamas ir kitų veiklų metu dalinsis savo menine raiška su kitais: atliks ar pavaizduos įvairius nesudėtingus meno kūrinius vienas, poroje ar grupėje, tinkamai ir (arba) tikslingai tam pasirinkęs jam žinomas ar pasiūlytas meninės raiškos priemones, o taip pat pasirinktais ar pasiūlytais būdais improvizuos, konstruos, komponuos, taikys įvairias kūrybines technikas. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

16.1.1. vienas, poroje ir grupėje, dažnai derindamasis prie kitų vaikų tembro, tempo, garsumo, ritmo ar judesių, išmoka dainų, žaidimų, ratelių, šokių, savaip pavaizduoja įvairius įsivaizduotus bei tikrus veikėjus (A1);

16.1.2. žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas, konstruodamas išbando dailės priemones (pieštukus, teptukus, kreideles, guašą, molį, gamtos ir netradicines medžiagas ir pan.),

kuria paties pasirinkta ar pasiūlyta dailės technika. Spontaniškai taiko įvairias kūrybines idėjas, ieško naujų raiškos būdų. Kartu su kitais bendruomenės nariais puošia grupės erdves ir kasdienę aplinką (A2);

16.1.3. žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas, kurdamas išbando ir naudoja pasigamintus arba dažniausiai prieinamus ir lengvai valdomus muzikos instrumentus, kūno perkusijos garsus bei balsą. Panaudoja išmokus ritmikos bei melodijų darinius savo kūryboje ir pagrindžia savo pasirinkimą. Pateikia savo muzikines idėjas piešiniu, simboliais, ženklais arba naudodamas skaitmenines įrašymo technologijas. Kuria garsinius fonus (A3);

16.1.4. žaisdamas, tyrinėdamas kuria judesius ir jų sekas, improvizuoja, dažniausiai atsižvelgdamas į šokio nuotaiką ar temą. Išbando ir pritaiko įvairių paties sugalvotų ar parodytų judesių tempą, erdvės lygius, siekdamas pavaizduoti artimosios aplinkos objektus, gamtos reiškinius (A4);

16.1.5. per savo ar kitų inicijuotus teatrinius žaidimus išbando ir pritaiko įvairius paties sugalvotus ar parodytus judesius, veido išraiškas bei balso galimybes pavaizduodamas skirtingus atliekamo kūrinio įvykius, veikėjus, jų emocijas ir jausmus. Panaudoja lėles, kostiumus, dekoracijas ir kitas priemones plėtojant naratyvinius žaidimus ir kūrinius. Stebėdamas, tyrinėdamas nusako, kaip kiti žmonės išreiškia emocijas ir jausmus balsu ir kūnu (A5).

16.2. Meno (dailės, šokio, teatro, muzikos) supratimas ir vertinimas (B). Žaidimų ir kitų veiklų metu pažins įvairių stilių bei žanrų kūrinius, bandys atskirti šiuolaikinius ir senesnių laikų meno kūrinius, savaip ar pagal pateiktus kriterijus aptars aiškiausiai perteiktus meno kūrinio elementus, naudotas raiškos priemones, lengvai atpažįstamą techniką, apmąstys įgytą meninę patirtį, išsakys savo nuomonę apie savo ir kitų meno kūrinius, ugdysis grožio ir estetikos sampratas. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

16.2.1. tyrinėdamas, stebėdamas, kurdamas apibūdina daugumą linijų (trumpas, ilgos, storos, plonos, ryškios ir t. t.), spalvų ir keletą formų. Paaikšina, kas pavaizduota, nusako aiškiai perteiktą temą, idėją, nuotaiką (B1);

16.2.2. žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas skiria ir palygina muzikinius kontrastus (aukštai ir (arba) žemai; garsiai ir (arba) tyliai; ilgas ir (arba) trumpas; tas pats ir (arba) skirtingas; linksmas ir (arba) liūdnas) bei paaikšina kai kurias dažniausiai vartojamas muzikines sąvokas klausydamas, kurdamas ir atlikdamas įvairius muzikos kūrinius (B2);

16.2.3. apibūdina savo atlikto, sukurtą ar stebėto šokio tempą, judesius, temą, nuotaiką, nusako pagrindinius judėjimo būdus (B3);

16.2.4. paaikšina, kaip pasakojimas ar teatro spektaklis paveikia jausmus, aptaria, kaip teatrinės raiškos priemonės (balsas, kūnas, lėlės, kostiumai, dekoracijos ir kt.) padeda juos išryškinti (B4);

16.2.5. dalijasi įspūdžiais, užduoda klausimus ir teikia pastebėjimus apie matytus koncertus, spektaklius, parodas, pavienius meno kūrinius ar bendraamžių raišką. Sulaukęs kitų (pvz., draugų, mokytojo) grįžtamojo ryšio tobulina savo muzikines, kinestetines, vaizduojamojo meno ar vaidybines idėjas (B5);

16.2.6. stebi, klausosi meno kūrinio ir trumpai nusako, kodėl kūrinys patiko ir kuo jis įdomus, kurios muzikinės idėjos, vaizduojamojo meno, šokio ar spektaklio dalys labiausiai patraukia dėmesį (B6);

16.2.7. bendradarbiaudamas su kitais ir naudodamasis savo sukurtais ar pasiūlytais kriterijais aptaria ryškiausius kūrinio elementus, kurie padeda jį priskirti konkrečiam lengvai atpažįstamam ir anksčiau girdėtam stiliui, žanrui ar laikmečiui (B7).

16.3. Meno (dailės, šokio, teatro, muzikos) reiškinių taikymo bei paskirties ir kontekstų pažinimas (C). Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas aiškinsis ir aptars lengviausiai nusakomas meno paskirtis bei kontekstus. Patirtus meno reiškinius bandys sieti su savo menine raiška, bendradarbiaudamas taikys savo meninę raišką už ugdymo įstaigos ribų, pagal galimybes dalyvaus kultūriniame gyvenime bei bendraus su kūrėjais. Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas lygins ryškiausius arba aptartus savo šalies kultūros reiškinius su kitų šalių ryškiausiomis meno

tradicijomis ir kūriniais, veikdamas kartu su kitais aptars kitoniškumo vertę. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

16.3.1. nusako, kur ir kada girdi muziką ar mato šokį, pastebi dailės kūrinius savo artimojoje aplinkoje, bendradarbiaudamas aptaria šių meno kūrinių paskirtis. Aptaria, kada ir kaip žmonės kūnu ir kalba rodo emocijas teatre ir gyvenime. Nusako, kuo skiriasi atlikėjų ir klausytojų vaidmenys (C1);

16.3.2. žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas aptaria savo meninį pasirinkimą (pvz.: kokios muzikos klausytis, kokias medijas rinktis, kaip dekoruoti savo aplinką, kokius spektaklius pamatyti ir kt.) (C2);

16.3.3. aptaręs, patyrinęs paties pasirinktos ar pasiūlytos savos ir užsienio kultūros muzikos, šokio, teatro, dailės raiškos pavyzdžių pagal pateiktus kriterijus nusako kelis aiškiai pastebimus panašumus ir skirtumus. Paaiškina, kuo tie skirtumai jam įdomūs (C3);

16.3.4. muzikine, šokio, teatro bei vizualia raiška prisideda prie ugdymo įstaigos ir savo aplinkos kultūrinio gyvenimo, pagal savo galimybes bendrauja su ugdymo įstaigos svečiais – menininkais (C4);

16.3.5. žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas pasiūlo, kaip savo artimojoje ar kitoje aplinkoje už ugdymo įstaigos ribų panaudoti muzikines idėjas ir plėtoti patirtus ar sukurtus spektaklius bei kitokius kūrinius (C5).

17. Sveikatos ir fizinis ugdymas.

17.1. Savęs ir kitų pažinimas, atsakingas elgesys (A). Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas, bendradarbiaudamas, aptardamas kasdienes situacijas atpažins ir išreikš pagrindines emocijas (džiaugsmą, liūdesį, pyktį, baimę ir kt.), jausmus, aiškinsis būdus, padedančius pasijusti geriau, ieškos tinkamų sprendimų emocijų, elgesio ir kitų sunkumų įveikai, stengsis laikytis susitarimų, susitartų ir saugaus elgesio taisyklių artimojoje aplinkoje (pvz., grupėje, žaidimų aikštelėje) ir už ugdymo įstaigos ribų (pvz., autobuse, gatvėje). Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

17.1.1. save ir savo gebėjimus vertina teigiamai, stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (A1);

17.1.2. įvairiose kasdienėse situacijose atpažįsta ir nusako savo ir kitų pagrindines emocijas: džiaugsmą, liūdesį, pyktį, baimę, nuostabą, jaudulį, pavydą; nusako, kokios emocijos vaizduojamos paveikslėliuose, vaizdo medžiagoje, nuotraukoje; naudoja įvairias veido mimikas, balso intonaciją, kūno kalbą norėdamas išreikšti savo jausmus ir emocijas (A2);

17.1.3. žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas aptaria ir dažniausiai taiko būdus, kurie gali padėti pasijusti geriau, jei būna nusiminęs, piktas, susijaudinęs (A3);

17.1.4. sunkumų įveikai ieško tinkamų anksčiau aptartų arba pasiūlytų sprendimų, kurių pasekmės gali numatyti, tariausi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą (A4);

17.1.5. dalyvaudamas įvairiose veiklose aptaria priimtų susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą, dažniausiai jų laikosi. Atpažįsta patyčias ir smurtą, mokosi jų vengti ir į juos reaguoti (A5);

17.1.6. žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas vienas ir drauge su kitais atpažįsta kai kurias dažniausiai aplinkoje sutinkamas pavojingas buitines medžiagas ir priemones (pvz., degtukus, skalbimo miltelius, elektrinį virdulį), kritinius įvykius (pvz., gaisrą), pavojingas vietas (pvz., tirpstantį ledą, vandens telkinį), paaiškina galimą elgesį, kad nepakenktų sau ir kitiems; dažniausiai tinkamai elgiasi ugdymo įstaigos aplinkoje ir išvykose (A6).

17.2. Asmens sveikatos stiprinimas (B). Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas, bendradarbiaudamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose aiškinsis sveikos gyvensenos svarbą ir bandys jos laikytis: sveikai maitintis, būti fiziškai aktyvus, laikytis aktyvios veiklos ir poilsio režimo, kai turi pasirinkimo galimybę. Veikdamas vienas ar drauge su kitais pažįstamose situacijose saugos savo ir kitų gyvybę ir sveikatą, ieškos pagalbos nelaimės ar ligos atveju. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

17.2.1. žaisdamas, tyrinėdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose stengiasi laikytis sveikos gyvensenos: saugo savo kūną, savo ir kitų sveikatą, pateikia sveikatai palankaus ir sveikatai žalingo elgesio pavyzdžių (B1);

17.2.2. dalyvaudamas įvairiose veiklose atpažįsta, aptaria saugias ir nesaugias žaidimų ir ugdymosi aplinkas, prisideda prie saugios aplinkos užtikrinimo, stengiasi elgtis taip, kad išvengtų ligų ir traumų (B2);

17.2.3. tyrinėdamas, stebėdamas dažniausiai renkasi sveiką maistą, aktyvų fizinį judėjimą, reflektuoja jų naudą sveikatai (B3);

17.2.4. žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose nusako ir pritaiko pirmosios pagalbos žingsnius: kaip elgtis nelaimės ar ligos atveju, kur kreiptis pagalbos, kaip padėti susirgusiam šeimos nariui (B4).

17.3. Judėjimo gebėjimų plėtojimas (C). Žaisdamas, bendradarbiaudamas, spontaniškai ar tikslingai judėdamas, plėtoja pagrindinius judėjimo gebėjimus (bėga, šokinėja, gauda ir kt.), atkartoja, kuria judesių derinius, išbando, tyrinėja kūno galimybes, stengiasi kontroliuoti savo laikyseną ir kvėpavimą. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

17.3.1. žaisdamas, spontaniškai ar tikslingai judėdamas demonstruoja daugumą pagrindinių judėjimo gebėjimų: eina, bėga, šokinėja, meta, gauda, spiria, atmuša, lipa, išlaiko pusiausvyrą, atlieka nesudėtingus koordinacijos pratimus (C1);

17.3.2. žaisdamas, mankštindamasis, dalyvaudamas kitose aktyviose veiklose, tyrinėdamas savo kūno galimybes atlieka, kuria nesudėtingus judesių junginius, pratimų derinius, atskiroms kūno dalims skirtus pratimus (C2);

17.3.3. žaidžia nesudėtingus judriuosius, sportinius, muzikinius, tautinius (lietuvių liaudies ir kitų tautų) žaidimus. Paaiškina žaidimų taisykles, dažniausiai jų laikosi, turi mėgstamų žaidimų (C3);

17.3.4. stovėdamas, sėdėdamas, judėdamas stengiasi stebėti ir kontroliuoti savo laikyseną ir kvėpavimą (C4).

17.4. Savistaba ir sąveika su kitais judant (D). Aktyviai judėdamas išsiaiškina, kokią įtaką fizinis aktyvumas turi sveikatai ir gerai savijautai. Žaisdamas, sportuodamas, dalyvaudamas kitose aktyviose veiklose orientuojasi erdvėje keisdamas judėjimo tempą, kryptį, kūno padėtį, stengiasi bendrauti ir bendradarbiauti, laikytis taisyklių, saugoti save ir kitus. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

17.4.1. judėdamas dažniausiai jaučia asmeninę ir bendrą erdvę, saugo save ir kitus (D1);

17.4.2. bendrauja ir bendradarbiauja būdamas fiziškai aktyvus poroje, grupėje, komandoje. Priima ir atliepia įvairius komandos nario vaidmenis (D2);

17.4.3. tyrinėdamas nusako fiziškai aktyvių veiklų poveikį organizmui, pastebi ir įvardina nuovargio požymius, pajaučia poreikį pailsėti (D3);

17.4.4. žaisdamas, mankštindamasis juda skirtingu tempu ir skirtingomis kryptimis erdvėje, nesunkiai keičia kūno padėtį: atsistoja, atsitupia, atsisėda, atsigula ir t. t., reaguoja į vaizdo ir garso signalus, skirtus dėmesiui atkreipti (D4);

17.4.5. fiziškai aktyvių veiklų metu laikosi sąžiningo žaidimo taisyklių, susitarimų, siekia bendro tikslo (D5).

18. Visuomeninis ugdymas.

18.1. Gyvename kartu (A). Žaisdamas, tyrinėdamas, per kasdienės buvimo tarp žmonių, bendravimo ir bendradarbiavimo patirtis pažįna socialinius darinius: šeimą, bendraamžių grupę, ugdymo įstaigos bendruomenę, lietuvių tautą, šalia gyvenančias tautines bendruomenes ir valstybę. Stebėdamas, dalyvaudamas įvairiose veiklose ugdysis toleranciją socialinei, ekonominei, kultūrinei, rasinei, religinei, lytinei ir galių ir (arba) negalių įvairovei, bendradarbiaudamas kasdienėse situacijose veiks daugiakultūrinėje aplinkoje. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

18.1.1. žaisdamas, bendraudamas, bendradarbiaudamas tyrinėja ir aptaria šeimą kaip socialinį darinį (savo bei kitų vaikų šeimas) (A1);

18.1.2. kurdamas santykius, veikdamas grupėje vadovaujasi susitarimais ir savo asmeniniu supratimu, kas yra gera ir (arba) bloga, teisinga ir (arba) neteisinga (A2);

18.1.3. dalyvaudamas kasdienėse situacijose, bendradarbiaudamas savo iniciatyva, elgesiu ir darbais prisideda prie grupės gerovės (A3);

18.1.4. tyrinėdamas pastebi, nusako ir savaip interpretuoja pilietinės visuomenės ir Lietuvos valstybingumo apraiškas artimojoje aplinkoje (A4);

18.1.5. stebėdamas, bendraudamas, bendradarbiaudamas, dalyvaudamas įvairiose veiklose tyrinėja savo tautos kultūrą, pastebi ir aptaria jos panašumus ir skirtumus nuo kitų artimojoje aplinkoje stebimų tautų kultūrų apraiškų (A5);

18.1.6. savo socialinėje aplinkoje bendraudamas, bendradarbiaudamas, dalyvaudamas įvairiose veiklose priima žmonių įvairovę (A6).

18.2. Kuriame, įsigyjame ir naudojame gėrybes (B). Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas pažins įvairias profesijas, ekonominio gyvenimo reiškinius ir formuosius atsakingo vartojimo nuostatas ir įpročius. Tausos artimąją aplinką, atsakingai elgsis su savo ir kitų daiktais, atras pinigų reikšmę ir daiktų piniginę vertę, o darbą pradės suprasti ir gerbti kaip būdą užtikrinti asmeninę (saviraiška ir apsirūpinimas gėrybėmis), šeimos (pasirūpinti šeima) ir visuomenės (padėti kitiems) gerovę. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

18.2.1. bendradarbiaudamas, dalyvaudamas įvairiose veiklose tausoją, tvarko ir laikydamasis susitarimų naudoja savo, kitų žmonių ir bendrus daiktus (B1);

18.2.2. kasdienėse veiklose patiria dovanojimo, mainų, skolinimosi situacijas (B2);

18.2.3. žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas aiškinasi pinigų reikšmę, daiktų piniginę vertę ir formuojasi atsakingo vartojimo nuostatas ir įpročius (B3);

18.2.4. žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas aptaria profesijas ir ugdo si pagarbą visiems darbams kaip būdai užtikrinti asmeninę, šeimos ir visuomenės gerovę (B4).

18.3. Mūsų gyvenimo kaita (C). Tyrinėdamas savo paties augimą, šeimos gyvenimą ir krašto istoriją pradės formuoti kaitos sąvoką, priimti kaitą ir plėtos pirminius informacijos rinkimo bei interpretacijos įgūdžius. Kasdienėse situacijose pasakodamas ir reflektuodamas apie savo patirtis, numatydamas ir planuodamas savo dieną plėtos laiko suvokimą ir pradės orientuotis laiko tėkmėje (praeitis – dabartis – ateitis). Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

18.3.1. žaisdamas, stebėdamas, bendradarbiaudamas tyrinėja savo paties augimą ir tuo džiaugiasi, aptaria ir analizuoja savo šeimos istoriją (C1);

18.3.2. dalyvaudamas kasdienėse situacijose, pasakodamas istorijas ar žaisdamas suvokia laiko tėkmę (pvz., vakar, šiandien, rytoj, prieš tai, dabar, vėliau) ir įvykių nuoseklumą (C2);

18.3.3. stebėdamas, klausinėdamas, analizuodamas šaltinius (nuotraukas, senus daiktus, knygas ir kt.) tyrinėja jam aktualią praeitį, sieja ją su dabartiniu gyvenimu ir kuria paprasčiausią istorinį pasakojimą (C3).

18.4. Mūsų aplinka (D). Žaisdamas, stebėdamas, tyrinėdamas, keliaudamas, skaitydamas (vartydamas) knygas susiorientuos savo artimojoje aplinkoje, pažins kai kuriuos kitus kraštus, plėtos aplinkos tyrinėjimo gebėjimus ir pradės naudoti vietas bei jų ypatybes nusakančias dažniausiai vartojamas sąvokas ir amžiaus tarpsniui pritaikytus žemėlapius. Formuosius aplinkos tausojimo ir gražinimo nuostatas ir įpročius. Šios pasiekimų srities vaikų pasiekimai:

18.4.1. pasakodamas apie savo gyvenamą ar dažnai lankomą vietovę samprotauja, kodėl svarbu žinoti savo adresą, nusako ir pasirinktomis arba pasiūlytomis priemonėmis vaizduoja savo kasdienės kelionės maršrutą (D1);

18.4.2. keliaudamas, tyrinėdamas aplinką ir dalindamasis kelionių įspūdžiais nutolusias vietas sieja su žmonių gyvenimu, veikla ir pradeda naudoti amžiaus tarpsniui pritaikytus žemėlapius (D2);

18.4.3. tyrinėja gamtinę ir žmogaus sukurtą artimą aplinką bei joje vykstančius vaikai atpažįstamus pokyčius. Įvardina, analizuoja, lygina ir grupuoja pažintus artimos aplinkos objektus (D3).

V SKYRIUS UGDYMO(SI) TURINIO GAIRĖS

19. Gamtamokslinis ugdymas:

19.1. Gamtamokslinis tyrinėjimas.

19.1.1. Pažįsta aplinką per pojūčius (skonis, kvapas, rega, klausa, lyta) ir atlieka priešmokyklinuko amžių, jo gebėjimus atitinkančius gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos, matematikos mokslų ir kūrybiškumo (STEAM – angl. Science, Technology, Engineering, Art (creative activities), Mathematics) (toliau – STEAM) tyrimus.

19.1.2. Augalai. Bendradarbiaudamas, tyrinėdamas, dalyvaudamas bendrose veiklose stebi ir fiksuoja (fotografuodamas ar pažymėdamas skalėje) pasirinktą augalą skirtingais metų laikais. Atpažįsta ir pavadina keletą artimiausioje aplinkoje augančių medžių, krūmų, žolių. Žaisdamas, įgydamas patyrimo susipažįsta su augalo poreikiais (vanduo, šviesa, dirvožemis). Skiria dažniausiai sutinkamas daržoves, vaisius, nusako, kaip juos naudoti maistui. Tyrinėdamas susipažįsta su augalo gyvenimu nuo sėklos iki sėklos. Lankydamasis miške, pievoje ar prie vandens telkinio arba dirbdamas su planšete ir naudodamas skaitmeninį turinį tyrinėja skirtingų vietų ypatumus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievose – žolės ir pan.).

19.1.3. Gyvūnai. Žaisdamas, tyrinėdamas paveikslėliuose ir natūroje atpažįsta ir įvardija naminius ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Dalyvaudamas bendrose veiklose, aptarimuose samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus, gyvūnų poreikius. Tyrinėdamas artimą aplinką atranda, kaip žiemoja gyvūnai, aiškinasi, kodėl kai kurie paukščiai migruoja. Tyrinėja pasirinkto gyvūno judėjimą (skrenda, striksi; pirmyn, atgal, dešinėn, kairėn, aukštyn, žemyn) ir ugdo erdvės suvokimą. Žaisdamas, tyrinėdamas artimą aplinką pastebi, kad suaugę gyvūnai gali kitaip vadintis nei jaunikliai (pvz., višta, gaidys ir viščiukas ir pan.). Stebėdamas aplinką, bendradarbiaudamas aiškinasi, kokia gyvūnų nauda gamtai (pvz., vilkai išgaudo sergančius ir ligotus gyvūnus), kokią pagalbą gyvūnai teikia žmogui.

19.1.4. Daiktai ir medžiagos. Žaisdamas, stebėdamas, tyrinėdamas atpažįsta, pavadina artimos aplinkos daiktus, juos apibūdina, palygina, pagal paskirtį naudoja, grupuoja pagal požymius (gyvas, negyvas), tekstūrą, spalvą, formą, dydį, ilgį (ilgas, trumpas), temperatūrą (šiltas, šaltas), svorį (lengvas, sunkus). Tyrinėja medžiagų savybes (tirpsta, skęsta, plūduriuoja, traukia magnetas); kuris dirvožemis (smėlis, molis, juodžemis) geriausiai praleidžia vandenį. Žaisdamas, tyrinėdamas mokosi tinkamai pavadinti naudojamą gamtinę medžiagą (akmenukai, plunksnos, augalų dalys ir pan.).

19.1.5. Gamtos reiškiniai. Tyrinėdamas, stebėdamas, dalyvaudamas bendrose veiklose pastebi ir pavadina savo aplinkoje daugumą gamtos reiškinių (rasa, vaivorykštė, vėjas, šlapdriba, šerkšnas, šalna, atodrėkis, šešėliai, sniegas). Kartu su kitais stebi orus, juos sutartiniais ženklais fiksuoja kalendoriuje. Tyrinėja vėją, ją apibūdina (šaltas, šiltas, stiprus). Tyrinėdamas artimą aplinką stebi gamtą skirtingais metų laikais, nusako jų ypatumus.

19.1.6. Dangaus kūnai. Žaisdamas, stebėdamas, tyrinėdamas artimą aplinką domisi dangaus kūnais, atpažįsta Žemės planetą, Saulę, Mėnulį, savaip juos apibūdina. Dalyvaudamas patyriminėse veiklose išsiaiškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę.

19.1.7. Tyrinėjimai. Su mokytoju, kitais tyrimo dalyviais atlieka tyrimą, aptaria atliekamo tyrimo eigą, rezultatus, įgytą patirtį. Atsakydamas į klausimus išvardija sunkumus ar problemas, su kuriomis susidūrė tyrinėdamas gamtos objektus ar reiškinius, pasakoja, kaip rado sprendimą. Dalyvaudamas bendruose aptarimuose nusako, ką norėtų tyrinėti, išbandyti; pasirenka tai, kas labiausiai domina.

19.2. Gamtamokslinis komunikavimas.

19.2.1. Gamtamokslinę informaciją renka įvairiais jam žinomais ar pasiūlytais būdais (stebi, tyrinėja, skaito, klausinėja) ir priemonėmis (pvz., lupa, termometras, mikroskopas, fotokamera, matavimo prietaisai, matavimo juosta), ją pristato kitiems. Pasisakymuose naudoja girdėtas elementarias gamtamokslines sąvokas.

19.2.2. Stebėdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas savaip samprotauja apie pastebėtas ryškiausias aplinkos objektų savybes, požymius, juos palygina. Kalba apie tai, ką darė tyrinėdamas ar veikdamas. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, konstrukcija ir pan., pristato kitiems.

19.2.3. Stebėdamas, tyrinėdamas literatūros šaltinius (taip pat ir skaitmeninius), klausydamasis pasakojimų skiria realius gamtos objektus nuo fantastinių ir nurodo, kas iliustracijoje,

pasakojime netikra. Dalinasi patirtimi apie namuose auginamą gyvūną arba samprotauja, ką norėtų turėti, auginti, rūpintis.

19.2.4. Domėdamasis smulkiaja tautosaka (pvz., mina mįsles apie gamtos objektus), negrožinėmis knygomis (pvz., gamtos enciklopedijomis, atlasais), pažįsta gamtą. Dalyvauja skaitomų gamtinių siužetų aptarimuose, pasisako. Kelia, formuluoja jam rūpimus klausimus apie gyvąją ir negyvąją gamtą, STEAM tyrimus.

19.3. Žmogaus ir aplinkos dermė.

19.3.1. Žaisdamas, tyrinėdamas artimą aplinką pastebi gamtinių išteklių (Saulė, vėjas, vanduo, dirvožemis), naminių gyvūnų (bitė, avis), augalų (daržovės, vaisiniai augalai, vaistažolės), grybų naudą žmonėms: naudojimas maistui (salotos, sultys) ir gydymui (mėtų, aviečių arbata, medus), drabužiams (vilnonis megztinis, kojinės). Tausoja artimos aplinkos gamtos išteklius (pvz., vandenį, mišką), samprotauja, kas nutiktų juos išnaudojus.

19.3.2. Žaisdamas, tyrinėdamas aiškinasi, lygina, kuo skiriasi gamtos daiktai nuo žmogaus sukurtų daiktų, iš kokių medžiagų pagaminti buityje naudojami daiktai (pvz., plastiko, metalo, medžio). Diskutuoja, ką reiškia darba su gamta, mokosi rūšiuoti atliekas.

19.3.3. Tyrinėdamas, stebėdamas, keliaudamas pastebi, savaip reflektuoja žmogaus daromą įtaką aplinkai, atskiria, kada poveikis teigiamas, o kada neigiamas (pvz., inkilų kėlimas, paukščių lesinimas žiemą, šiukšlių rinkimas; medžio šakų laužymas, skruzdėlynų naikinimas, vabzdžių trypinimas).

19.3.4. Dalyvaudamas bendrose veiklose, aptardamas kasdienes situacijas aiškinasi, kur kreiptis pagalbos ištikus nelaimei, susižeidus, pasiklydus miške, įgėlus bitei, kaip elgtis kilus gaisrui. Aptaria, kodėl nežinomų augalų uogų ir grybų negalima ragauti (jie gali būti nuodingi).

19.3.5. Žaisdamas, tyrinėdamas išbando gamtininko, mokslininko profesijas, samprotauja, kuo jos ypatingos, skiriasi nuo kitų. Domisi, kaip gamtininkai, mokslininkai dirba, kokiomis priemonėmis, instrumentais naudojami, kuo reikšmingas jų darbas. Stebėdamas, dalyvaudamas įvairiose veiklose tyrinėja, kaip išradimai pakeičia žmonių gyvenimą.

20. Kalbinis ugdymas.

20.1. Klausymas ir kalbėjimas.

20.1.1. Išgirsta ir supranta kitą. Žaisdamas, bendraudamas, bendradarbiaudamas klausosi kalbančių draugų ir suaugusiųjų (monologo, dialogo), skaitomo, sekamo, pasakojamo teksto. Žaisdamas žaidimus, atlikdamas užduotis, veikdamas įvairiose situacijose susikaupia, kad galėtų suprasti kitus. Pratinasi išklausyti kitą. Pastebi ir apibūdina pašnekovo veido mimiką, gestus, kūno kalbą ir kalbos intonacijas. Reaguoja į išgirstą tekstą, patirtą situaciją mimika, gestais, kūno kalba, emocijomis, žodžiais (pasiklausia, pritaria, pasidalija tuo, ką išgirdo, ir kt.).

20.1.2. Kalba taip, kad būtų suprantas. Kalba natūraliai, spontaniškai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją (grupėje, lankydamasis bibliotekoje, knygyne, teatre, dalyvaudamas šventėse, išvykose ir pan.). Žaisdamas ar kitaip veikdamas įsitraukia į pokalbį, svarstymus, klausinėja vaikų, suaugusiųjų; bando suprasti kitus, išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, emocijas. Pasakoja draugui, suaugusiajam, klausytojų grupei, kas įvyko jo gyvenime, kas rūpi, ką patyrė (apie savo darbus, žaidimus, sumanymus, matytus filmus, jam žinomas knygas, pamėgtus veikėjus ir kt.). Trumpai arba plačiau išsako savo nuomonę apie jam aktualius dalykus (savo šeimą, augintinius, išvykas, aplankytus renginius, įsimintinus įvykius, reiškinius ir kt.). Veikloje naudojami informacinėmis technologijomis (išmaniaisiais įrenginiais, nesudėtingomis programomis ir kt.), supranta, kad jos padeda bendrauti.

20.1.3. Domisi gimtąja kalba, laikosi kalbos etikos normų, tinkamai vartoja kalbinės raiškos priemones. Atpažįsta savo gimtąją kalbą, tarmę (kitakalbiai – ir lietuvių kalbą), skiria svetimos kalbos žodžius. Sužino, kad pasaulyje žmonės kalba įvairiomis kalbomis, kad yra žmonių, negalinčių kalbėti ar girdėti, kad jie naudoja savitus susikalbėjimo būdus (gestų kalbą, Brailio raštą ar kt.). Savais žodžiais mėgina paaiškinti žodžio reikšmę, vartoja panašios ir priešingos reikšmės žodžius. Bendraudamas su kitais, aiškinasi girdimus perkeltinės prasmės žodžius. Žaisdamas bando kurti ar perkurti kūrinį (keičia įvykių seką, įveda naujus veikėjus, sukuria naują pabaigą ir kt.). Vaidindamas, žaisdamas naratyvinius žaidimus bando įsikūnyti į „personažą“ (eksperimentuoja kūno

ir žodine kalba, keičia veido mimiką, balso tembrą, intonacijas, kalbinę raišką sieja su judesiu). Deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmingais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Laikosi elementaraus kalbos etiketo: pasisveikina, atsisveikina, atsiprašo, padėkoja. Artimoje aplinkoje ar viešose vietose stengiasi laikytis mandagaus elgesio taisyklių. Bendraudamas su kitakalbiais ar turinčiais bendravimo, kalbos suvokimo problemų, pasitelkia neverbalinę kalbą.

20.2. Skaitymo ir rašymo pradmenys.

20.2.1. Domisi skaitymu ir rašymu. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Klausiamas dažniausiai pasako, koku garsu žodis prasideda, koku baigiasi, iš kokių garsų jis susideda. Atpažįsta lengviausiai klausia pagaunamus garsus, bando pakartoti aplinkoje (ir gamtoje) girdimus garsus, ieško panašiai skambančių žodžių, kuria garsų pamėgdžiojimus ir pan. Žaisdamas, tyrinėdamas pažįsta abėcėlės raides, sieja kalbos garsus su jų simboliais. Žaisdamas, tyrinėdamas atpažįsta daugumą spausdintinių (didžiųjų) abėcėlės raidžių, jas pavadina, skaito nesudėtingus pavienius žodžius ar žodžių junginius, trumpus sakinius ir kelių sakinių lengvai suprantamus tekstus. Išvardina, iš kokių garsų, raidžių sudarytas jo vardas, kitas nesudėtingas žodis. Įvardija žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Aplinkoje tyrinėja rašto elementus, simbolius, dažnai aptinkamus žodžius, užrašus (pvz., kelio ženklų, įstaigų, parduotuvių pavadinimus), klausinėja, aiškinasi matomų spausdintų žodžių prasmę. Žodžiu kuria trumpus tekstus (sveikinimus, linkėjimus ir pan.), pasakoja ir atpasakoja išgirstus aiškaus, lengvai suprantamo turinio tekstus. Spausdintomis raidėmis užrašo paprastesnius ar dažnai matomus žodžius, savo vardą ar nesudėtingą žodžių junginį, ranka ar klaviatūra kopijuoja aplinkoje matomas raides, žodžius. Bendraudamas ar žaisdamas savo patirtį, išgyvenimus, mintis perteikia įvairiais būdais raštu, paties sugalvotais ženklais („rašo“ laiškus, sveikinimus, piešia atvirukus ir kt.), išnaudoja įvairias rašymo galimybes (ant lentos, stiklo, kompiuterio klaviatūra ir pan.), dėlioja raides, žodžius iš aplinkoje randamų priemonių. Žaidimų ir kitos veiklos metu bando skaityti, rašyti, naudoja įvairius grafinius simbolius (raidynus, aklujų rašto ir kt.), ženklus (darželio grupių pavadinimų, automobilių logotipus ir kt.), juos piešia, lipdo, aplikuoja ar kitaip vaizduoja. Bando tinkamai laikyti rašiklį.

20.2.2. Domisi knygomis ir kitais spaudiniais. Atsineša į grupę savo mėgstamų knygų, žurnalų, kalendorių, komentuoja jų iliustracijas, pasakoja kitiems, kuo jam šis spaudinys įdomus. Tyrinėdamas sužino, kad knyga turi autorių, pavadinimą, iliustracijas. Vartydamas knygas patiria, kad knygos yra labai skirtingos (eiluotos ir neeiluotos, enciklopedijos, bežodės ir kt.). Žaisdamas išsiaiškina, kad knygoje galima rasti daug naudingos informacijos (pvz., apie Lietuvą, kitas šalis, žymius žmones, gyvūnus, augalus ir kt.). Vienas ar veikdamas kartu su draugais dalijasi sumanymais ir kuria įvairias knygas, grupės laikraštį ar dienoraštį, kalendorių, skelbimą, kvietimą ir kt. Rengia savo iliustracijų, knygų parodas. Žaisdamas eksperimentuoja, improvizuoja (kuria išgalvotas ar perkuria girdėtas istorijas, eilėraščius, garsų pamėgdžiojimus, įsikūnija į įvairius knygų, pasakų veikėjus, ir kt.). Pastebi ir pasako, kad per knygas ir meno kūrinius dalijamasi jausmais, mintimis, sumanymais, kad knygos padeda pažinti įdomius dalykus, keliauti, patirti nuotykių, skatina mąstyti, suprasti, svajoti. Aiškinasi, kaip reikia elgtis su knygomis, kaip jas saugoti. Tausoja knygą ir kitus leidinius (tvarko, klįjuoja). Susipažįsta su mokytojo pasiūlytomis skaitmeninėmis knygų ir kitų leidinių versijomis.

21. Matematinis ugdymas.

21.1. Matematinis samprotavimas.

21.1.1. Skaičiuoja iki 20-ties įvairiose socialinėse aplinkose (grupėje, įstaigos lauko aplinkoje, išvykoje, šeimoje ir pan.), patyriminėse, projektinėse veiklose; žaisdamas stalo, loginius, judriuosius, muzikinius, skaitmeninius ir kt. žaidimus, skaičiuodamas įvairius objektus (žmones, savaitės dienas, nueitus žingsnius, monetas, vėliavų spalvas ir kt.), pasakodamas istorijas. Pagal galimybes atskaičiuoja nuo bet kurio skaičiaus 10 ribose, skaičiuoja kas antrą skaičių. Atpažįsta skaičius iš bendro realių objektų kiekio (du pieštukai, trys mašinos, du batai), t. y. iš karto pasako (du, trys).

21.1.2. Kelintinio skaičiavimo įgūdžius įtvirtina įvairiose gyvenimiškose situacijose: sudarydamas sekas, sekdamas pasakas, išskirdamas pasirinktą objektą eilėje, išsiskaičiuojant

žaidimams ir pan. Pasakodamas įvykius iš artimos aplinkos, derina skaičių ir giminę (pvz., dvi žvaigždės, du obuoliai). Klysdamas ir bandydamas daiktų kiekį (pvz., trys obuoliai) susieja (parodydamas pirštais, gestu, pasakydamas žodžiu ir pan.) su atitinkamu daiktų kiekį žyminčiu simboliu (pvz., 3). Ir atvirkščiai: tam tikram skaitmeniui priskiria atitinkamą daiktų kiekį.

21.1.3. Žaisdamas, tyrinėdamas, naudodamasis įvairiais būdais ir priemonėmis (pvz., daiktais, pirštais, skaičiais, skaitmeninėmis priemonėmis) atlieka sudėties ir atimties veiksmus 10 ribose. Pastebėjus klaidas, skatinama atsakymo teisingumą tikrintis įvairiais skaičiavimo būdais.

21.1.4. Įvairiose kasdienėse situacijose gretina, grupuoja, klasifikuoja įvairius objektus. Tai daro savarankiškai, konsultuodamasis, pagal pavyzdį, poroje ar grupelėje. Lygina objektų kiekį, pasakydamas ir (arba) parodydamas, kur objektų yra daugiau, mažiau, po lygiai. Paaiškina atliktus veiksmus, pats vartodamas šiuos žodžius. Žaisdamas, konstruodamas klasifikuoja objektus į grupes pagal vieną požymį (pvz., dydį, spalvą, formą ir pan.) ar iš karto kelis požymius (pvz., dideli raudoni, dideli mėlyni, maži raudoni ir maži mėlyni) ir paaiškina, pagal kokį požymį (požymius) klasifikavo.

21.1.5. Matuoja atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojasi vienu ar keliais dažniausiai vartojamais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, kitu daiktu) tyrinėdamas aplinką (pvz., nustato, kad suolas yra penkių knygų ilgio). Daiktus lygina pagal etaloną (t. y. parenka pagal turimą pavyzdį, pvz., randa ilgesnį už turimą pieštuką). Tyrinėja, kaip į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygina objektus, pastatydamas vieną objektą prieš kitą, kad nustatytų, kuris yra aukštesnis, arba pildamas iš vieno indo į kitą, kad pamatytų, kuriame telpa daugiau. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.), įvairiais pasirinktais būdais fiksuoja palyginimo metu gautus duomenis, aptaria, ką ir kaip atliko.

21.1.6. Susidūręs su sunkumais prašo draugo ar mokytojo patarimų užbaigti pradėtą veiklą; paskatintas bando kelis kartus, ieško išeities; vienas ar bendradarbiaudamas su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių; natūraliai sureaguoja nepavykus atlikti sumanymo ir (arba) veiksmo. Savarankiškai ar bendradarbiaudamas su draugais, mokytoju bando patikrinti gautus sprendimus, taisyti atrastas ar nurodytas klaidas.

21.1.7. Pagal pavyzdį ar savarankiškai rikiuoja objektus iš eilės pagal vieną savybę (pvz., pagal dydį, spalvos intensyvumą) ar iš karto kelis požymius (formą ir spalvą). Paaiškina, kokia tvarka tai atliko. Objektus rikiuoja, naudodamasis fizinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis; veikia vienas, poroje ar bendroje visos grupės veikloje. Siūlant veiklas, siekiama įvairovės, atsižvelgiama į vaiko pomėgius ir poreikius, sudaroma galimybė rinktis.

21.2. Matematinė komunikacija.

21.2.1. Įvairiai veikdamas (atlikdamas eksperimentus, tyrinėdamas aplinką, žaisdamas savarankiškus žaidimus ir pan.) atpažįsta skirtingais būdais (žodžiu, vizualiai) pateiktus skaičius, juos įvardija, reaguoja į elementarius užduotus klausimus ir prašymus; savais žodžiais atsako į iškeltus klausimus, remdamasis savo patirtimi. Atsakymą gali pateikti tiek žodžiu, tiek iliustruodamas. Dėliodamas kelis konkrečius daiktus, stebėdamas aplinkos objektus (pvz., dedant daiktą ant daikto, daiktą ant piešinio, daiktą prie daikto arba po piešiniu), nustato, kurioje grupėje yra daugiau daiktų, kurioje – mažiau ar po lygiai, kiek iš viso jų yra.

21.2.2. Klausydamasis pasakojimų, garsų, tyrinėdamas paveikslėlius, ornamentus, aplinkos daiktus, spalvas, simbolius, stebi sekų, šablonų dėsninumus, bando juos pavadinti ar parodyti pasirinktu būdu. Siūloma logine tvarka tęsti (žodžiu ar atskirais paveikslėliais (nuotraukomis)) patirtų įvykių, girdėto pasakojimo ir pan. seką.

21.2.3. Bandymų keliu tęsia pastebėtus dėsninumus, taip sudarydamas rišlią 2–3 žingsnių seką ar atkartodamas šabloną. Siekdamas rezultato, naudojasi fiziniais objektais, žaidybinėmis programavimo priemonėmis, kalba, judesiu. Sudarytas sekas aptaria, ieško klaidų, jas taiso. Bandymų keliu veikia pagal piešinius, žodžiais, simboliais ar skaitmeninėmis priemonėmis pateiktus paprastus algoritmus (pvz., kuria ornamentus, tepa sumuštinį, ploja ritmą, atlieka sportinius pratimus ir pan.).

21.2.4. Įvairiose situacijose ir aplinkose (grupėje, lauke, išvykoje ir kt.), žaisdamas žaidimus (judėjimo, kortelių, skaitmeninius ir pan.), veikia, nusako judėjimo kryptį (pvz., du žingsniai atgal, vienas žingsnis pirmyn, į kairę, į dešinę). Siūloma veikti programuojant, braižant ar pagal schemas.

Žodžiais ar kitais būdais nurodo daikto vietą erdvėje savo atžvilgiu (priešais mane, už manęs, šalia manęs, kairėje ar dešinėje), padėti kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu (pvz., aukščiau, žemiau, virš, po, prie, už ir kt.). Gebėjimus orientuotis erdvėje ugdosi konstruodamas, dėliodamas dėliones, mozaikas, ornamentus, piešdamas, žymėdamas simbolius, įvairiose judėjimo veiklose.

21.2.5. Tyrinėdamas kalendorių, žiūrėdamas edukacinius filmus, klausydamas pasakų, dainų, skiria vieną įvykį nuo kito: savaip bando paaiškinti, kada vienas įvykis baigiasi ir kada prasideda kitas. Laikydamasis įvykių sekos, albume ar skaitmeniniame įrenginyje dėlioja įvykusių veiklų, projektų, išvykų nuotraukas, video vaizdus. Pasakodamas įspūdžius, vartoja laiką nurodančias sąvokas: greitai, vakar, šiandieną, rytą. Stebėdamas, fiksuodamas įvykius savaitės kalendoriuje, pradeda sieti nuolat pasikartojančius įvykius su konkrečia savaitės diena (remdamasis patirtimi užfiksuoja, kokia veikla būna kurią dieną (pvz., penktadienis – žaidimų diena, t. y. galima atsinešti savo žaislą).

21.2.6. Tyrinėdamas, eksperimentuodamas, bendradarbiaudamas mokosi iš kitų, aiškinasi, kokiais būdais ir priemonėmis (fotokamera, pieštuku, termometru, mikroskopu, fotokamera ir t. t.) galima rinkti, fiksuoti, grupuoti informaciją ir daryti išvadas apie tam tikrus objektus ir reiškinius. Surinktus duomenis pateikia pasirinktu būdu (pvz., lentelėje, elementarioje diagramoje, žymėdamas simboliais, sutartiniais ženklais (pvz., lipduku)). Savais žodžiais pasakoja ar kitu pasirinktu būdu pristato savo ir (arba) grupės surinktus duomenis (nupieštus, užfiksuotus įvairiais simboliais, nufotografuotus ir pan.). Laikosi susitartų taisyklių (pvz., palaukti savo eilės; jei kas neaišku, paprašyti patikslinti ar pakartoti), atsakinėdamas į klausimus pasakoja įspūdžius, kaip vyko procesas (pvz., nuo ko pradėjote darbą? kas labiausiai pavyko? už ką norėtumėte save pagirti? ką kitą kartą darytumėte kitaip? ir pan.).

21.3. Kūrybiškas matematinių problemų sprendimas.

21.3.1. Supančioje aplinkoje ieško objektų, savo forma primenančių plokštumos ar erdvės figūras, argumentuoja savo pasirinkimą. Kopijuoja, piešia, braižo naudodamasis fizinėmis priemonėmis ar išmaniųjų įrenginių programėlėmis arba iš pasirinktų medžiagų kuria plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį), bando atpažinti figūras, jas ličdamas užmerktomis akimis. Piešdamas linijas (tiesias, lenktas, vienspalves, įvairiaspalves, ilgas, trumpas, storas, plonas, ryškias, blankias, vos matomas), lankstydamas, pindamas iš juostelių, jungdamas iš pagaliukų ar šiaudelių, judėdamas (pvz., pėdutėmis išmindžiodamas formą, rankomis imituodamas ir pan.) kuria savo sugalvotas geometrines kompozicijas. Dinamiškoje virtualiojoje aplinkoje tyrinėja geometrines figūras: apžiūri, spėlioja, numato, keičia (judina) virtualų figūros vaizdą (apverčia, perkelia, pasuka tarsi konkretų daiktą); ištempia arba suspaudžia figūrą, džiaugiasi atradimais.

21.3.2. Gamindamas geometrinių figūrų modelius iš pasirinktų medžiagų, tyrinėja figūras ir jų santykius (pvz., du trikampiai sudaro kvadratą), lygina pagamintus modelius, dalinasi savo pastebėjimais su draugais, mokosi iš kitų. Išbando paties pasirinktas įvairias technikas ir technologines priemones, ieško naujų būdų, realizuoja sugalvotą neįprastą sprendimą, paaiškina savo pasirinkimą. Vienas ar bendradarbiaudamas su kitais konstruoja: kombinuoja ir jungia detales; ardo; kuria įvairių geometrinių formų kompozicijas, ornamentus, naudodamas įvairias medžiagas; paaiškina, kuo sukonstruota kompozicija jam yra įdomi, svarbi, kam skirta. Išbando įvairius medžiagų jungimo būdus (pvz., lipdymą, klijavimą ir pan.), bandydamas tobulina (ieškodamas geresnio sprendimo; išbandydamas alternatyvų sprendimą; taisydamas klaidą, netikslumą). Savais žodžiais mėgina aiškinti, iš ko sudaryti, kaip sukonstruoti objektai. Siūlomi veikimo būdai: bandymų ir klaidų; bandymo iš naujo; kūrimo pagal analogijas.

21.3.3. Sprendžia kasdienėse situacijose (pvz., žaidimuose ir pan.) kylančias problemas: kelia įvairius probleminius klausimus (kodėl?), aptaria turimą informaciją, pastebi ir išvardina, kokius duomenis turi, ko trūksta ir kaip reikėtų tai atlikti (pvz., kaip pasidalinti turimus akmenėlius tarpusavyje); bandydamas ir klysdamas ieško, kol suras problemos sprendimo būdą.

21.3.4. Pasakodamas įspūdžius apie savo veiklą, ne tik parodo galutinį rezultatą, bet ir bando paaiškinti, kaip jis buvo pasiektas. Įvairiomis formomis ir būdais (schemomis, piešiniais, žodžiu, gestais ir kt.) apibūdina savo patirtį: pasakoja įspūdžius, ką ir kaip atliko, kas pavyko, ką atrado, pastebi kilusius sunkumus, nusako, kaip juos įveikė. Atsakinėdamas į klausimus numato, ką galima

daryti toliau; kuo prie bendros veiklos prisidėjo pats, kuo jam padėjo kiti (pvz., bando iš popieriaus išlankstyti lėktuvėlį, iš pradžių lanksto tiek, kiek prisimena, paskui paima draugo padarytą lėktuvėlį, jį apžiūrinėja ir bando išlankstyti dar kartą). Savo paaiškinimus gina arba koreguoja.

22. Meninis ugdymas.

22.1. Meninė (dailės, šokio, teatro, muzikos) raiška.

22.1.1. Dailė. Drąsiai ir noriai bando bei naudoja įvairias jam naujas technikas. Raiška plokštumoje – piešia pieštukais, rašikliais, plunksnomis, spauduoja spaudais, kuria monotipijas, tapo guašu, lieja akvarele, aplikuoja. Erdvinė raiška – lanksto iš popieriaus, konstruoja iš kartono, dėžučių, indelių, įvairių smulkių buities daiktų, lipdo iš molio, plastilino. Renka ir panaudoja įvairias gamtines medžiagas. Kūrybai naudoja turimas skaitmenines priemones – planšetinius kompiuterius, išmaniuosius telefonus, interaktyvius ekranus ir kt. įrenginius. Jungia skirtingas technikas įvairiuose kūriniuose siekdamas įgyvendinti savo sumanymus. Žaisdamas ir tyrinėdamas išgauna įvairias linijas (tiesias, vingiuojančias, trūkinėjančias), spalvas ir atspalvius, plokštumines ir erdvides figūras. Pastebi įvairias linijas, formas aplinkoje ir siekia jas atkartoti, tam pasirinkdamas, jo manymu, tinkamiausias dailės priemones – teptukus, dažus, pieštukus, žymeklius, popierių, kartoną ir kt. Mokytojo padedamas atpažįsta ir pritaiko kalendorinių švenčių (Kalėdų, Velykų, Užgavėnių ir kt.), valstybinių švenčių (Lietuvos valstybės atkūrimo dienos, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienos, Valstybės dienos, Laisvės gynėjų dienos ir kt.), įstaigos tradicinių švenčių, renginių simbolius grupės ir įstaigos aplinkos puošybai. Kartu su kitais gamina dekoracijas menų projektams, teatro pasirodymams, išleistuvių šventei ir pan. Kūrybiniais sumanymais dalinasi su draugais, mokytojais ieškodamas bendradarbiavimo, pagalbos ar patarimo. Kiekvieno vaiko darbai su paties užsirašytu vardu nuolat eksponuojami grupės ar viešose įstaigos erdvėse.

22.1.2. Šokis. Per improvizacinio judesio žaidimus ir kūrybines šokio užduotis ugdosi koordinaciją, taisyklingą laikyseną, mokosi pajusti atskirų kūno dalių judėjimo galimybes ir padėti erdvėje. Mokosi nesudėtingų šokamųjų žaidimų, ratelių, šokių ar jų fragmentų, natūralių judesių autorinių šokių. Šokdamas drauge stengiasi koordinuoti veiksmus, judėti darniai, sutartinai, pasitikėdamas savimi ir kitais, bendradarbiaudamas. Improvizuoja ir komponuoja judesių sekas pagal pasiūlytas arba paties sugalvotas temas. Kurdamas šokį (kartais mokytojo padedamas) tyrinėja judesių parinkimo ir jungimo galimybes siekdamas įgyvendinti kūrybinį sumanymą. Mokosi judesiu reaguoti į muzikinius ir nemuzikinius garsus, tylą. Tyrinėja ir šokdamas prisiderina prie šokio ritmo, tempo (greitai – lėtai), išbando judėjimą erdvėje įvairiomis kryptimis, įvairiais būdais (žingsniuojant, bėgant, šuoliuojant, lankstantis, verčiantis, sukantis ir t. t.). Dalyvauja kūrybiniuose šokio žaidimuose, projektuose, pasirenka sau vaidmenį juose ir atlieka atitinkamus veiksmus.

22.1.3. Teatras. Žaidimų ir kitų veiklų metu mokosi dalytis vaidmenimis, priemonėmis, daiktais, kurie naudojami naratyviniame žaidime, etiude ar spektaklyje. Stebi aplinką, tai, kas vyksta gamtos ir žmonių gyvenime, grupės aplinkoje ir aktualius pastebėjimus imituoja, inscenizuoja. Pasakoja ir vaidina gyvenimiškas situacijas bei spontaniškai improvizuoja ir kuria istorijas pagal tautosakas, literatūros kūrinius, iliustracijas ar pan.; išvaidina gyvenime pasitaikančius socialinius ir emocinius įvykius. Suteikus vaizduotę skatinančių priemonių, improvizuoja individualiai ir su kitais vaikais bei mokytojais. Aptaria, kaip stebėti aktoriai parodo skirtingas emocijas, poelgius bei įvykius. Kuria ir gamina lėles vaidinimui, dekoracijas, kostiumus ir butaforinius reikmenis. Taip pat kuria skelbimus, kvietimus, programėles, bilietus, tariasi, kas galėtų juose būti parašyta, nupiešta. Išbando, kaip kurti nuotaiką ar personažą per veido išraišką, kūno kalbą, judesius, šokį, balso tembrą ar kalbėjimo būdą. Aptaria, kokia muzika labiausiai tiktų vaidinimui, kokio grimo reikėtų, kokie daiktai tiktų scenos dekoracijoms, veikėjų kostiumams, reikmenims, garsiniam fonui; kokias dekoracijas ir kostiumus galėtų pasigaminti patys, kokios pagalbos reikėtų.

22.1.4. Muzika. Ugdosi taisyklingą, stabilumo suteikiančią kūno laikyseną dainavimui. Naudoja įvairius kūno apšilimo pratimus, žaidimus (žiovauja, pasitempia, masažuoja) bei pasiruošia dainavimui (atlieka pratimus – žaidimus lūpoms, liežuviui, skruostams). Mėgdžiodamas traukinį, sireną, raketą ar gamtos garsus, taisyklingai kvėpuoja, naudodamas diafragmą, ir plečia diapazoną. Išbando ir tyrinėja savo balso tembro galimybes, lavina artikuliaciją, intonaciją per skaičiuotes, skanduotes, imitacijas ir improvizacijas. Grodamas įvairiais prietaisais ar paties pasigamintais

muzikos instrumentais lavina motoriką. Ritmuoja mušamaisiais instrumentais bei kūno perkusija. Išbando dainavimą bei muzikavimą pavieniui, porose ar grupėse. Aptaria šios veiklos skirtumus, derinimosi ir bendradarbiavimo būtinybę. Atsakingai ir saugiai elgiasi su muzikos instrumentais bei kitomis priemonėmis. Suprojektuoja ir konstruoja muzikos instrumentus iš įvairiausių aplinkoje esančių daiktų (net ir atliekų). Improvizuoja ir komponuoja trumpus muzikos kūrinius naudodamas savadarbius ar grupėje esančius muzikos instrumentus. Kuria judesius, kuriuos perkelia į ritminę ar melodinę muzikinę medžiagą. Kuria spontaniškas dainas, ypač atlikdamas kitas, su muzika nesusijusias veiklas. Kuria garsinius fonus pasakoms, eilėraščiams, filmukams, teatro etiudams ir pan. Mokosi fiksuoti savo kūrybą simboliais, piešiniais ar IKT priemonėmis. Klausosi gamtos bei žmonių sukurtų garsų iš aplinkos ir mokosi juos suvokti bei apibūdinti kaip muzikinę kalbą, aptardamas jų skambesį bei kuriamą nuotaiką. Išbando ir kuria garsus, vartodamas balsą (įvairaus tembro), kūną, instrumentus, kompiuterines priemones ir kasdienius objektus. Bandydamas muzikos raiškos priemones vaikas mokosi, kad ne vien garsai, bet ir tylą yra svarbi muzikos dalis. Plojimu, pliaukšėjimu ir kitais mikrojudesiais bei viso kūno makrojudesiais bei grojimu mušamaisiais instrumentais pakartoja girdėtus ritmo darinius ar frazes bei atpažįsta, kuriuose klausomuose kūriniuose juos yra girdėjęs. Balsu pakartoja melodinius darinius ar frazes bei atpažįsta, kuriuose klausomuose kūriniuose juos yra girdėjęs.

22.2. Meno (dailės, šokio, teatro, muzikos) supratimas ir vertinimas.

22.2.1. Pristato ir reflektuoja savo kūrybinius bandymus, geranoriškai vertina, džiaugiasi kitų žmonių kūryba. Išreiškia originalias, netikėtas įžvalgas. Išklauso visų nuomonių, pateikia atsakymus į pastebėjimus.

22.2.2. Atranda mėgstamus meno kūrinius, apie juos savais žodžiais papasakoja, pasidalina įspūdžiais su grupės draugais, mokytojais, šeimos nariais. Kalbasi apie meno kūrinio sukeltus vaizdinius bei nuotaikas. Reiškia norą apsilankyti spektaklyje, koncerte, parodoje ir pan.

22.2.3. Žaidimų ir kitų veiklų metu sudaroma galimybė susipažinti su įvairių istorinių epochų meno kūrinių. Mokomasi skirti šiuolaikinę ir senesnių laikų kūrybą.

22.2.4. Kalbasi apie mėgstamą muziką, spektaklius, dailės kūrinius. Nusako, kokias nuotaikas ir emocijas sukelia meno kūriniai, kur lankėsi, ką matė, kas patiko. Aptaria, ką iš įgytų patirčių galėtų pritaikyti grupės veikloje (pvz.: atkurti matytą šokį ar spektaklio dalį arba vaizduojamojo meno kūrinį).

22.2.5. Užduoda klausimų mokytojams ir grupės draugams siekdamas geriau suprasti grupės draugų ir kitų pateikiamus meno kūrinius. Aptaria dailės kūrinio, šventės, koncerto ar spektaklio nuotaikas ir emocijas. Tyrinėja, kaip konkrečios meninės priemonės (muzika, apšvietimas, dekoracijos, lėlės, spalvos ar naudojamos technikos) padeda jas sukurti.

22.2.6. Kalbėdamas apie dailės kūrinius, turtina savo žodyną spalvų ir atspalvių, figūrų pavadinimais, linijų ir formų apibūdinimais. Savais žodžiais nupasakoja, kas pavaizduota kūrinyje. Įvardija šiltas ir šaltas spalvas.

22.2.7. Žaidimo ar kitos praktinės, kūrybinės veiklos metu muzikuojant pianinu ar kitu klavišiniu instrumentu, atskiria aukštus garsus nuo žemų. Skiria vaiko, vyro ir moters balsus. Klausydamas muzikinių ir nemuzikinių garsų atskiria, kada atliekama tyliai ar garsiai. Tai parodo kūno judesiais ar paaiškina žodžiu. Atskiria kai kuriuos liaudies bei simfoninio orkestro instrumentus, juos lygina su anksčiau girdėtais pavyzdžiais ir svarsto, kodėl galėjo būti pasirinktas vienas ar kitoks tembras ar instrumentas.

22.2.8. Stebi ir aptaria įvairių šokio žanrų (pvz., folklorinio šokio, baleto, šiuolaikinio šokio, gatvės šokio) pavyzdžius gyvai ar vaizdo įrašė. Savais žodžiais apibūdina šokio tempą (greitas – lėtas), atliktus judesius (ėjimas, bėgimas, šuoliukai, sukiniai ir t. t.) temą (ką norima šiuo šokiu pasakyti), kokia šokio nuotaika (linksma, liūdna, pikta, džiaugsminga ir t. t.).

22.2.9. Kalbėdamas apie teatrinę veiklą aptaria, kam geriausiai pavyktų atskleisti numatytus vaidmenis, pagrindžia savo nuomonę. Svarsto, kaip jų pačių ar kitų vaidybinių kūrinių galima tobulinti, nurodydamas konkrečias teatrinės raiškos priemones (balsą, kūną, lėles, kostiumus, grimą, dekoracijas, garsinį foną, apšvietimą ir kt.).

22.3. Meno (dailės, šokio, teatro, muzikos) reiškinių taikymo bei paskirties ir kontekstų pažinimas.

22.3.1. Savais žodžiais nupasakoja, kuo skiriasi įvairūs dailės kūriniai – tapyba, skulptūra, keramika, tekstilė. Aiškinasi, kelia idėjas, kokia šio meno kūrinio paskirtis konkrečioje vietoje – pastate, kieme, parke, muziejuje, parodoje. Teikia pasiūlymus dėl savo ir draugų dailės darbų eksponavimo.

22.3.2. Stebi šokius įvairiose vietose ir kontekstuose – grupėje, teatre, viešose ir šeimos šventėse bei medijose. Nusako šių šokių atlikimo paskirtį – pasilinksminimas, perteikiami ritualai, mintys, jausmai, pasakojamos istorijos. Skatinama pastebėti šokių neįprastose erdvėse ir kontekstuose.

22.3.3. Išvardija, kur, kada ir kodėl žmonės vaidina. Aptaria, kuo skiriasi žmonių poelgiai tikrame gyvenime nuo tų, kurie suvaidinti. Sprendžia, ko išmoko apie emocijas ir gyvenimiškąsias situacijas po patirto spektaklio.

22.3.4. Klausosi įvairių epochų, stilių ir žanrų muzikos ir svarsto jos paskirtis bei kontekstus, pvz., sporto varžybas pajavirinti muzika, sakralinis giedojimas, šokių muzika, atsipalaidavimui skirta muzika, filmų ar kompiuterinių žaidimų garso takeliai, ceremonialiniai maršai, šeimos bei kalendorinių švenčių muzika, sceniniams pasirodymams skirta muzika, darbus palydinti muzika. Paaikšina, kaip muzikinės savybės skiriasi ir atitinka konkretų kontekstą.

22.3.5. Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas sugretina, palygina lietuvių ir kitų šalių, tautų dailės, šokio, muzikos, teatro pavyzdžius. Pastebi, kad kitos tautos mėgsta kitas spalvas, kitus raštus, kitas formas, rengiasi kitokiais drabužiais, groja kitokiais muzikos instrumentais, žaidžia kitokius žaidimus, ratelius ir t. t. Dalijasi savo patirtimi apie susitikimus su žmonėmis iš kitų kultūrų ar šalių. Aiškinasi, kuo išvardinti skirtumai yra įdomūs ir ko galima išmokti iš kitų kultūrų. Per projektus apie kitų šalių papročius, valgius, būstus, drabužius, meno dirbinius, muziką, šokius ir spektaklius mokosi gretinti ir lyginti savo ir kitų kultūrų reiškinius.

22.3.6. Kalbasi apie meninę raišką savo šeimoje – kokius meno kūrinius jie turi namuose, kaip puošia savo erdves, kokios muzikos klausosi, kokios televizijos laidos patinka, kokiuose koncertuose, spektakliuose ar parodose lankosi, kokiais instrumentais groja šeimos nariai, kokius vaizduojamojo meno darbus kuria.

22.3.7. Siūlo idėjas namiškiams ir dalyvauja dekoruojant namus įvairių švenčių metu. Pasiūlo šeimos šventei tinkamų kūrybinių šokio ir ritminių žaidimų, improvizacijų, dainų, muzikinių intarpų ir t. t.

22.3.8. Dalyvauja kūrybiniuose projektuose, koncertuose, ugdymo įstaigos renginiuose ir atlieka pasirinkto vaidmens veiksmus – groja, dainuoja, vaidina, šoka ir t. t. Svarsto, kaip savo kūrybą parodyti savo šeimos nariams. Aptaria, kaip reikia elgtis, kai vieni yra atlikėjai, o kiti yra stebėtojai ar klausytojai bei kaip mandagiai, pagarbiai ir saugiai elgtis viešų pasirodymų metu.

23. Sveikatos ir fizinis ugdymas.

23.1. Savęs ir kitų pažinimas, atsakingas elgesys.

23.1.1. Žaisdamas, tyrinėdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose plėtoja emocijas ir jausmus apibūdinančių žodžių žodyną (pvz., laimingas, linksmas, patenkintas, nuliūdęs, piktas, nekantrus), įvardija įvairiose situacijose savo ir kitų patiriamas emocijas. Bando sieti patiriamas emocijas su fiziniais pojūčiais, išreiškia patiriamą emociją žodine ir nežodine kalba. Dalyvaudamas įvairiose veiklose, kasdienėse situacijose stebi savo emocijų kaitą per dieną, išbando ir praktikuoja vieną – du emocijų suvaldymo būdus, bando pritaikyti teigiamo mąstymo strategiją (atpažįsta emociją, kurią jaučia, teigiamai pažvelgia į situaciją, imasi veiksmų, įvardija naują patirtą emociją).

23.1.2. Savaip apibūdina, kas yra nerimas. Atpažįsta, kada jaučia nerimą, ir pasako. Aiškinasi, kaip reikia nusiraminti pajutus nemalonius fizinius pojūčius ar mintis. Dalyvaudamas įvairiose kasdienėse situacijose, pajutęs sudėtingas ir nemalonias emocijas (pvz., liūdesį, pyktį) pažįsta nusiramavimo būdus, bando paaikškinti ir pademonstruoti, kaip reikia nusiraminti, kodėl svarbu mokėti atpažinti šias nemalonias emocijas, jausmus ir nusiraminti. Veikdamas vienas ar drauge su kitais tyrinėja įtampą mažinančias technikas (pvz., skaičiavimo arba gilaus kvėpavimo, vidinio dialogo, piešimo, muzikavimo ir kt.). Mėgina keisti neigiamas mintis į teigiamas: apibūdinti situaciją,

patiriamus jausmus, apsvarstyti galimus teigiamus veiksmus ir numatyti, kaip galėtų pasikeisti sunki emocija.

23.1.3. Dalyvaudamas bendruose pokalbiuose analizuoja fizinius pojūčius, mintis ir juos apibūdina prieš pradėdamas naują veiklą, kalbasi apie tai, kas gali sukelti nemalonius pojūčius ir kaip šie pojūčiai išreiškiami emocijomis.

23.1.4. Žaisdamas, dalyvaudamas įvairiose veiklose aiškinasi, kas yra įgūdis ir kam jis yra reikalingas. Tyrinėja, ką moka gerai daryti ir kas jį ir kitus džiugina (namuose, žaidžiant su draugais, vystant savo pomėgį ar talentą ir pan.). Pastebi ir atranda savo įgūdžius, gebėjimus ir talentus, reikalingus grupei, darželiui, šeimai, bendruomenei. Veikdamas kartu su kitais, bendraudamas, bendradarbiaudamas analizuoja asmenines savybes, kurios reikalingos sėkmingam ugdymuisi (pvz., atkaklumas, atsakingumas, susikaupimas ir pan.) ir savaip reflektuoja, kaip sekasi jas demonstruoti. Aptaria situacijas, kuriose jautėsi savimi pasitikintis, o kuriose sekėsi ne taip gerai. Tyrinėja ir apibūdina, ką geba atlikti gerai, palyginus su praeitu laikotarpiu (savaitė, mėnuo, metai), o ką norėtų daryti geriau. Naudodamasis patarimais, padaršinimais bando save motyvuoti siekti tikslo, analizuoja ryšį tarp to, ko nori pasiekti, ir išsikeltų tikslų. Veikdamas vienas ir drauge su kitais taiko gerai žinomas kelių žingsnių tikslo siekimo strategijas (numato tikslą, suskaido jį į mažesnius žingsnelius, atlieka kiekvieną žingsnį, džiaugiasi ir apdovanoja save už kiekvieną įgyvendintą žingsnelį). Naudodamasis patarimais, padaršinimais, bendradarbiaudamas bando planuoti, kaip atlikti paskirtas užduotis iki galo. Reflektuoja, kaip jautėsi, kai siekė tikslo ir kai jį pasiekė. Nusako situacijas, kada reikia pagalbos mokantis, ir jos paprašo.

23.1.5. Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas atsakingai naudojasi bendruomenės ištekliais (pvz., žaidimų aikštele, parkais). Aiškinasi, kas yra saugu ir saugus elgesys. Aptaria, kodėl reikalingos taisyklės ir kaip jų laikymasis padeda sutarti su kitais. Kartu su kitais kuria saugaus elgesio taisykles, analizuoja, kodėl jos taip vadinamos. Tyrinėdamas, aptardamas kasdienės situacijas aiškinasi, kokių saugaus elgesio taisyklių reikia laikytis namuose, žaidimų aikštelėse, koridoriuose, kitose erdvėse, buityje naudojant namų apyvokos reikmenis, esant šalia cheminių buitinių medžiagų. Analizuoja, kaip šeimoje naudojamos taisyklės padeda sutarti šeimos nariams. Diskutuoja, kam reikalingos draugiškos ir rūpestingos grupės taisyklės, dalyvauja jas kuriant, stengiasi jų laikytis bei jomis naudodamasis sprendžia grupės problemas. Reflektuoja, kaip sekasi laikytis saugaus elgesio taisyklių (žaidimo aikštelėje, koridoriuose, valgykloje ir pan.).

23.1.6. Žaisdamas, dalyvaudamas įvairiose kasdienėse situacijose pasako „ne“ ir atsisako daryti tai, ko neleidžia tėvai, auklėtojai ar taisyklės. Žaisdamas, tyrinėdamas analizuoja įvairias situacijas, kai reikia priimti sprendimą, pasirinkti, kaip elgtis, kaip ieškoti pagalbos, aptaria apgalvotus ir neapgalvotus sprendimus, kurie gali būti žalingi sveikatai. Diskutuoja, kas gali padėti priimti sprendimą. Dalyvaudamas kasdienėse situacijose taiko dviejų žingsnių sprendimo priėmimo strategiją: galvok ir pasirink (t. y. prieš priimdamas sprendimą padaro pauzę ir pagalvoja).

23.1.7. Žaisdamas, tyrinėdamas, dalyvaudamas įvairiose kasdienėse situacijose atpažįsta pavojaus šaltinius buityje. Įvertina žaidimų aplinkos saugumą. Kartu su kitais formuluoja klausimus, kurie padės nustatyti galimą pavojų (pvz., kas gali nutikti, jeigu nežinomą medžiagą palies rankomis). Aiškinasi, kur reikia ir kaip reikia kreiptis skubios pagalbos (kada kreiptis pagalbos į bendraamžį, suaugusįjį ar skubios pagalbos telefonu 112). Bendradarbiaudamas, veikdamas kartu su kitais bando atpažinti pavojaus signalus ir aiškinasi, ką reikia daryti juos išgirdus. Kreipiasi į kitą asmenį ištikus nelaimei.

23.2. Asmens sveikatos stiprinimas.

23.2.1. Žaisdamas, tyrinėdamas, dalyvaudamas įvairiose kasdienėse situacijose analizuoja, mokosi atpažinti ir pasakyti apie pavojų sau ir kitiems keliantį elgesį (pvz., važiavimas automobilyje be kėdutės, diržo, važiavimas dviračiu be šalmo, važiavimas su galimai neblaiviu asmeniu, važiavimas su nepažįstamu žmogumi).

23.2.2. Dalyvaudamas įvairiose kasdienėse situacijose aptaria ir saugiai elgiasi gatvėje, aptaria važiavimo paspirtuku, dviračiu taisykles. Veikdamas kartu su kitais aiškinasi, kaip evakuotis iš įstaigos.

23.2.3. Analizuoja, kuo panašūs ir kuo skiriasi berniukų ir mergaičių kūnai. Mokosi pažinti ir saugoti savo kūno ribas, pasakyti tvirtą „ne“ netinkamam prisilietimui. Aptardamas kasdienės situacijas nusako tinkamas ir netinkamas paslaptis, argumentuoja, kodėl jos tinkamos ar netinkamos, ir mokosi pranešti, jeigu kas nors nori peržengti kūno ribas ar prašo daryti ką nors netinkamo.

23.2.4. Tyrinėdamas, nagrinėdamas pavyzdžius aiškina, kas yra vaistai ir vaistų vartojimas, ką reikia daryti, kad saugotų sveikatą, jaustųsi gerai ir nereikėtų vartoti vaistų. Diskutuoja apie atsakingą vaistų vartojimą: kas paskiria ir kas paduoda.

23.2.5. Stengiasi taisyklingai sėdėti, stovėti, gulėti. Dalyvaudamas įvairiose veiklose, kai prireikia, taiko atsipalaidavimo pratimus (pvz., kvėpavimo technikas, skaičiavimo technikas). Žaisdamas, tyrinėdamas pažįsta pagrindinius žmonių poreikius, aptaria skirtingų žmonių sveikatą. Naudodamasis patarimais, tyrinėdamas pavyzdžius bando pasimatuoti ir pamatuoti kūno temperatūrą (kontaktiniu ir nekontaktiniu būdu). Tyrinėdamas, aptardamas praktines situacijas atpažįsta, kada reikia pasakyti suaugusiajam apie pablogėjusią savijautą ar įvykusią traumą (kai ką nors skauda ar susižeidė). Savaip apibūdina, kas yra pirmoji pagalba (pvz., kvėpavimas, dirbtinis širdies masažas).

23.2.6. Aptardamas kasdienės situacijas, dalyvaudamas su kitais įvairiose praktinėse veiklose tyrinėja, kaip sutvarkyti įdrėskimą, nubrodinimą, sustabdyti kraujavimą iš nedidelės žaizdos, nosies. Nusako, kaip atpažinti užspringusį žmogų ir suteikti jam pirmąją pagalbą. Ugdomi higienos įpročiai, mokosi teisingai plauti, dezinfekuoti rankas, dėvėti medicininę kaukę, reflektuoja apie higienos nesilaikymo pasekmes.

23.2.7. Tyrinėdamas, analizuodamas kasdienės situacijas ir pavyzdžius diskutuoja, kas yra šeima ir bendruomenė. Diskutuoja, ką reiškia kuo nors rūpintis, svarsto, kuo gali rūpintis vaikai. Žaisdamas, bendradarbiaudamas pastebi ir susirūpina, kai kam nors bendruomenėje prireikia pagalbos.

23.3. Judėjimo gebėjimų plėtojimas.

23.3.1. Eina (pirmyn, atgal, pristatomu, kryžiuojamuoju žingsniu, įtūpstais ir pan.), bėga (tiesiai, apibėgant kliūtis, atbulom ir pan.), šokinėja (dviem kojomis, viena koja ir pan.), šliaužia (grindimis, gimnastikos suoleliu ir pan.), ropoja (grindimis, paaukštinimais, nestabiliomis paviršiais ir pan.), ridenasi, sukasi, lipa, meta, gaudo, spiria, atmuša. Žaidžia, atlieka užduotis su įvairaus dydžio, svorio ir formų priemonėmis: kamuoliais, lankais, gimnastikos suoleliais, gimnastikos lazdomis, netradicinėmis priemonėmis ir t. t.

23.3.2. Žaisdamas, mankštindamasis ugdomi fizinės ypatybės: greitumą, vikrumą, ištvermę, pusiausvyrą, koordinaciją, lankstumą, jėgą. Dalyvaudamas įvairiose veiklose vienas ir kartu su kitais atlieka nesudėtingus judesius ir judesių junginius: mostus, pritūpimus, pasilenkimus, įtūpstus, siūlo savo judesius ar judesių junginius.

23.3.3. Improvizuoja, mėgdžiodamas gyvūnų judėjimo būdus. Žaidžia įvairaus intensyvumo judriuosius žaidimus. Susipažįsta su sportinių žaidimų (krepšinis, futbolas, TAG regbis, tinklinis, badmintonas ir pan.) elementais, bando žaisti juos pagal supaprastintas taisykles. Susipažįsta su tautiniais žaidimais (muštukas, lazdos traukynės ir pan.), žaisdamas stengiasi laikytis taisyklių. Kuria savo judriuosius žaidimus: siūlo siužetą, apibrėžia taisykles.

23.3.4. Tyrinėdamas, žaisdamas susipažįsta su pagrindinėmis (galva, kaklas, pečiai, rankos, liemuo, kojos) ir smulkesnėmis (plaštaka, pėda, keliai, alkūnės ir pan.) žmogaus kūno dalimis. Stebėdamas įvairius pavyzdžius analizuoja, koks pratimas galėtų būti skirtas įvardintai kūno daliai mankštinti. Atskirų kūno dalių pratimus išbando praktiškai, kuria savo pratimus. Stebi ir veidrodiniu būdu atkartoja mokytojo, draugo rodomus judesius. Virtualių mankštų metu stengiasi kuo tiksliau atkartoti ekrane matomų veikėjų judesius.

23.3.5. Žaisdamas, mankštindamasis, atlikdamas įvairius pratimus, judesius tyrinėja taisyklingos laikysenos požymius. Stengiasi įvertinti savo ir kitų laikyseną: prie sienos, žiūrėdamas į veidrodį, nagrinėdamas paveikslėlius. Naudojasi patarimais ar pavyzdžiais ir judėdamas, sėdėdamas, stovėdamas koreguoja savo netaisyklingą laikyseną. Veikdamas kartu su kitais atlieka diafragminio kvėpavimo pratimus, stebi savo kvėpavimą judant, mankštinantis.

23.4. Savistaba ir sąveika su kitais judant.

23.4.1. Įvairiu greičiu judėdamas ribotoje erdvėje, stengiasi pajauti savo asmeninę ir bendrą erdvę: apeiti kliūtis, neatsitrenkti į kitą vaiką ir pan. Atlikdamas užduotis poroje, stengiasi derinti judesius, judėjimo tempą, saugoti fiziškai silpnesnį porininką, tiksliai perduoti priemonę (pvz., mesti porininkui kamuolį).

23.4.2. Žaidžia komandinius žaidimus, atlieka estafečių užduotis, stengdamasis bendrauti ir bendradarbiauti su kitais, sulaukti savo eilės, tinkamai reaguoti konfliktinėse situacijose, suprasti, kad jis – svarbi komandos dalis, nuo kurios pastangų priklauso komandos sėkmė. Vadovauja žaidimams, mankštoms.

23.4.3. Tyrinėdamas kasdienes situacijas, aktyviai judėdamas aiškinasi, kas vyksta su žmogaus organizmu jam judant (padažnėja kvėpavimas, širdies susitraukimų dažnis, pasikeičia veido odos spalva, žmogus pradeda prakaituoti ir pan.), tyrinėja savo organizmo reakciją į fizinį krūvį. Pastebi nuovargio požymius, išvardina juos, paaiškina, kaip pailsėti po didesnio fizinio krūvio (ramiai pasivaikščioti, giliai pakvėpuoti, atlikti tempimo pratimus ir pan.). Aiškinasi, kad judėti galima skirtingu tempu (lėtai, greitai, labai greitai), kad judant ilgesnį laiką, tempas turi būti mažesnis, o norint greitai įveikti trumpą atstumą, reikia judėti labai greitai.

23.4.4. Žaidžia žaidimus, skirtus dėmesiui atkreipti. Reaguodamas į vaizdinius ir garsinius signalus, stengiasi keisti judėjimo tempą ir kryptį. Atlieka įvairių pradinių padėčių pratimus: stovint, tupint, sėdint, gulint, atsisukus veidu į bėgimo kryptį, nusisukus nuo bėgimo krypties. Stengiasi greitai atsistoti iš sėdimos, gulimos padėties, pvz., po sutarto garsinio ar vaizdinio signalo atkreipti dėmesį į mokytoją arba sustoti nurodytu būdu nurodytoje vietoje. Stengiasi greitai susirikiuoti į eilę, vorą, ratą, sustoti poromis, po tris, po keturis.

23.4.5. Žaisdamas, tyrinėdamas aiškinasi sąžiningo žaidimo taisykles, stengiasi jų laikytis: atlikti užduotis tiksliai, laikytis susitarimų, nesityčioti iš silpnesnių. Pralaimėjęs stengiasi tinkamai išreikšti emocijas, priimti kito pergalę, kelti sau naujus tikslus. Aiškinasi, kodėl sportuojant kyla konfliktai ir kaip galima būtų juos spręsti. Dalyvauja kuriant taisykles ir susitarimus.

24. Visuomeninis ugdymas.

24.1. Gyvename kartu.

24.1.1. Savo ir kitų šeimų pažinimas ir priėmimas. Žaisdamas, imituodamas, modeliudamas, dalyvaudamas paties ar kitų inicijuotuose vaidmenų žaidimuose apmąsto gyvenimą šeimoje. Grupės gyvenime taiko savo ar kitų inicijuotus ar patirtus veiklos modelius, taisykles, susitarimus ir vertybes. Bendrauja su kitomis šeimomis: susitikimuose, bendruomenės renginiuose, šventėse, šeimų inicijuotose veiklose. Pasakoja apie savo šeimą; stebi, klausosi pasakojimų ir domisi kitų vaikų šeimomis. Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas formuojasi teigiamas nuostatas į šeimą, priklausymą šeimai, šeimos narius, santykius, jausmus, buvimą kartu šeimoje, privatumą, šeimų įvairovę, toleranciją.

24.1.2. Santykių kūrimas ir veikimas grupėje. Dalyvaudamas kasdienėse bendravimo ir bendradarbiavimo su bendraamžiais ir su mokytoju situacijose mokosi tinkamai kreiptis pagalbos, derina tarpusavio interesus ir tikslus, bendrą veiklą ir žaidimus, kuria ir palaiko pozityvius santykius, stengiasi taikiai spręsti konfliktus. Veikdamas kartu su kitais kuria ir įgyvendina grupės susitarimus, koreguoja savo elgesį pažeidus susitarimą. Tyrinėdamas kasdienes situacijas diskutuoja apie savo ir kito norus, poreikius, tikslus; diskutuoja apie grupės bendrus susitarimus, tinkamą ir netinkamą elgesį.

24.1.3. Mano indėlis bendruomenėje. Žaisdamas, bendradarbiaudamas vaikui artimose situacijose inicijuoja savo ar įsijungia į kitų inicijuotus projektus. Dalyvauja grupės ar ugdymo įstaigos bendruomenės veikloje. Bendradarbiaudamas įsijungia į savanorystės ir labdaros iniciatyvas, teikia pagalbą, apmąsto, kaip mums, jums ar jiems būtų geriau.

24.1.4. Aš – Lietuvos pilietis. Dalyvaudamas bendrose veiklose, renginiuose, stebėdamas, tyrinėdamas laikosi Lietuvos valstybės švenčių šventimo tradicijų bei pagarbiai naudoja valstybės simbolius. Bendradarbiaudamas aptaria valstybei svarbius įvykius ar išgirstas naujienas. Žaisdamas, tyrinėdamas aptaria, kas yra Lietuvos valstybė, valstybės simboliai (vėliava, herbas, himnas), valdžia.

24.1.5. Gyvenimas tautinėje bendruomenėje ir daugiakultūroje aplinkoje. Klausydamas pasakų, istorijų, dalyvaudamas tautinėse šventėse, teminiuose renginiuose, bendraudamas su kitų

tautybių šeimomis tyrinėja savo paties ir greta gyvenančių ir (arba) grupės bendruomenėje atstovaujamų tautų kultūros elementus. Dalinasi išpūdžiais apie lankytas ar matytas šalis ir bendravimą su kitų kultūrų žmonėmis.

24.1.6. Mes skirtingi ir tuo turtingi. Žaisdamas, spontaniškai bendraudamas, bendradarbiaudamas įsitraukia į įvairias veiklas su skirtingų ypatybių (rasinių, tautinių, religinių, socialinių, galios, lyties ir kt.) turinčiais bendraamžiais. Įsitraukia į bendravimo ir bendradarbiavimo patirties refleksijas ir aptarimus.

24.2. Kuriame, įsigyjame ir naudojame gėrybes.

24.2.1. Tausojantis elgesys su savo ir kitų žmonių nuosavybe. Laikydamasis susitarimų naudojasi ir tvarko savo asmeninius ir bendrus grupės ar ugdymo įstaigos daiktus. Dirbdamas vienas ar grupėje taupiai naudojasi, saugo mokymosi medžiagas ir priemones. Viešose erdvėse (žaidimų aikštelėse, parkuose, muziejuose, bibliotekoje, parduotuvėje ir kt.) laikosi galiojančių naudojimosi daiktais taisyklių. Žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas vienas ar drauge su kitais ugdomi suvokimą, kas yra mano, tavo, mūsų visų.

24.2.2. Dovanojimas, mainai ir skolinimas. Žaisdamas, bendradarbiaudamas įsitraukia į daiktų dovanojimo, mainymo(si) ir skolinimo(si) situacijas, kartu su kitais ieško sprendimų kilusiems nesutarimams dėl skolinimosi, dovanojimo, mainymosi, pasisavinimo.

24.2.3. Pinigų reikšmė ir daiktų piniginė vertė. Žaisdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose dalinasi turima patirtimi įsigyjant daiktus ir paslaugas. Tyrinėja Lietuvos valiutą (banknotus ir monetas) aiškinasi, kokia yra monetų, banknotų skaitinė ir perkamoji vertė. Dalyvaudamas kasdienėse situacijose, bendradarbiaudamas svarsto reikalingų ir (arba) norimų daiktų, paslaugų įsigijimo galimybes. Dalyvauja ugdymo įstaigos bendruomenės surengtose labdaros akcijose (pvz., mugių ar „pyrago dienų“), kartu su kitais diskutuoja apie labdaros akcijų sukurtą materialią ir nematerialią vertę.

24.2.4. Darbas – asmens, šeimos ir visuomenės gerovės šaltinis. Žaisdamas, stebėdamas tyrinėja savo aplinkos žmonių darbą bei jų kuriamą vertę; padėkoja už pagalbą ar suteiktą paslaugą; pagarbiai elgiasi su kito žmogaus darbo rezultatais. Dalyvaudamas bendrose veiklose tyrinėja pažįstamas suaugusių ir svajonių profesijas; samprotauja apie darbo vertę pačiam žmogui (saviraiška), jo šeimai (rūpinimasis artimaisiais), vartotojams (suteiktos paslaugos kokybė) ir platesnei visuomenei (reikalingumas kitiems). Žaisdamas, modeliudamas, dalyvaudamas grupės gyvenimo ir projektinės veiklos situacijose pažįsta ekonominius santykius (pvz., gaminu, suteikiu paslaugą, parduodu, perku).

24.3. Mūsų gyvenimo kaita.

24.3.1. Mano ir mano šeimos istorinė raida. Žaisdamas, bendradarbiaudamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose stebi ir aptaria skirtingo amžiaus vaikų (pvz., kūdikio, ikimokyklinio amžiaus, mokyklinio amžiaus) skirtumus, tyrinėja savo paties ankstesnes nuotraukas, pasakoja tėvų prisiminimus. Dalyvaudamas bendrose veiklose samprotauja apie savo paties augimą ir brandą, kartu su kitais stebi ir tyrinėja savo augimą (pvz., žymėdamas brūkšnelius ūgio matavimo juostoje) ir brandą (pvz., aptaria, ką jau moka, ko nemokėjo). Palygina ir apibūdina skirtingų amžiaus grupių, kartų išvaizdą, elgesį, pomėgius, aprangą ir kt. Pasakoja apie savo šeimą, jos narius, kartas, svarbius savo šeimos praeities įvykius, girdėtas savo šeimos istorijas.

24.3.2. Laiko tėkmė ir įvykių nuoseklumas: praeitis – dabartis – ateitis. Klausydamasis pasakų ar tikrų istorijų jas perpasakoja, dėlioja įvykius pagal laiko nuoseklumą. Žaisdamas, stebėdamas, tyrinėdamas dėlioja savo dienos įvykius, bando orientuotis savaitėje ir metų laikuose. Pasakoja apie praeitį, reflektuodamas apie veiklas (pvz., ką aš veikiau? Ką patyriau?); kalba apie dabartį (pvz., kas čia vyksta? Ką čia veiki?), planuojamą ateitį (pvz., rytoj veiksiu) ir įsivaizduojamą ateitį (pvz., ką norėčiau veikti?). Žaisdamas, tyrinėdamas, dalyvaudamas bendrose veiklose ugdomi suvokimą apie tai, kas vyko vakar, vyksta šiandien ir vyks rytoj; pažįsta savaitės dienas, metų laikus; pasakodamas, stebėdamas tinkamai vartoja sąvokas „anksčiau, vėliau, prieš tai, po to; buvo, yra, bus; dariau, darau, darysiu“.

24.3.3. Praeities tyrinėjimas. Klausydamasis pasakų, vartydamasis knygas, žiūrėdamasis filmus ar klausydamasis žmonių pasakojimų aptaria, kas vyko praeityje. Dalyvauja vaikui aktualių praeities

tyrinėjimų projektuose. Per patyrimą susipažįsta su skirtingais istorinės informacijos šaltiniais (pvz., senais pastatais, muziejų eksponatais, dokumentais, informaciniais stendais, gidų pasakojimais ir kt.) ir juos tyrinėja, bando „prakalbinti“. Dalinasi atradimais išskiriant ir palyginant tai, „ką pats mačiau ir patyriau“ ir „ką girdėjau iš kitų“. Dabarties gyvenimą lygina su gyvenimu praeityje. Žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas drauge su kitais kuria ir pristato istorinį pasakojimą. Tyrinėdamas žinių apie praeitį šaltinius diskutuoja apie praeities įvykius, gyvenimą seniau, dabar, skiria tikrus ir išgalvotus įvykius, pasakojimus, faktus.

24.4. Mūsų aplinka.

24.4.1. Orientacija kasdienėje aplinkoje. Stebėdamas kasdienę aplinką įvardija ir apibūdina stebimus objektus, juos panaudoja vaizduodamas ir apibūdindamas vietovę. Bendradarbiaudamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose kelia ir atsako į klausimą „kur yra?“, naudoja adreso elementus, bando sudaryti gerai žinomos kelionės maršrutą. Žaisdamas (pvz., „lobio ieškojimas“), tyrinėdamas orientuojasi pagal gerai žinomo maršruto nupasakojimą ir (arba) „žemėlapi“ (piešinį, schemą), kur yra pažymėta vietovė, vieta, adresas; geografiniai objektai: upė, ežeras, laukas, miškas, parkas ir kt.; kelionės maršrutas; kairė, dešinė, tiesiai, atgal; maršruto schema, ženklas.

24.4.2. Nutolusios vietovės ir žmogus jose. Dalyvaudamas kasdienėse situacijose tyrinėja kitas šalis, jose gyvenančius ar atvykusius žmones, pagamintas prekes (pvz., iš kur atvyko žmogus? Kur pagaminta prekė? Kokios šalies pasaka?). Skaitydamas ar klausydamas pasakų, pasakojimų apie keliones, žiūrėdamas filmus aptaria kitas šalis, jų išskirtinumą (vieta, klimatas, kraštovaizdis, įsimintini objektai, gamta (augalai ir gyvūnai), žmonių gyvenimas ir kt.), žmonių gyvenimą, prisitaikymą skirtingose aplinkose, aplinkos puoselėjimą ir žmogaus keičiamą aplinką. Žaisdamas, bendradarbiaudamas tyrinėja vaikų amžiui pritaikytus pasaulio ir Lietuvos žemėlapius, aptaria šalis, miestus, ryškiausius geografinius objektus, paprasčiausius sutartinius ženklus (žemė, jūra, miestai, šalių sienos ir pan.). Kelionėse kartu su kitais naudoja ir stebi žemėlapi ir navigaciją.

24.4.3. Gamtinės ir žmogaus sukurtos aplinkos tyrinėjimas. Žaisdamas, tyrinėdamas stebi aplinką, veikdamas kartu su kitais fiksuoja pastebėtus aplinkos pokyčius (piešiniu, brėžiniu, lentele ar kt.), pastebėjimus perteikia kitiems (pvz., papasakoja, iliustruoja). Veikdamas vienas ar drauge su kitais dalyvauja paties ar kitų pasiūlytuose aplinkos tyrinėjimo projektuose. Rinkdamas informaciją apie rūpimas vietas ar įsimintinus tų vietovių objektus naudojami įvairiais informacijos šaltiniais (stebėjimu, žinyne, žemėlapiu, internetu ir kt.).

VI SKYRIUS PASIEKIMŲ VERTINIMAS

25. Vertinimas yra svarbi ugdymo proceso dalis, leidžianti vaikui teikti savalaikę veiksmingą pagalbą, tikslingai skatinanti vaiko raidą, padedanti efektyviai modeliuoti kasdienę ugdymo(si) praktiką, visais ugdymo(si) etapais. Priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi rezultatai – asmens savybių, vertybinių nuostatų ir kompetencijų ugdymo(si) pasiekimai. Vertinimo tikslas – paremti vaiko ugdymą(si) teikiant grįžtamojo pobūdžio informaciją apie ugdymo(si) pasiekimus ir pažangą, siekti, kad vaiko pasiekimų ir pažangos vertinimas sukurtų sąlygas vaikui sėkmingai augti, tobulėti, bręsti. Individualiai pažangai skatinti, stebėti, vertinti skirtas formuojamasis vertinimas; vaikų pasiekimus įvertinti – apibendrinamasis vertinimas.

26. Vertinimo paskirtis:

26.1. pažinti kiekvieną vaiką, atpažinti jo pasiekimus įvairiose ugdymo(si) srityse, stebėti, ko ir kaip vaikas mokosi, ko išmoko, paremti ugdymą(si);

26.2. numatyti, kaip ugdymas bus personalizuojamas, ir nustatyti, ar vaikų ugdymo organizavimas yra veiksmingas, priimti pagrįstus sprendimus ugdymui tobulinti;

26.3. padėti pastebėti konkrečius vaiko ypatumus (aukštas mokymosi potencialas, specifiniai ugdymosi, kalbos ir kalbėjimo sutrikimai ir pan.) ir nustatyti papildomų švietimo pagalbos paslaugų poreikį, kurių negali suteikti tėvai (globėjai);

26.4. pagrįstai ir tikslingai planuoti ugdymą panaudojant informaciją apie vaiko pasiekimus ir daromą pažangą dirbant su šeima ir kitais ugdymo proceso dalyviais;

26.5. stebėti ir tobulinti ugdymo procesą, teikiant objektyvią informaciją apie vaiko ar vaikų grupės ugdymą kitiems specialistams ir įstaigos administracijai.

27. Vertinimo nuostatos:

27.1. pereinama nuo visiems vaikams taikomos prie personalizuotos (suasmenintos) vertinimo kultūros. Vertinami konkretaus vaiko pasiekimai ir jo daroma pažanga, lyginant ankstesnius vaiko pasiekimus su dabartiniais;

27.2. kompetencijos atsiskleidžia per veiklą, o jų vertinimas grindžiamas ilgalaikiu vaiko stebėjimu ir informacijos iš įvairių šaltinių ir įvairiais būdais (vertinimo metodais) kaupimu, apibendrinimu;

27.3. parenkami tokie vertinimo metodai, kurie sudaro sąlygas vaikams pažįstamuose kontekstuose pademonstruoti savo pasiekimus. Vaiko pasiekimai vertinami naudojantis Programoje įvardytais pasiekimais;

27.4. daugiausia dėmesio kreipiama į vaiko kalbos raidą;

27.5. vertinimo procese dalyvauja vaikas. Jis mokosi reflektuoti, įsivertinti mokymąsi su mokytoju, bendraamžiais, tėvais (globėjais) aptardamas, kas jam sekasi, o kur ir kokių pastangų reikėtų daugiau.

28. Mokytojas, planuodamas Programos įgyvendinimą, pirmiausiai numato, kokių vaiko ugdymo(si) rezultatų siekia; kokie įrodymai pagrįs, kad ugdymo tikslai yra pasiekti; kokiais būdais jie bus renkami ir kaip jie padės įvertinti vaikų pasiekimus. Vėliau numatoma, ko ir kaip bus mokoma ir mokomasi, kokios ugdymo(si) aplinkos reikės tikslams pasiekti.

29. Priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo pasiekimai aprašomi, išskiriant 3 pasiekimų lygius: iki pagrindinio lygio, pagrindinis lygis, virš pagrindinio lygio. Pasiekimų lygiai sudaro sąlygas atskleisti vaiko individualią ugdymo(si) pažangą; mokytojui numatyti tolimesnį ugdymo proceso organizavimą ir ugdymo(si) aplinkos kūrimą, kad atitiktų greitai kintančius vaikų poreikius; numatyti aukštesnius lūkesčius kiekvienam vaikui, kad jo pasiekimai gerėtų, o vaikas sėkmingai augtų, tobulėtų, bręstų ir pasirengtų sėkmingai mokytis mokykloje.

30. Informacija apie vaiko pasiekimus kaupiama ir fiksuojama vaiko pasiekimų apraše, aplanke, skaitmeninėse laikmenose ar kitur – vadovaujamosi įstaigoje priimtais ir su tėvais (globėjais) aptartais susitarimais. Vaiko pasiekimai pateikiami aprašomuoju būdu – trumpais komentarais, nusakančiais, kokios yra vaiko stiprybės, kas jau pasiekta, ką reikia tobulinti.

31. Vaiko pasiekimų įvertinimą mokytojas atlieka 2–3 kartus per mokslo metus ir fiksuoja mokytojui su tėvais (globėjais) sutartais būdais.

32. Vaiko vertinimo procese mokytojas nuolat bendradarbiauja su tėvais (globėjais), nes jų teikiama informacija gali praplėsti žinias apie vaiko raidą, kultūrinius skirtumus ir padėti geriau suprasti vaiką. Dalijimasis su tėvais (globėjais) vertinimo rezultatais turi tapti nuolatiniu procesu, įtraukiančiu tėvus (globėjus) į vaiko ugdymą.

33. Vaikų pasiekimai ir pažanga su tėvais (globėjais) aptariami individualiai, esant poreikiui, bet ne rečiau kaip 2 kartus per metus. Jei yra poreikis, į pokalbius įtraukiami Vaiko gerovės komisijos atstovai, kiti specialistai, administracijos atstovai.

VII SKYRIUS PASIEKIMŲ LYGIŲ POŽYMIAI PAGAL PASIEKIMŲ SRITIS

34. Pasiekimų lygių požymių lentelėse pateikiami trijų lygių pasiekimų aprašai: iki pagrindinio lygio, pagrindinis lygis, virš pagrindinio lygio. Raidės ir skaičių junginyje (pavyzdžiui, A1.3) raide žymima pasiekimų sritis (pavyzdžiui, A), pirmu skaičiumi (pavyzdžiui, 1) nurodomas pasiekimas, o antru skaičiumi (pavyzdžiui, 3) – pasiekimų lygis.

35. Gamtamokslinio ugdymo pasiekimų lygių požymiai pagal pasiekimų sritis:

Pasiekimų lygiai		
Iki pagrindinio lygio	Pagrindinis lygis	Virš pagrindinio lygio
1. Gamtamokslinis tyrinėjimas (A)		

Žaisdamas, spontaniškai ir tikslingai tyrinėdamas stebi draugų veiklą, klausosi, trumpai atsako į pateiktus klausimus apie artimiausios aplinkos gyvą ir negyvą gamtą (A1.1).	Žaisdamas, spontaniškai ir tikslingai tyrinėdamas kelia klausimus apie artimiausios aplinkos gyvą ir negyvą gamtą, aiškinasi kai kuriuos gamtoje vykstančius pokyčius ir dėsningumus (A1.2).	Žaisdamas, spontaniškai ir tikslingai tyrinėdamas atpažįsta ir pavadina kai kuriuos gamtos objektus, reiškinius. Aiškinasi, kodėl gamtoje vyksta kai kurie dėsningumai (vakarais sutemsta, rudenį gelsta medžių lapai ir pan.) (A1.3).
Žaisdamas, patirdamas visais pojūčiais, spontaniškai ir tikslingai tyrinėdamas, nukreipiamųjų klausimų padedamas pastebi kai kuriuos gamtos objektų požymius, savybes. Padedant bando objektus priskirti vienai ar kitai grupei (A2.1).	Žaisdamas, patirdamas visais pojūčiais, spontaniškai ir tikslingai tyrinėdamas gamtos objektus bei reiškinius pastebi ir savais žodžiais apibūdina ryškiausius požymius, panašumus ir skirtumus; objektus lygina, grupuoja (A2.2).	Žaisdamas, patirdamas visais pojūčiais, spontaniškai ir tikslingai tyrinėdamas pateikia savitų idėjų, kaip nagrinėjamus objektus suskirstyti, sugrupuoti (A2.3).
Spontaniškai tyrinėja, padedamas bando atlikti kai kuriuos tyrimo žingsnius, pasirinkti priemones, stebėti atliekamo tyrimo eigą (A3.1).	Planuoja savo sumanyto arba aptarto tyrimo žingsnius, pasirenka priemones, gamtinę medžiagą ir atlieka paprastą tyrimą, laikydamasis jam suprantamos gyvybės saugojimo etikos (A3.2).	Savarankiškai pasirenka tyrimo priemones, tyrinėja, nepavykus ar praleidus kokį tyrimo žingsnį, nesutrunka, bando dar kartą (A3.3).
Atsako į nukreipiamuosius klausimus, kaip pavyko tyrimas, padedamas bando pakartoti kai kuriuos atlikto tyrimo žingsnius (A4.1).	Savais žodžiais apibūdina tyrimo eigą, rezultatus, samprotauja, kaip tobulintų savo tyrimą, ką kitą kartą darytų kitaip (A4.2).	Nuosekliai aptaria atliktą tyrimą, jo eigą, rezultatus, samprotauja, kaip tobulintų atliktą tyrimą, ir savarankiškai imasi naujų tyrinėjimų (A4.3).
2. Gamtamokslinis komunikavimas (B)		
Atkartoja kai kurias dažnai vartojamas gamtamokslines sąvokas (B1.1).	Atpažįsta artimiausioje aplinkoje dažnai girdėtas gamtamokslines sąvokas ir jas vartoja kalbėdamas (B1.2).	Vartojamas gamtamokslines sąvokas pritaiko naujuose kontekstuose (B1.3).
Pasitardamas su kitais atranda reikiamą gamtos objekto iliustraciją prieinamuose informacijos šaltiniuose (B2.1).	Prieinamuose informacijos šaltiniuose atranda iliustruotą informaciją apie gamtos objektus, reiškinius, tyrimus, ją aiškinasi (B2.2).	Prieinamuose informacijos šaltiniuose randa ir atsirenka informaciją apie gamtos objektus, jos reiškinius, tyrimus, dalinasi savo supratimu apie tai (B2.3).
Trumpais atsakymais (pvz., taip, ne) atsakydamas į pateikiamus klausimus, nagrinėja gamtamokslinę informaciją (B3.1).	Savais žodžiais, piešiniais, vaizdinėmis priemonėmis, simboliais perteikia paprasčiausią gamtamokslinę informaciją (B3.2).	Savais žodžiais, piešiniais, vaizdinėmis priemonėmis, simboliais apibendrina aptartą gamtamokslinę informaciją (B3.3).
Bendrose veiklose veikdamas kartu su kitais bando žodžiu ar piešiniais, simboliais perteikti informaciją apie veiklą (B4.1).	Bendrose veiklose veikdamas kartu su kitais ir reflektuodamas, žinojimą sieja su savo paties, bendraamžių ir naujai įgytu patyrimu bei atradimais (B4.2).	B4.3. Papildomai domisi, sugalvoja naujų būdų, simbolių (lentelė, diagrama, kodai), kaip perteikti gamtamokslinę informaciją (B4.3).
3. Žmogaus ir aplinkos dermė (C)		

Klausinėjamas pateikia bent vieną pavyzdį, ko reikia, kad žmogus būtų sveikas, gerai jaustųsi (C1.1).	Savais žodžiais pasakoja apie gamtos reikšmę žmogui, paaiškina, ko reikia, kad jis gerai jaustųsi, būtų sveikas (C1.2).	Nurodo, kad žmogus yra gyvas organizmas, ir nusako jo poreikius. Paaiškina higienos, fizinio aktyvumo, dienos režimo svarbą sveikatai (C1.3).
Klausosi pasakojimo apie atsakingą ir saugų elgesį gamtoje, apie žmogaus daromą poveikį aplinkai, pateikia bent vieną pavyzdį (C2.1).	Samprotauja apie atsakingą ir saugų elgesį gamtoje, pastebi akivaizdžius žmogaus teigiamo ir neigiamo elgesio gamtoje pavyzdžius (C2.2).	Pasakoja, kodėl gamtoje reikia elgtis atsakingai, būti atsargiam; pateikia teigiamo ir neigiamo elgesio gamtoje pavyzdžių (C2.3).
Žaisdamas, kartu su kitais tyrinėdamas artimiausią aplinką aiškinasi, kas yra gamtos ištekliai. Mokytoji priminus tausoja išteklius, pastebi gamtinėje aplinkoje žmogaus paliktas šiukšles (C3.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas artimiausią aplinką aiškinasi, kas yra gamtos ištekliai; tausoja išteklius (užsuka čiaupą, išjungia šviesą, taupo popierių, uždaro duris ar pan.); rūšiuoja panaudotų medžiagų atliekas (C3.2).	Žaisdamas, tyrinėdamas artimiausią aplinką aiškinasi, kas yra gamtos ištekliai, pateikia pavyzdžių; tausoja gamtinius išteklius ir paaiškina, ką duoda atliekų rūšiavimas; pateikia gamtos išteklių tausojimo pavyzdžių (C3.3).
Klausinėjamas iliustracijose atpažįsta gamtininką, mokslininką; klausosi pasakojimų apie daiktus, palengvinusius žmonių gyvenimą (C4.1).	Savais žodžiais nusako, ką veikia gamtininkas, mokslininkas, pateikia artimosios aplinkos pavyzdžių, kaip išradimai palengvina žmogaus gyvenimą (C4.2).	Pasakoja apie mokslininko, gamtininko profesijas, apie buityje naudojamus daiktus, palengvinančius žmonių gyvenimą; supranta, kad tai mokslo, išradimų rezultatas (C4.3).

36. Kalbinio ugdymo pasiekimų lygių požymiai pagal pasiekimų sritis:

Pasiekimų lygiai		
Iki pagrindinio lygio	Pagrindinis lygis	Virš pagrindinio lygio
1. Klausymas, kalbos suvokimas ir kalbėjimas (A)		
Žaisdamas, bendraudamas bando paaiškinti, kad reikia gerbti savo gimtąją kalbą, tarmę, kitas kalbas (A1.1).	Žaisdamas, bendraudamas, veikdamas vienas ir kartu su kitais paaiškina, kad reikia gerbti savo gimtąją kalbą, tarmę, kitas kalbas (A1.2).	Žaisdamas, bendraudamas, veikdamas vienas ir kartu su kitais savaip paaiškina, kodėl reikia gerbti savo gimtąją kalbą, tarmę, kitas kalbas (A1.3).
Dažniausiai bendraudamas klausosi draugų, suaugusiųjų; kai yra suteikiama pagalba, išsako savo ir išklauso kitų nuomonę; trumpai pakomentuoja savo veiklą; girdi, ką sako vaikai ar suaugusieji; taiko kai kurias kalbos etiketo taisykles: pasisveikina, atsisveikina, padėkoja (A2.1).	Bendraudamas klausosi kito, išsako savo ir išklauso kitų nuomonę; nusako planuojamos veiklos eigą, rezultatą; reaguoja į kitų klausimus, prašymus, pastebėjimus; pasitiksina, paprašo pakartoti, jeigu ko nors nesuprato; taiko kai kurias kalbos etiketo taisykles: pasisveikina, atsisveikina, padėkoja ir kt. (A2.2).	Įvairiose situacijose klausosi kito, išsako savo ir išklauso kitų nuomonę; svarsto apie planuojamos veiklos eigą, rezultatą; reaguoja į tai, ką sako vaikai ar suaugusieji, pasitiksina, paprašo pakartoti, abejoja ir kt.; taiko kalbos etiketo taisykles: pasisveikina, atsisveikina, padėkoja, atsiprašo ir kt. (A2.3).

Dažniausiai išklauso neilgus skaitomus ar pasakojamus tekstus, aptaria kelias labai aiškias teksto detales: įvykį (kas vyko?), laiką (kada vyko?), vietą (kur vyko?), įvardija aiškiai tekste išskirtus veikėjus (A3.1).	Išklauso neilgus skaitomus ar pasakojamus tekstus, aptaria jų turinį: aiškiai nusakytus įvykius (kas vyko?), laiką (kada vyko?), vietą (kur vyko?), įvardija ir trumpai apibūdina aiškiai tekste išskirtus veikėjus, nusako aiškiai atskleistą teksto temą (apie ką?) (A3.2).	Atidžiai, dėmesingai išklauso neilgus skaitomus ar pasakojamus tekstus, aptaria jų turinį: įvykių seką (kas vyko?), laiką (kada vyko?), vietą (kur vyko?), apibūdina aiškiai tekste išskirtus veikėjus, nusako teksto temą (apie ką?) (A3.3).
Kalba, bandydamas atsižvelgti į kalbėjimo tikslą: papasakoja, paaiškina, apibūdina; į situaciją: kartais užmezga kontaktą ir bendrauja su bendraamžiu, suaugusiuoju, grupėje, su įvairių poreikių ir gebėjimų turinčiais asmenimis (kitakalbiais, kalbos, regos, klausos ir kitokių sutrikimų turinčiais asmenimis) (A4.1).	Kalba, stengdamasis atsižvelgti į kalbėjimo tikslą: papasakoja, informuoja, paaiškina, apibūdina; į situaciją: stengiasi pozityviai bendrauti, suprasti, rasti bendravimo būdą su bendraamžiu, suaugusiuoju, grupėje, viešoje vietoje, su įvairių poreikių ir gebėjimų turinčiais asmenimis (kitakalbiais, kalbos, regos, klausos ir kitokių sutrikimų turinčiais asmenimis) (A4.2).	Kalba, atsižvelgdamas į kalbėjimo tikslą: papasakoja, atpasakoja, informuoja, paaiškina, apibūdina; į situaciją: užmezga kontaktą ir drąsiai, noriai bendrauja su bendraamžiu, suaugusiuoju, grupėje, viešoje vietoje, su įvairių poreikių ir gebėjimų turinčiais asmenimis (kitakalbiais, kalbos, regos, klausos ir kitokių sutrikimų turinčiais asmenimis) (A4.3).
Kalbėdamas pažįstamose situacijose stengiasi laikytis temos. Pasakodamas kartais naudoja neverbalinės kalbos galimybes (gestais, mimika ir kt.) (A5.1).	Kalbėdamas pažįstamose situacijose laikosi temos. Siekdamas sudominti, stengiasi pasakoti emociškai, naudoja kai kuriomis neverbalinės kalbos galimybes (gestais, mimika ir kt.) (A5.2).	Kalbėdamas pažįstamose situacijose nenukrypsta nuo temos. Siekdamas sudominti, pasakoja emociškai, naudoja keliomis neverbalinės kalbos galimybes (gestais, mimika ir kt.) (A5.3).
Žaidžia kalba, kai yra suteikiama pagalba. Kartais atpažįsta, bando spėti nežinomo žodžio reikšmę, remdamasis savo patirtimi (A6.1).	Žaidžia kalba, gausina žodyną naujais nesudėtingais žodžiais. Dažniausiai atpažįsta (spėja) nežinomo žodžio reikšmę remdamasis kontekstu ir (ar) savo patirtimi. Kai kuriems žodžiams pateikia sinonimus, antonimus (nevertodamas sąvokų), pradeda suprasti kai kurių žodžių perkeltinę prasmę (A6.2).	Žaidžia kalba, gausina žodyną naujais žodžiais. Atpažįsta (spėja) nežinomo žodžio reikšmę remdamasis kontekstu ir (ar) savo patirtimi. Kai kuriems žodžiams pateikia sinonimus ir antonimus (nevertodamas sąvokų), paaiškina dažnai girdimų žodžių perkeltinę reikšmę (A6.3).
2. Skaitymo ir rašymo pradmenys (B)		
Žaisdamas kalbinius žaidimus, ieškodamas informacijos mokytojo pasiūlytuose šaltiniuose (knygose, internete ir kt.) bando tyrinėti kalbą (B1.1).	Žaisdamas įvairius kalbinius žaidimus, klausinėdamas, ieškodamas informacijos paties pasirinktuose ar pasiūlytuose šaltiniuose (knygose, internete ir kt.)	Žaisdamas įvairius kalbinius žaidimus, klausinėdamas, ieškodamas informacijos paties pasirinktuose ar pasiūlytuose šaltiniuose (knygose, internete ir kt.) kūrybiškai tyrinėja kalbą,

	tyrinėja kalbą ir ją eksperimentuoja (B1.2).	išsadingai ją eksperimentuoja (B1.3).
Žaisdamas, stebėdamas, tyrinėdamas mokosi skaityti ir rašyti: pradeda skirti raides nuo kitų ženklų ir simbolių, suprasti, kad garsai siejasi su raidėmis; atpažįsta kai kurias abėcėlės raides, perskaito nesudėtingus pavienius žodžius, užrašus(B2.1).	Žaisdamas, stebėdamas, tyrinėdamas mokosi skaityti ir rašyti: skiria raides nuo kitų ženklų ir simbolių, sieja garsą su raide; atpažįsta daugumą abėcėlės raidžių, perskaito nesudėtingus pavienius žodžius, užrašus, trumpus sakinius ir kelių sakinių lengvai skaitomus ir suprantamus tekstus (B2.2).	Žaisdamas, stebėdamas, tyrinėdamas mokosi skaityti ir rašyti: pastebi garsų ir raidžių panašumus, skirtumus; atpažįsta visas abėcėlės raides, perskaito nesudėtingus žodžius, užrašus, sakinius ir kelių sakinių tekstus (B2.3).
Žaisdamas parašo keletą spausdintinių abėcėlės raidžių (kartais raides rašo veidrodžiškai). Spausdintinėmis raidėmis bando parašyti savo vardą, mėgina kopijuoti aplinkoje matomus paprastus žodžius ranka ir kompiuterio klaviatūra (B3.1).	Žaisdamas parašo daugumą spausdintinių abėcėlės raidžių (kartais raides rašo veidrodžiškai). Spausdintinėmis raidėmis parašo savo vardą, paprastesnius žodžius, bando kopijuoti aplinkoje matomus žodžius ranka ir kompiuterio klaviatūra. Bando tinkamai laikyti rašiklį (B3.2).	Žaisdamas parašo daugumą ar visas spausdintines abėcėlės raides. Spausdintinėmis raidėmis parašo savo vardą, kitus nesudėtingus žodžius, nukopijuoja aplinkoje matomus žodžius ranka ir kompiuterio klaviatūra. Tinkamai laiko rašiklį (B3.3).
Fragmentiškai domisi knygomis, žurnalais ir kitais spaudiniais, jų iliustracijomis; dažniausiai žino, kaip elgtis su knyga (skiria puslapio, knygos pradžią, pabaigą ir kt.); paaiškina, kodėl reikia leidinius gerbti ir tausoti (B4.1).	Tyrinėja knygas, žurnalus, kitus spausdintus, elektroninius leidinius, jų iliustracijas; nurodo teksto skaitymo kryptį, skiria puslapio, knygos pradžią, pabaigą ir kt.; saugo ir tausoja spausdintus leidinius (B4.2).	Domisi knygomis, žurnalais ir kitais spaudiniais, elektroniniais leidiniais, jų iliustracijomis; tinkamai elgiasi su knyga ir kitais spaudiniais (skaito tekstą tinkama kryptimi, skiria puslapio, knygos pradžią, pabaigą, pavadinimą ir kt.); pateikia tinkamo ir netinkamo elgesio su knyga pavyzdžių (B4.3).
Bando pasakoti apie savo mėgstamas knygas, veikėjus, jų nuotykius, mėgina sekti girdėtas trumpas pasakas, minti mįsles, deklamuoti trumpus eilėraščius (B5.1).	Pasakoja apie savo mėgstamas knygas, veikėjus, komentuoja jų poelgius, nuotykius, seka girdėtas trumpas lietuvių ir kitų tautų pasakas, mena mįsles, deklamuoja trumpus eilėraščius, dažniausiai intuityviai skiria eiliuotą tekstą nuo prozos, dalijasi įspūdžiais (B5.2).	Rišliai pasakoja apie savo mėgstamas knygas, veikėjus, komentuoja jų poelgius, nuotykius, seka girdėtas lietuvių ir kitų tautų pasakas, mena mįsles, deklamuoja trumpus eilėraščius, intuityviai skiria eiliuotą tekstą nuo prozos, dalijasi įspūdžiais (B5.3).
Žaisdamas, veikdamas drauge su kitais, mėgaudamasis kūrybos procesu bando kurti trumpus tekstus (pasakas, eilėraščius, mįsles ir kt.),	Žaisdamas, veikdamas vienas ar drauge su kitais, mėgaudamasis kūrybos procesu kuria įvairius nesudėtingus tekstus	Žaisdamas, veikdamas vienas ar drauge su kitais, mėgaudamasis kūrybos procesu kuria įvairius tekstus (istorijas, pasakas, eilėraščius,

pradedą kurti ir gaminti knygas, atvirukus, sveikinimus, „rašyti“ trumpus laiškus ir kt. pasitelkdamas pasiūlytas vizualiąsias raškos priemones. Savo darbus trumpai pristato kitiems (B6.1).	(istorijas, pasakas, eilėraščius, dainų tekstus, mįsles ir kt.), kuria ir gamina knygas, sienlaikraščius, atvirukus, sveikinimus, reklamas, „rašo“ laiškus ir kt., pasitelkdamas savo pasirinktas ar pasiūlytas vizualiąsias raškos priemones. Savo darbus pristato kitiems (B6.2).	dainų tekstus, mįsles ir kt.), išmoningai kuria ir gamina knygas, sienlaikraščius, atvirukus, kvietimus, sveikinimus, reklamas, „rašo“ laiškus ir kt., pasitelkdamas vizualiąsias raškos priemones, Savo darbus išsamiai pristato kitiems (B6.3).
Išreiškia savo jausmus, išgyvenimus, patirtį piešiniais, kai kada – ir paties sugalvotais ženklais. Naudoja jam pasiūlytus simbolius informacijai perteikti (B7.1).	Išreiškia savo jausmus, išgyvenimus, patirtį piešiniais, paties sugalvotais ženklais. Naudoja įvairius jam žinomus ar pasiūlytus simbolius informacijai perteikti (B7.2).	Pasiūlo kelias idėjas, kaip išreikšti savo jausmus, išgyvenimus, patirtį piešiniais, paties sugalvotais ženklais. Išradingai panaudoja įvairius simbolius informacijai perteikti (B7.3).

37. Matematinio ugdymo pasiekimų lygių požymiai pagal pasiekimų sritis:

Pasiekimų lygiai		
Iki pagrindinio lygio	Pagrindinis lygis	Virš pagrindinio lygio
1. Matematinis samprotavimas (A)		
Žaisdamas, veikdamas su aplinkos daiktais kasdienėse situacijose dažniausiai teisingai skaičiuoja pirmyn iki 10. Pasakodamas kartais derina skaičių ir giminę (pvz., dvi mergaitės). Bando sieti objektų kiekį su atitinkamu objektų skaičių žyminčiu simboliu ir atvirkščiai 10 ribose. (A1.1).	Žaisdamas, veikdamas su aplinkos daiktais kasdienėse situacijose skaičiuoja pirmyn iki 20, atskaičiuoja nuo bet kurios vietos 10 ribose. Nurodo daikto vietą eilėje (pirmas, antras ir pan.). Pasakodamas dažniausiai derina skaičių ir giminę (pvz., dvi žvaigždės, du obuoliai). Sieja daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu ir atvirkščiai 10 ribose (A1.2).	Žaisdamas, veikdamas su aplinkos daiktais kasdienėse situacijose pirmyn iki 20 ir daugiau, bando atskaičiuoti nuo bet kurios vietos 20 ribose. Pradedą skaičiuoti kas antrą skaičių. Nurodo padėtį eilėje (pirmas, antras ir pan.). Pasakodamas derina skaičių ir giminę (pvz., dvi žvaigždės, du obuoliai). Sieja objektų kiekį su atitinkamu objektų skaičių žyminčiu simboliu ir atvirkščiai 20 ir daugiau ribose (A1.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas su aplinkos daiktais, juos jungdamas ir skirdamas bando atlikti sudėties veiksmus 5 ribose, bando juos lyginti, grupuoti pagal vieną požymį: dydį, formą, spalvą ir pan. Remdamasis pavyzdžiu bando rikiuoti objektus iš eilės pagal vieną savybę (pvz., nuo trumpiausio iki ilgiausio) (A2.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas su aplinkos daiktais, juos jungdamas ir skirdamas atlieka sudėties ir atimties veiksmus 10 ribose; palygina objektų kiekį (vienu daugiau, mažiau, po lygiai ir pan.); vienas ar bendradarbiaudamas su kitais grupuoja, klasifikuoja objektus pagal pasirinktą arba nurodytą požymį (dydį, formą, spalvą ir pan.). Išrikiuoja iš eilės pagal vieną savybę (pvz., nuo trumpiausio	Žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas su aplinkos daiktais eksperimentuoja su pasirinktais objektų rinkiniais juos jungdamas ir skirdamas, atlieka sudėties ir atimties veiksmus 20 ribose; palygina objektų kiekį (daugiau, mažiau vienu, dviem, po lygiai); grupuoja, klasifikuoja pagal kelis požymius (pvz.: dideli raudoni, dideli mėlyni); keičia grupavimo pagrindą. Išrikiuoja objektus iš eilės pagal vieną ar kelias savybes

	iki ilgiausio), paaiškina, kokia tvarka sudėliojo objektus (A2.2).	(pvz., raudoni kubeliai nuo mažiausio iki didžiausio), paaiškina, kokia tvarka sudėjo objektus (A2.3).
Žaisdamas, spontaniškai tyrinėdamas, bendradarbiaudamas su kitais gerai pažįstamose gyvenimiškose situacijose bando matuoti atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudodamasis dažniausiai naudojamu sąlyginiu matu. Sulaukęs pagalbos objektus palygina tarpusavyje (pvz., ilgesnis – trumpesnis, sunkesnis – lengvesnis, didesnis – mažesnis, daugiau – mažiau, toliau – arčiau, toks pat kaip – ne toks pat kaip) (A3.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas su kitais gerai pažįstamose gyvenimiškose situacijose matuoja nedidelį atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudodamasis dažniausiai naudojamu sąlyginiu matu, objektus palygina tarpusavyje (pvz., ilgesnis – trumpesnis, sunkesnis – lengvesnis, didesnis – mažesnis, daugiau – mažiau, toliau – arčiau, toks pat kaip – ne toks pat kaip) (A3.2).	Žaisdamas, tyrinėdamas bendradarbiaudamas su kitais išmatuoja nedidelį atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudodamasis dažniausiai naudojamu sąlyginiu matu, objektus palygina tarpusavyje naudodamas tiesioginius ir netiesioginius palyginimus (kuris yra ilgesnis – trumpesnis, sunkesnis – lengvesnis, didesnis – mažesnis, daugiau – mažiau ar toliau – arčiau, toks pat kaip – ne toks pat kaip) (A3.3).
2. Matematinė komunikacija (B)		
Žaisdamas, tyrinėdamas kasdieninėse situacijose įvardina kai kuriuos skaičius iki 10. Bando atsakyti į klausimus, ko yra daugiau, mažiau, kartais atkartodamas tai, ką pasakė kiti (B1.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas kasdieninėse situacijose įvardina skaičius iki 20; naudodamasis aplinkos daiktais atsako į klausimus, ko yra daugiau, mažiau, tiek pat, po lygiai ir pan. (B1.2.).	Žaisdamas, tyrinėdamas kasdieninėse situacijose įvardina skaičius iki 20 ir daugiau. Atsako į klausimus, ko yra daugiau, mažiau, tiek pat, po lygiai, kiek daugiau, nurodydamas konkrečius objektus. Savarankiškai kelia tikslingus klausimus: kiek? kaip? kodėl? (B1.3).
Veikdamas vienas ar drauge su kitais artimiausioje aplinkoje atpažįsta bent vieną pasikartojantį sekos elementą. Veikia pagal nurodytą judėjimo kryptį (pirmyn, atgal); bando nurodyti daikto padėtį (pvz., aukštai, žemai) (B2.1).	Veikdamas vienas ar drauge su kitais artimiausioje aplinkoje atpažįsta aiškiais piešiniais, žodžiais, simboliais pateiktas sekas. Tyrinėdamas, stebėdamas, aiškindamasis pastebi ir nusako dėsningumus, juos pratęsia. Apibūdina žodžiais ar iliustruoja kitais jam žinomais ar pasiūlytais būdais judėjimo kryptį (pirmyn, atgal, į kairę, į dešinę), erdvėje esančius daikto santykius savo atžvilgiu (pvz., priešais mane, už manęs, šalia manęs, kairėje, dešinėje), kitų daiktų padėtį vieno kito atžvilgiu (aukščiau, žemiau, virš, po, prie, už) (B2.2).	Veikdamas vienas ar drauge su kitais artimiausioje aplinkoje atpažįsta piešiniais, žodžiais, simboliais pateiktas sekas. Pastebi ir įvardina dėsningumus, juos pratęsia. Atpažįsta nurodytas klaidas sekose, jas taiso. Aktualiose vaikui situacijose nuosekliai žingsnis po žingsnio nusako, kaip pavyko pasiekti rezultato. Apibūdina žodžiais ar iliustruoja kitais būdais judėjimo kryptį (pirmyn, atgal, į kairę, į dešinę), daiktų erdvinius santykius savo atžvilgiu (pvz., priešais mane, už manęs, šalia manęs, kairėje ar dešinėje), kitų daiktų padėtį vieno kito atžvilgiu (aukščiau, žemiau, virš, po,

		prie, už). Pasirinktu būdu parodo, kur yra greta esantys, bet nematomi objektai (pvz., žaidimų kiemelis ir pan.) (B2.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas pažįstamose situacijose pradeda skirti kai kurių įvykių seką pagal laiką (kas kada vyko), priskirti įvykius, kurie buvo vakar, šiandien (B3.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas pažįstamose situacijose kuria nuoseklią kelių žinomų įvykių seką pagal laiką (kas kada vyko), bando sieti įvykius, kurie buvo vakar, šiandien ar bus rytoj bei nuolat pasikartojančius įvykius su konkrečia savaitės diena (B3.2).	Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas pažįstamose situacijose kuria nuoseklią žinomų įvykių seką laiko tvarka su tam tikrų įvykių situacijomis (jungia kelis įvykius). Skiria įvykius, kurie buvo vakar, šiandien ar bus rytoj. Sieja pažįstamus įvykius su konkrečia savaitės diena (B3.3).
Bendradarbiaudamas su kitais savo artimojoje aplinkoje, pasiūlytais būdais bando rinkti ir fiksuoti (įvairiais simboliais) gerai žinomus duomenis pagal vieną požymį (žaislų spalvą ir pan.). Atlikdamas veiksmus, pasinaudoja kitų pasiūlymais (B4.1).	Vienas ar bendradarbiaudamas su kitais savo artimojoje aplinkoje, pasirinktais ar pasiūlytais būdais renka, fiksuoja gerai žinomus duomenis pagal vieną požymį, pasirinktu būdu juos pristato. Atlikdamas veiksmus, teikia pasiūlymus kitiems (B4.2).	Vienas ar bendradarbiaudamas su kitais savo artimojoje aplinkoje, pasirinktais būdais renka, fiksuoja (įvairiais simboliais), pateikia surinktus duomenis pagal vieną ar daugiau požymių, pasirinktu būdu juos pristato. Atlikdamas veiksmus, teikia pasiūlymus, kurie reikalauja jo paties pastangų, atsižvelgia į kitų siūlymus (B4.3).
3. Kūrybiškas matematinių problemų sprendimas (C)		
Stebėdamas, pažindamas, tyrinėdamas realioje ar virtualioje aplinkoje pateiktus ar pastebėtus matematinius objektus, atpažįsta kai kurias plokštumos figūras (apskritimą, kvadratą, trikampį ar stačiakampį), grupuoja jas pagal vieną požymį. Bando konstruoti iš įvairių medžiagų (C1.1).	Stebėdamas, pažindamas, spontaniškai ar tikslingai tyrinėdamas realioje ar virtualioje aplinkoje pateiktus, atrastus ar pastebėtus matematinius objektus, atpažįsta plokštumos (apskritimą, kvadratą, stačiakampį, trikampį), erdvės (kubą, rutulį) figūras, bando jas apibūdinti, palyginti, grupuoja (pagal vieną požymį), modeliuoja. Konstruoja, išbandydamas artimosios aplinkos gerai žinomas medžiagas, jų jungimo galimybes. Domisi, klausinėja, keldamas klausimus „kodėl“ (C1.2).	Stebėdamas, pažindamas, spontaniškai ar tikslingai tyrinėdamas realioje ar virtualioje aplinkoje pateiktus, atrastus ar pastebėtus matematinius objektus, atpažįsta plokštumos (apskritimą, kvadratą, stačiakampį, trikampį), erdvės (kubą, rutulį) figūras, jas apibūdina, rūšiuoja (pagal kelis požymius), modeliuoja. Konstruoja išbandydamas įvairias medžiagas, jų jungimo galimybes, tobulina savo darbą. Domisi, klausinėja, ieško atsakymo į klausimus „kodėl?“, „kaip?“ (C1.3).
Žodžiu, gestais ir kitokia kūno kalba ar kitu pasirinktu būdu bando spontaniškai dalintis	Derindamas žodinę kalbą, gestus ir kitokią kūno kalbą bei konkrečius objektus,	Derindamas žodinę kalbą, gestus ir kitokią kūno kalbą bei konkrečius objektus,

įspūdžiais, kaip atliko užduotį. Veikia atsiribodamas nuo asmeninės atsakomybės bendrame grupės darbe (C2.1).	spontaniškai dalinasi įspūdžiais, kaip atlikto veiksmus ir kokia seka. Remdamasis ankstesne patirtimi svarsto, ką kitą kartą darytų kitaip. Dalinasi savo veiksmais bendrame grupės darbe, priima kitų sprendimus (C2.2).	pasakoja įspūdžius, kaip atliko veiksmus ar jų seką. Remdamasis ankstesne patirtimi numato, ką kitą kartą darytų kitaip. Domisi, klausinėja, ieško atsakymo į klausimą „kodėl?“. Priima kitų siūlomus sprendimus, rodo iniciatyvą išspręsti problemą arba randa sprendimą, kuris tinka visiems (C2.3).
---	---	--

38. Meninio ugdymo pasiekimų lygių požymiai pagal pasiekimų sritis:

Pasiekimų lygiai		
Iki pagrindinio lygio	Pagrindinis lygis	Virš pagrindinio lygio
1. Meninė (dailės, šokio, teatro, muzikos) raiška (A)		
Vienas, poroje ir grupėje, kartais derindamasis prie kitų vaikų tembro, tempo, garsumo, ritmo ar judesių išmoksta dainų, žaidimų, ratelių, šokių atskirų elementų; imituodamas kitus pavaizduoja įvairius įsivaizduotus bei tikrus veikėjus (A1.1).	Vienas, poroje ir grupėje, dažnai derindamasis prie kitų vaikų tembro, tempo, garsumo, ritmo ar judesių išmoksta dainų, žaidimų, ratelių, šokių; savaip pavaizduoja įvairius įsivaizduotus bei tikrus veikėjus (A1.2).	Vienas, poroje ir grupėje derindamasis prie kitų vaikų tembro, tempo, garsumo, ritmo ar judesių išmoksta dainų žaidimų, ratelių, šokių; pavaizduoja įvairius įsivaizduotus bei tikrus veikėjus išryškindamas svarbiausias jų savybes (A1.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas, konstruodamas, kitų drąsinamas išbando įvairias dailės priemones (pvz., pieštukus, teptukus, kreideles, guašą, molį, gamtos ir netradicines medžiagas), kuria pasiūlyta arba paties pasirinkta, dažniausiai ta pačia, technika. Spontaniškai taiko įvairias kūrybines idėjas. Prisideda prie grupės erdvės ir kasdienės aplinkos puošimo (A2.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas, konstruodamas išbando dailės priemones (pvz., pieštukus, teptukus, kreideles, guašą, molį, gamtos ir netradicines medžiagas), kuria paties pasirinkta ar pasiūlyta dailės technika. Spontaniškai taiko įvairias kūrybines idėjas, ieško naujų raiškos būdų. Kartu su kitais bendruomenės nariais puošia grupės erdvę ir kasdienę aplinką (A2.2).	Žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas, konstruodamas išbando įvairias dailės priemones (pvz., pieštukus, teptukus, kreideles, guašą, molį, gamtos ir netradicines medžiagas), kuria paties pasirinkta technika. Tiksliai taiko įvairias kūrybines idėjas, išbando naujus raiškos būdus, negalvodamas apie galutinį rezultatą. Tiksliai pasirenka norimo storio linijas, spalvas ar formas siekdamas kūrinį išgauti savitą ritmą, nuotaiką. Inicijuoja ir kartu su kitais bendruomenės nariais puošia grupės erdvę ir kasdienę aplinką (A2.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas, kurdamas, kitų drąsinamas išbando kai kuriuos pasigamintus arba dažniausiai prieinamus ir	Žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas, kurdamas išbando ir naudoja pasigamintus arba dažniausiai prieinamus ir lengvai	Žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas, kurdamas išbando įvairius muzikos instrumentus, kūno perkusijos garsus bei balso galimybes,

lengvai valdomus muzikos instrumentus, kūno perkusijos garsus bei balso galimybes. Su pagalba panaudoja išmokus ritmikos bei melodinius darinius savo kūryboje. Pasiūlo idėjų garsiniams fonams (A3.1).	valdomus muzikos instrumentus, kūno perkusijos garsus bei balso galimybes. Panaudoja išmokus ritmikos bei melodinius darinius savo kūryboje ir pagrindžia savo pasirinkimą. Pateikia savo muzikines idėjas piešiniu, simboliais, ženklais arba naudodamas skaitmenines įrašymo technologijas. Kuria garsinius fonus. (A3.2).	pagrindžia savo pasirinkimą ir panaudoja įvairias išraiškos priemones, tobulindamas kūrinio atlikimą. Panaudoja kelis išmokus ritmikos bei melodijų darinius savo kūryboje, muzikos darinius jungia į ilgesnes sekas. Pateikia savo muzikines idėjas piešiniu arba naudodamas skaitmenines įrašymo technologijas. Kuria ir fiksuoja garsinius fonus (A3.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, kitų drąsinamas bei pagal pateiktus pavyzdžius kuria judesius, kartais kuria jų sekas, improvizuoja, bandydamas atsižvelgti į šokio nuotaiką ar temą. Naudodamasis pavyzdžiais ir patarimais išbando įvairių judesių tempą, dydį, erdvės lygius, siekdamas pavaizduoti aplinkos objektus, kai kuriuos gamtos reiškinius (A4.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas kuria judesius ir jų sekas, improvizuoja, dažniausiai atsižvelgdamas į šokio nuotaiką ar temą. Išbando ir pritaiko įvairių paties sugalvotų ar parodytų judesių tempą, dydį, erdvės lygius, siekdamas pavaizduoti artimosios aplinkos objektus, gamtos reiškinius (A4.2).	Žaisdamas, tyrinėdamas kuria judesius ir jų sekas, improvizuoja, atsižvelgdamas į šokio nuotaiką ar temą. Išbando ir tikslingai pasirenka įvairių judesių tempą, dydį, erdvės lygius siekdamas pavaizduoti aplinkos objektus, gamtos reiškinius (A4.3).
Per kitų inicijuotus teatrinius žaidimus išbando kitų pasiūlytus judesius, veido išraiškas bei balso galimybes, pavaizduojant skirtingus atliekamo kūrinio įvykius, veikėjus, jų emocijas ir jausmus. Panaudoja lėles, kostiumus, dekoracijas ir kitas priemones naratyviniuose žaidimuose. Sulaukęs pagalbos išreiškia emocijas balsu, veido išraiška bei judesiais per teatrinius žaidimus. Pateikia paprastų pavyzdžių, kaip kiti žmonės išreiškia emocijas ir jausmus balsu ir kūnu (A5.1).	Per savo ar kitų inicijuotus teatrinius žaidimus išbando ir pritaiko įvairius paties sugalvotus ar parodytus judesius, veido išraiškas bei balso galimybes pavaizduojant skirtingus atliekamo kūrinio įvykius, veikėjus, jų emocijas ir jausmus. Panaudoja lėles, kostiumus, dekoracijas ir kitas priemones plėtojant naratyvinius žaidimus ir kūrinius. Stebėdamas, tyrinėdamas nusako, kaip kiti žmonės išreiškia emocijas ir jausmus balsu ir kūnu (A5.2).	Per savo ar kitų inicijuotus teatrinius žaidimus išbando įvairius judesius, veido išraiškas bei balso galimybes, pavaizduojant skirtingus atliekamo kūrinio įvykius, veikėjus, jų emocijas ir jausmus. Pasiūlo, kokias priemones (pvz. lėles, kostiumus, dekoracijas ir kt.) panaudoti, plėtojant naratyvinius žaidimus ir kūrinius. Išreiškia veikėjų emocijas balsu, veido išraiška bei judesiais priderindamas prie kitų vaikų raiškos per savo ar kitų inicijuotus teatrinius žaidimus. Parodo, kaip kiti žmonės išreiškia emocijas ir jausmus balsu ir kūnu (A5.3).
2. Meno (dailės, šokio, teatro, muzikos) supratimas ir vertinimas (B)		
Tyrinėdamas, stebėdamas, kurdamas ir naudodamasis pateikiamomis užuominomis	Tyrinėdamas, stebėdamas, kurdamas apibūdina daugumą linijų (trumpas,	Tyrinėdamas, stebėdamas, kurdamas apibūdina linijas (trumpas, ilgos, storos,

apibūdina daugumą linijų (trumpas, ilgas, storas, plonas, ryškios ir t. t.), įvardija daugumą spalvų. Paaiškina, kas pavaizduota (B1.1).	ilgos, storos, plonos, ryškios ir t. t.), spalvų ir keletą formų. Paaiškina, kas pavaizduota, nusako aiškiai perteiktą temą, idėją, nuotaiką (B1.2).	plonos, ryškios ir t. t.), daugumą spalvų ir formų. Paaiškina, kas pavaizduota, nusako aiškiai perteiktą temą, idėją, nuotaiką, atkreipdamas dėmesį į detales, naudotą techniką (B1.3).
Sulaukęs pagalbos savais žodžiais apibūdina muzikinius kontrastus (aukštai, žemai; garsiai, tyliai; ilgas, trumpas; tas pats, skirtingas; linksmas, liūdnas) bei paaiškina kai kurias muzikines sąvokas klausant, kuriant ir atliekant įvairius muzikos kūrinius (B2.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, improvizuodamas skiria ir palygina muzikinius kontrastus (aukštai, žemai; garsiai, tyliai; ilgas, trumpas; tas pats, skirtingas; linksmas, liūdnas) bei paaiškina kai kurias dažniausiai vartojamas muzikines sąvokas klausant, kuriant ir atliekant įvairius muzikos kūrinius (B2.2).	Elementariais muzikiniais terminais apibūdina muzikinius kontrastus (aukštai, žemai; garsiai, tyliai; ilgas, trumpas; tas pats, skirtingas; linksmas, liūdnas) bei paaiškina kai kurias muzikines sąvokas klausant, kuriant ir atliekant įvairius muzikos kūrinius (B2.3).
Naudodamasis pateikiamomis užuominomis, apibūdina savo atlikto, sukurto ar stebėto šokio tempą, judesius, temą, nuotaiką. Įvardija 1–2 judėjimo būdus (B3.1).	Apibūdina savo atlikto, sukurto ar stebėto šokio tempą, judesius, temą, nuotaiką, nusako pagrindinius judėjimo būdus (B3.2).	Elementariais terminais apibūdina savo atlikto, sukurto ar stebėto šokio tempą, judesius, temą, nuotaiką, pagrindinius judėjimo būdus (B3.3).
Sulaukęs pagalbos ar naudodamasis pateikiamomis užuominomis paaiškina, kaip pasakojimas ar teatro spektaklis paveikia jausmus. Aptaria, kaip teatrinės raiškos priemonės (balsas, kūnas, lėlės, kostiumai, dekoracijos ir kt.) daro spektaklį įdomesnį (B4.1).	Paaiškina, kaip pasakojimas ar teatro spektaklis paveikia jausmus, aptaria, kaip teatrinės raiškos priemonės (balsas, kūnas, lėlės, kostiumai, dekoracijos ir kt.) padeda juos išryškinti (B4.2).	Paaiškina, kaip pasakojimas ar teatro spektaklis paveikia jų jausmus ir kaip jų jausmai paveikia pasakojimą ar spektaklį. Aptaria, kaip teatrinės raiškos priemonės (balsas, kūnas, lėlės, kostiumai, dekoracijos ir kt.) padeda išryškinti jausmus (B4.3).
Naudodamasis užuominomis arba pavyzdžiais, teikia pastebėjimus apie koncertus, spektaklius, parodas, pavienius meno kūrinius ar bendraamžių raišką. Sulaukęs kitų (pvz., draugų, mokytojo) grįžtamojo ryšio, tobulina savo muzikines, kinestetines, vaizduojamojo meno ar vaidybines idėjas (B5.1).	Dalijasi įspūdžiais, užduoda klausimus ir teikia pastebėjimus apie matytus koncertus, spektaklius, parodas, pavienius meno kūrinius ar bendraamžių raišką. Sulaukęs kitų (pvz., draugų, mokytojo) grįžtamojo ryšio tobulina savo muzikines, kinestetines, vaizduojamojo meno ar vaidybines idėjas (B5.2).	Dalijasi įspūdžiais, analizuoja, užduoda klausimus ir aktyviai teikia pastebėjimus apie koncertus, spektaklius, parodas, pavienius meno kūrinius ar bendraamžių raišką. Sulaukęs kitų (pvz., draugų, mokytojo) grįžtamojo ryšio, noriai tobulina savo muzikines, kinestetines, vaizduojamojo meno ar vaidybines idėjas (B5.3).
Stebi, klausosi meno kūrinio ir atsakydamas į pateiktus klausimus arba užuominas trumpai nusako, kodėl	Stebi, klausosi meno kūrinio ir trumpai nusako, kodėl kūrinys patiko ir kuo jis įdomus, kurios muzikinės	Stebi, klausosi meno kūrinio ir nusako, kodėl kūrinys patiko ir kuo jis įdomus. Išvardija, kurios muzikinės

kūrinys patiko ir kuo jis įdomus (B6.1).	idėjos, vaizduojamojo meno, šokio ar spektaklio dalys labiausiai patraukia dėmesį (B6.2).	idėjos, vaizduojamojo meno, šokio ar spektaklio dalys labiausiai patraukia dėmesį ir, naudodamasis užuominomis, išskiria konkrečias savybes (B6.3).
Naudodamasis užuominomis ir vadovaudamasis pateiktais kriterijais, atpažįsta ryškius kūrinio elementus, kurie jį padeda priskirti konkrečiam lengvai atpažįstamam ir anksčiau girdėtam stiliui, žanrui ar laikmečiui (B7.1).	Bendradarbiaudamas su kitais ir naudodamasis savo sukurtais ar pasiūlytais kriterijais aptaria ryškiausius kūrinio elementus, kurie padeda jį priskirti konkrečiam lengvai atpažįstamam ir anksčiau girdėtam stiliui, žanrui ar laikmečiui (B7.2).	Bendradarbiaudamas su kitais ir naudodamasis kriterijais, atpažįsta ryškius kūrinio elementus, kurie padeda jį priskirti konkrečiam lengvai atpažįstamam ir anksčiau girdėtam stiliui, žanrui ar laikmečiui. Savais žodžiais pagrindžia savo nuomonę (B7.3).
3. Meno (dailės, šokio, teatro, muzikos) reiškinių taikymo bei paskirties ir kontekstų pažinimas (C)		
Naudodamasis užuominomis ar pavyzdžiais nusako, kur ir kada girdi muziką ar mato šokį, pastebi dailės kūrinius savo aplinkoje bei nurodo šių meno kūrinių paskirtis. Aptaria, kada ir kaip žmonės kūnu ir kalba rodo emocijas teatre ir gyvenime. Skiria atlikėjus nuo klausytojų (C1.1).	Nusako, kur ir kada girdi muziką ar mato šokį, pastebi dailės kūrinius savo artimojoje aplinkoje, bendradarbiaudamas aptaria šių meno kūrinių paskirtis. Aptaria, kada ir kaip žmonės kūnu ir kalba rodo emocijas teatre ir gyvenime. Nusako, kuo skiriasi atlikėjų ir klausytojų vaidmenys (C1.2).	Nusako, kur ir kada girdi muziką ar mato šokį, pastebi dailės kūrinius aplinkoje bei nurodo šių meno kūrinių paskirtis. Trumpai pasidalina savo įspūdžiais apie kūrinio dermę su aplinka. Aptaria, kada ir kaip žmonės kūnu ir kalba rodo emocijas teatre ir gyvenime. Paaiškina, kaip pasakojimai ir teatras padeda suprasti skirtingus veikėjų požiūrius (C1.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas, naudodamasis užuominomis ar pavyzdžiais nusako, kaip jo pomėgiai ir meninės patirtys siejasi su jo meniniais pasirinkimais (pvz., kokios muzikos klausytis, kokias medijas rinktis, kaip dekoruoti savo aplinką, kokius spektaklius pamatyti ir kt.) (C2.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas aptaria savo meninius pasirinkimus (pvz., kokios muzikos klausytis, kokias medijas rinktis, kaip dekoruoti savo aplinką, kokius spektaklius pamatyti ir kt.) (C2.2).	Ižvelgia ir paaiškina, kaip jo pomėgiai ir meninės patirtys siejasi su jo meniniais pasirinkimais (pvz., kokios muzikos klausytis, kokias medijas rinktis, kaip dekoruoti savo aplinką, kokius spektaklius pamatyti ir kt.) (C2.3).
Aptaręs, patyrinėjęs pasiūlytos savos ir užsienio kultūros muzikos, šokio, dailės raiškos pavyzdžių atskiria savos kultūros pavyzdžius nuo kitų kultūrų (C3.1).	Aptaręs, patyrinėjęs paties pasirinktos ar pasiūlytos savos ir užsienio kultūros muzikos, šokio, teatro, dailės raiškos pavyzdžius, pagal pateiktus kriterijus nusako kelis aiškiai pastebimus panašumus ir skirtumus.	Aptaręs, patyrinėjęs savos ir užsienio kultūros muzikos, šokio, teatro, dailės raiškos pavyzdžių pagal pateiktus kriterijus nurodo panašumų ir skirtumų. Paaiškina tų skirtumų ypatumus ir kuo tie skirtumai jam įdomūs (C3.3).

	Paaikrina, kuo tie skirtumai jam įdomūs (C3.2).	
Sulaukęs pagalbos, muzikine, šokio, teatro bei vizualiąja raiška prisideda prie ugdymo įstaigos ir savo aplinkos kultūrinio gyvenimo, bendrauja su ugdymo įstaigos svečiais – menininkais (C4.1).	Muzikine, šokio, teatro bei vizualiąja raiška prisideda prie ugdymo įstaigos ir savo aplinkos kultūrinio gyvenimo, pagal savo galimybes bendrauja su ugdymo įstaigos svečiais – menininkais (C4.2).	Rodo iniciatyvą ir muzikine, šokio, teatro bei vizualiąja raiška aktyviai dalyvauja ugdymo įstaigos ir savo aplinkos kultūriname gyvenime, bendrauja su ugdymo įstaigos svečiais – menininkais (C4.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas, naudodamasis pateikiamomis užuominomis ir pavyzdžiais, pasiūlo, kaip savo šeimoje ir kitoje aplinkoje už ugdymo įstaigos ribų panaudoti ir plėtoti patirtas ar sukurtas muzikines idėjas, spektaklius bei kitus kūrinius (C5.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, bendradarbiaudamas pasiūlo, kaip savo artimoje ar kitoje aplinkoje už ugdymo įstaigos ribų panaudoti ir plėtoti patirtas ar sukurtas muzikines idėjas, spektaklius bei kitus kūrinius (C5.2).	Pasiūlo, kaip savo šeimoje ir kitoje aplinkoje už ugdymo įstaigos ribų panaudoti ir plėtoti patirtas ar sukurtas muzikines idėjas, spektaklius bei kitus kūrinius. Aktyviai prisideda įgyvendinant šias idėjas (C5.3).

39. Sveikatos ir fizinio ugdymo pasiekimų lygių požymiai pagal pasiekimų sritis:

Pasiekimų lygiai		
Iki pagrindinio lygio	Pagrindinis lygis	Virš pagrindinio lygio
1. Savęs ir kitų pažinimas, atsakingas elgesys (A)		
Naudodamasis padaršinimais save ir savo gebėjimus vertina teigiamai, stebi ir pagal pavyzdį atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (A1.1).	Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai, stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (A1.2).	Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai, stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus, padaršina kitus (A1.3).
Veikdamas įvairiose kasdienėse situacijose, stebėdamas vaizdo medžiagą, paveikslėlius išvardina lengviausiai atpažįstamas juose matomas emocijas; naudoja kai kurias veido mimikas, balso intonaciją, kūno kalbą norėdamas išreikšti savo jausmus ir emocijas (A2.1).	Įvairiose kasdienėse situacijose atpažįsta ir nusako savo ir kitų pagrindines emocijas: džiaugsmą, liūdesį, pyktį, baimę, nuostabą, jaudulį, pavydą; nusako, kokios emocijos vaizduojamos paveikslėliuose, vaizdo medžiagoje, nuotraukoje; naudoja įvairias veido mimikas, balso intonaciją, kūno kalbą norėdamas išreikšti savo jausmus ir emocijas (A2.2).	Įvairiose kasdienėse situacijose atpažįsta ir nusako savo ir kitų pagrindines emocijas, pasakoja apie jas ir numato jų valdymo strategijas; naudoja įvairius būdus savo jausmams ir emocijoms išreikšti (A2.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas iš kūno kalbos ir balso spręsdamas aptaria, kaip jaučiasi kitas žmogus; pasakoja, kaip pats jaučiasi,	Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas aptaria ir dažniausiai taiko būdus, kurie gali padėti pasijusti geriau, jei būna nusiminęs, piktas, susijaudinęs (A3.2).	Iš veido mimikos, balso, kūno kalbos pasako ir papasakoja, kaip jaučiasi kitas, kitiems padeda valdyti neigiamas emocijas; pasakoja, kas gali padėti jam

kai yra nusiminęs, piktas (A3.1).		pasijusti geriau, kai yra nusiminęs ar piktas, ir kaip jis gali padėti kitiems (A3.3).
Naudodamasis patarimais nusako problemos esmę, su kitais tariasi dėl problemos sprendimo, naudodamasis patarimais ar pavyzdžiais numato žingsnius (A4.1).	Sunkumų įveikai ieško tinkamų anksčiau aptartų arba pasiūlytų sprendimų, kurių pasekmes gali numatyti, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą (A4.2).	Ieško tinkamų sprendimų iškeltai problemai spręsti, numato priimtų sprendimų galimas pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą (A4.3).
Dalyvaudamas įvairiose veiklose trumpai nusako priimtų susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą, naudodamasis patarimais ar pavyzdžiais stengiasi jų laikytis. Kartais atpažįsta patyčias ir smurtą, mokosi jų vengti ir į juos reaguoti (A5.1).	Dalyvaudamas įvairiose veiklose aptaria priimtų susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą, dažniausiai jų laikosi. Atpažįsta patyčias ir smurtą, mokosi jų vengti ir į juos reaguoti (A5.2).	Dalyvaudamas įvairiose veiklose pasakoja apie susitarimų, taisyklių prasmę, naudingumą, jų laikosi ir skatina laikytis kitus; stengiasi išvengti smurto ir patyčių, įtraukia kitus į šį procesą (A5.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas drauge su kitais, pagal pavyzdį atpažįsta kai kurias dažniausiai aplinkoje sutinkamas pavojingas buitines medžiagas ir priemones, kritinius įvykius, pavojingas vietas, naudodamasis patarimais stengiasi tinkamai elgtis ugdymo įstaigos aplinkoje ir išvykose (A6.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas vienas ir drauge su kitais atpažįsta kai kurias dažniausiai aplinkoje sutinkamas pavojingas buitines medžiagas ir priemones (pvz., degtukus, skalbimo miltelius, elektrinį virdulį), kritinius įvykius (pvz., gaisrą), pavojingas vietas (pvz., tirpstantį ledą, vandens telkinį), paaiškina galimą elgesį, kad nepakenktų sau ir kitiems; dažniausiai tinkamai elgiasi ugdymo įstaigos aplinkoje ir išvykose (A6.2).	Žaisdamas, tyrinėdamas, veikdamas vienas ar drauge su kitais atpažįsta dažniausiai aplinkoje sutinkamas pavojingas buitines medžiagas ir priemones, kritinius įvykius, pavojingas vietas, pateikia pavyzdžių, kaip jas saugiai laikyti namuose, pataria kitiems. Tinkamai elgiasi ugdymo įstaigos aplinkoje ir išvykose, argumentuoja, kodėl reikia budriai ir atsargiai elgtis (A6.3).
2. Asmens sveikatos stiprinimas (B)		
Žaisdamas, tyrinėdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose pasakoja, kaip supranta, kas yra sveikata (būklė, savijauta), sveika gyvensena, bendrose veiklose veikdamas kartu su kitais stengiasi jos laikytis (B1.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose stengiasi laikytis sveikos gyvensenos: saugo savo kūną, savo ir kitų sveikatą, pateikia sveikatai palankaus ir sveikatai žalingo elgesio pavyzdžių (B1.2).	Žaisdamas, tyrinėdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose dažniausiai laikosi sveikos gyvensenos: saugo savo kūną, savo ir kitų sveikatą, paaiškina, kodėl reikia saugoti savo ir kitų kūną ir sveikatą, nusako galimas pasekmes (B1.3).
Papasakoja apie saugias ir nesaugias aplinkas, bendrose veiklose veikdamas kartu su	Dalyvaudamas įvairiose veiklose atpažįsta, aptaria saugias ir nesaugias žaidimų ir ugdymosi aplinkas,	Dalyvaudamas įvairiose veiklose atpažįsta, aptaria, palygina saugias ir nesaugias žaidimų ir ugdymosi

kitais prisideda prie saugios aplinkos užtikrinimo (B2.1).	prisideda prie saugios aplinkos užtikrinimo, stengiasi elgtis taip, kad išvengtų ligų ir traumų (B2.2).	aplinkas, pateikia pavyzdžių. Prisideda prie saugios aplinkos užtikrinimo, dažniausiai elgiasi taip, kad išvengtų ligų ir traumų, rūpinasi kitais (B2.3).
Tyrinėdamas, stebėdamas trumpai nusako sveikos mitybos principus, fizinio aktyvumo naudą sveikatai. Naudodamasis patarimais ar pavyzdžiais renkasi sveiką maistą, aktyvų fizinį judėjimą (B3.1).	Tyrinėdamas, stebėdamas dažniausiai renkasi sveiką maistą, aktyvų fizinį judėjimą, reflektuoja jų naudą sveikatai (B3.2).	Tyrinėdamas, stebėdamas renkasi sveiką maistą, aktyvų fizinį judėjimą, argumentuoja savo pasirinkimą (B3.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose nusako, kur kreiptis pagalbos įvykus nelaimei, kaip elgtis susirgus (B4.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose nusako ir pritaiko pirmosios pagalbos žingsnius: kaip elgtis nelaimės ar ligos atveju, kur kreiptis pagalbos, kaip padėti susirgusiam šeimos nariui (B4.2).	Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas, dalyvaudamas kasdienėse situacijose papasakoja ir demonstruoja pirmosios pagalbos nelaimės ar ligos atveju pradinis žingsnius, pataria, ką daryti, kad pasveikęs vėl nesusirgtų (B4.3).
3. Judėjimo gebėjimų plėtojimas (C)		
Žaisdamas, spontaniškai ar tikslingai judėdamas, naudodamasis patarimais ar pavyzdžiais demonstruoja daugumą pagrindinių judėjimo gebėjimų: eina, bėga, šokinėja, meta, gauda, spiria, atmuša, lipa, kartais atlieka nesudėtingus koordinacijos pratimus (C1.1).	Žaisdamas, spontaniškai ar tikslingai judėdamas demonstruoja daugumą pagrindinių judėjimo gebėjimų: eina, bėga, šokinėja, meta, gauda, spiria, atmuša, lipa, dažniausiai išlaiko pusiausvyrą, atlieka nesudėtingus koordinacijos pratimus (C1.2).	Žaisdamas, spontaniškai ar tikslingai judėdamas demonstruoja pagrindinius judėjimo gebėjimus: eina, bėga, šokinėja, meta, gauda, spiria, atmuša, lipa, išlaiko pusiausvyrą, atlieka sudėtingesnius koordinacijos pratimus (C1.3).
Žaisdamas, mankštindamasis, dalyvaudamas kitose aktyviose veiklose, naudodamasis patarimais atlieka kitų demonstruojamus pratimus, nesudėtingus judesių junginius, pratimų derinius, atskiroms kūno dalims skirtus pratimus, kartais pademonstruoja savo sukurtą pratimą (C2.1).	Žaisdamas, mankštindamasis, dalyvaudamas kitose aktyviose veiklose, tyrinėdamas savo kūno galimybes atlieka, kuria nesudėtingus judesių junginius, pratimų derinius, atskiroms kūno dalims skirtus pratimus (C2.2).	Žaisdamas, mankštindamasis, dalyvaudamas kitose aktyviose veiklose, tyrinėdamas savo kūno galimybes tiksliai atlieka ir kuria nesudėtingus judesių junginius, pratimų derinius, atskiroms kūno dalims skirtus pratimus, pataria kitiems kaip tiksliau juos atlikti. (C2.3).
Padrąsintas žaidžia nesudėtingus judriuosius, muzikinius, tautinius (lietuvių liaudies ir kitų tautų), sportinius žaidimus.	Žaidžia nesudėtingus judriuosius, sportinius, muzikinius, tautinius (lietuvių liaudies ir kitų tautų) žaidimus. Paaiškina	Paaiškina žaidimų taisykles, pats jų laikosi ir pataria kitiems, kaip laikytis. Rodo iniciatyvą mokytis naujų

Naudodamasis patarimais ar pavyzdžiais stengiasi suprasti ir laikytis žaidimo taisyklių (C3.1).	žaidimų taisyklės, dažniausiai jų laikosi, turi mėgstamų žaidimų (C3.2).	žaidimų, siūlo savo mėgstamus žaidimus (C3.3).
Naudodamasis patarimais ar pavyzdžiais stovėdamas, sėdėdamas, judėdamas stengiasi stebėti, koreguoti, kontroliuoti savo laikyseną ir kvėpavimą (C4.1).	Stovėdamas, sėdėdamas, judėdamas stengiasi stebėti ir kontroliuoti savo laikyseną ir kvėpavimą (C4.2).	Sėdėdamas, stovėdamas, judėdamas demonstruoja taisyklingą laikyseną. Atkreipia dėmesį į netaisyklingą laikyseną, stebėdamas savo ir grupės draugų laikyseną (C4.3).
4. Savistaba ir sąveika su kitais judant (D)		
Naudodamasis patarimais ir pavyzdžiais juda ribotoje erdvėje, kartais laikydamasis asmeninės ir bendros erdvės ribų (D1.1).	Judėdamas dažniausiai jaučia asmeninę ir bendrą erdvę, saugo save ir kitus (D1.2).	Juda saugiai, stebėdamas erdvėje esančias kliūtis: daiktus, kitus vaikus. Greitai atsistoja į eilę, vorą, ratą. Išlaiko atstumą. Judėdamas poroje prisitaiko prie porininko judėjimo tempo, stengiasi derinti rankų ir kojų judesius (D1.3).
Atlikdamas pratimus poroje, komandoje stengiasi bendrauti ir bendradarbiauti, išlikti fiziškai aktyvus (D2.1).	Bendrauja ir bendradarbiauja būdamas fiziškai aktyvus poroje, grupėje, komandoje. Priima ir atliepia įvairius komandos nario vaidmenis (D2.2).	Bendraudamas ir bendradarbiaudamas teikia pirmenybę grupės, o ne savo interesams, dėl bendro tikslo dažniausiai suvaldo savo norus, impulsus, neigiamas emocijas, inicijuoja spontaniškas fiziškai aktyvias veiklas, kviečia kitus jose dalyvauti (D2.3).
Naudodamasis užuominomis ar patarimais pastebi ir nusako organizmo siunčiamus signalus ir nuovargio požymius. Pasiūlius sustoja pailsėti (D3.1).	Tyrinėdamas nusako fiziškai aktyvių veiklų poveikį organizmui, pastebi ir įvardina nuovargio požymius, pajaučia poreikį pailsėti (D3.2).	Atpažįsta nuovargį ir išvardija nuovargio požymius. Stengiasi savarankiškai pailsėti ir atsipalaiduoti: pasivaikščioti, giliai pakvėpuoti (D3.3).
Žaisdamas, mankštindamasis juda savo pasirinktu tempu ribotoje erdvėje, naudodamasis patarimais ar pavyzdžiais keičia kūno padėtį: atsistoja, atsitupia, atsisėda, atsigula ir t. t., trumpam sureaguoja į vaizdo ir garso signalus, skirtus dėmesiui atkreipti (D4.1).	Žaisdamas, mankštindamasis juda skirtingu tempu ir skirtingomis kryptimis erdvėje, nesunkiai keičia kūno padėtį: atsistoja, atsitupia, atsisėda, atsigula ir t. t., reaguoja į vaizdo ir garso signalus, skirtus dėmesiui atkreipti (D4.2).	Žaisdamas, mankštindamasis juda skirtingu tempu ir skirtingomis kryptimis įvairiose erdvėse. Lengvai keičia kūno padėtį: atsistoja, atsitupia, atsisėda, atsigula ir t. t. Keisdamas pradinę padėtį išlaiko pusiausvyrą. Siūlo naujus garso ar vaizdo signalo susitarimus (D4.3).
Fiziškai aktyvių veiklų metu stengiasi laikytis sąžiningo žaidimo taisyklių (D5.1).	Fiziškai aktyvių veiklų metu laikosi sąžiningo žaidimo taisyklių, susitarimų, siekia bendro tikslo (D5.2).	Laikosi sąžiningo žaidimo taisyklių. Pastebi nesilaikančius sąžiningo žaidimo taisyklių, paaikšina,

		kodėl svarbu jų laikytis (D5.3).
--	--	----------------------------------

40. Visuomeninio ugdymo pasiekimų lygių požymiai pagal pasiekimų sritis:

Pasiekimų lygiai		
Iki pagrindinio lygio	Pagrindinis lygis	Virš pagrindinio lygio
1. Gyvename kartu (A)		
Žaisdamas, bendraudamas, bendradarbiaudamas pasakoja apie savo šeimą, jos narius. Klausosi pasakojimų apie kitų vaikų šeimas (A1.1).	Žaisdamas, bendraudamas, bendradarbiaudamas tyrinėja ir aptaria šeimą kaip socialinį darinį (savo bei kitų vaikų šeimas) (A1.2).	Samprotauja, kam ir ką gali pasakoti apie savo šeimą. Emocijas ir jausmus šeimos nariams sieja su situacijomis; tapatina save su šeima ir priima jos vertybes (A1.3).
Kurdamas santykius, veikdamas grupėje vadovaujasi keliais grupės susitarimais, bando koreguoti elgesį. Elgiasi draugiškai su bendraamžiais (A2.1).	Kurdamas santykius, veikdamas grupėje vadovaujasi susitarimais ir savo asmeniniu supratimu, kas yra gera, bloga, teisinga, neteisinga (A2.2).	Kasdienėse situacijose primena bendraamžiams, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne, kokių susitarimų iškilusioje situacijoje reikėtų laikytis; pats siūlo grupės susitarimų idėjas. Konfliktinėse situacijose pradeda ieškoti ne tik jam vienam priimtino sprendimo (A2.3).
Dalyvaudamas kasdienėse situacijose epizodiškai imasi grupei aktualių darbų (A3.1).	Dalyvaudamas kasdienėse situacijose, bendradarbiaudamas savo iniciatyva, elgesiu ir darbais prisideda prie grupės gerovės (A3.2).	Pastebi, kur gali prisidėti, rodo iniciatyvą ir pasiūlo atlikti bendruomenei naudingą darbą (A3.3).
Kūrybiniuose darbuose vaizduoja Lietuvos valstybinę vėliavą; dialoginiame pokalbyje pasako, kad valstybės tvarka ir geroje rūpinasi gaisrinė, policija, greitoji ir kitos institucijos. Dalyvauja valstybės šventėse, ruošiasi joms (A4.1).	Tyrinėdamas pastebi, nusako ir savaip interpretuoja pilietinės visuomenės ir Lietuvos valstybingumo apraiškas artimojoje aplinkoje (A4.2).	Tyrinėdamas pastebi ir nurodo kelias Lietuvos valdžios institucijas; naudodamasis medijose, artimojoje aplinkoje ir šeimoje girdėta ar matyta informacija dalinasi asmeniniais pastebėjimais ir samprotavimais apie įvykius Lietuvoje; siūlo idėjas, kaip švęsti valstybės šventes, į pasiruošimą šventėms įtraukia draugus ir šeimos narius (A4.3).
Pasakoja apie šeimoje puoselėjamas savo tautos tradicijas; dainuoja savo tautos dainas, žaidžia žaidimus, šoka ratelius. Artimoje aplinkoje pastebi kitų tautų žmones, jų kitoniškumą. Domisi šalia	Stebėdamas, bendraudamas, bendradarbiaudamas, dalyvaudamas įvairiose veiklose tyrinėja savo tautos kultūrą, pastebi ir aptaria jos panašumus ir skirtumus nuo kitų artimojoje aplinkoje	Stebi, klausinėja apie artimojoje aplinkoje sutinkamas tautines ir religines bendruomenes, atskiria savo tautos kultūros apraiškas. Tautos kultūros žiniomis pasinaudoja žaidimo situacijose ar

gyvenančių kitų tautų tradicijomis (A5.1).	stebimų tautų kultūrų apraiškų (A5.2).	atlikdamas kūrybines ir (arba) projektines užduotis (A5.3).
Pastebi ir bando bendrauti su skirtingais nei jis arba ji, žaidžia kartu (A6.1).	Savo socialinėje aplinkoje bendraudamas, bendradarbiaudamas, dalyvaudamas įvairiose veiklose priima žmonių įvairovę (A6.2).	Paaishkina, kad žmonės yra skirtingi ir priima tai kaip vertybę; gerbia ir pripažįsta sutinkamą kitoki gyvavimo būdą ir tradicijas. Mažumų ir pažeidžiamų grupių atžvilgiu demonstruoja įtraukų elgesį (A6.3).
2. Kuriame, išigyjame ir naudojame gėrybės (B)		
Nurodo kasdienėse situacijose naudojamus asmeninius daiktus, juos saugo; laikosi susitarimų dėl bendrai naudojamų daiktų (turto); tvarko savo daiktus ir prisideda tvarkant bendrus (B1.1).	Bendradarbiaudamas, dalyvaudamas įvairiose veiklose tausoja, tvarko ir laikydamasis susitarimų naudoja savo, kitų žmonių ir bendrus daiktus (B1.2).	Paaishkina, kodėl yra svarbu tausoti savo daiktus ir laikosi bendro turto naudojimo susitarimų. Kelia klausimus ir pasiūlo savo sprendimus kilus konfliktui dėl naudojimosi nuosavybe (B1.3).
Kasdienėse veiklose naudodamasis patarimais ar pavyzdžiais patiria dovanojimo, mainų, skolinimosi situacijas (B2.1).	Kasdienėse veiklose patiria dovanojimo, mainų, skolinimosi situacijas (B2.2).	Kasdienėse situacijose inicijuoja ir (arba) išitraukia į dovanojimo, mainų ir skolinimo(si) procesus. Samprotauja, kodėl dovanoti daiktai yra negražinami, o skolintus daiktus reikia gražinti (B2.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas atpažįsta Lietuvoje naudojamus pinigus, skiria banknotus ir monetas. Pateikia pavyzdžių iš patirties, kada pinigai naudojami daiktams, paslaugoms išgyti (B3.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas aiškina pinigų reikšmę, daiktų pinigine vertę ir formuojasi atsakingo vartojimo nuostatas ir įpročius (B3.2).	Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas vertina galimybę išgyti trokštamą daiktą, pritaiko žinias apie pinigų vertę; pradeda samprotauti apie taupymą (B3.3).
Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas trumpai paaishkina, kodėl svarbu dirbti, padrąsintas išitraukti į darbinę veiklą. Įvardina keletą profesijų ir nurodo, ką tų profesijų žmonės veikia (B4.1).	Žaisdamas, tyrinėdamas, stebėdamas aptaria profesijas ir ugdosi pagarbą visiems darbams kaip būdai užtikrinti asmeninę, šeimos ir visuomenės gerovę (B4.2).	Žaidybiniuose ir realiose situacijose taiko žinias apie darbinę veiklą, ekonominius santykius ir pinigus. Pradeda skirti veiklas pinigams uždirbti ir tai, ką žmonės daro ne dėl pinigų (žaidimas, hobis, rūpinimasis kitais šeimoje) (B4.3).
3. Mūsų gyvenimo kaita (C)		
Žaisdamas, stebėdamas, bendradarbiaudamas pasakoja apie savo augimą, apie savo šeimos kartas; skirsto šeimos narius vyriausieji, jauniausieji.	Žaisdamas, stebėdamas, bendradarbiaudamas tyrinėja savo paties augimą ir tuo džiaugiasi, aptaria ir analizuoja savo šeimos istoriją (C1.2).	Pradeda modeliuoti, koks bus po metų kitų, kai dar paaugs. Tapatinasi su savo šeima kaip socialiniu, tautiniu ir kultūriniu vienetu. Remdamasis savo ir kitų

Trumpai pasakoja jam pačiam svarbius praeities įvykius (C1.1).		šeimų pažinimu kuria atskirų žmonių ar šeimų gyvenimo pasakojimus, kuriuose įvykius pateikia istorine seka (C1.3).
Iliustracijas dėliodamas pagal įvykių seką, pradeda nuosekliai pasakoti. Pokalbyje dalinasi, kas buvo praeityje; planavimo situacijoje pradeda kalbėti apie artimą ateitį (C2.1).	Dalyvaudamas kasdienėse situacijose, pasakodamas istorijas ar žaisdamas suvokia laiko tėkmę (pvz., vakar, šiandien, rytoj, prieš tai, dabar, vėliau) ir įvykių nuoseklumą (C2.2).	Įvykių ir (arba) paveikslėlių dėliojimą pagal veiksmo eiliškumą ir „kelionių laike“ žaidimus panaudoja kurdamas istorijas, siužetus ar pasakojimus (C2.3).
Naudodamasis patarimais ar pavyzdžiais renka informaciją apie konkrečius praeities įvykius iš artimų žmonių; spontaniškai palygina dabarties gyvenimą su gyvenimu praeityje; bando dalintis tuo, ką sužinojo, piešdamas, pasakodamas; bando paaiškinti, iš kur sužinojo (C3.1).	Stebėdamas, klausinėdamas, analizuodamas šaltinius (nuotraukas, senus daiktus, knygas ir kt.) tyrinėja jam aktualią praeitį, sieja ją su dabartiniu gyvenimu ir kuria paprasčiausią istorinį pasakojimą (C3.2).	Stebėdamas, klausinėdamas, analizuodamas šaltinius stengiasi tiksliai perteikti informaciją apie praeities įvykius; savaip interpretuoja ir aiškina surinktą informaciją; pradeda ieškoti priežastinių ryšių tarp praeities ir dabarties įvykių. Įsitraukia rengiant žodinį ir (arba) vaizdinį pranešimą apie praeitį (C3.3).
4. Mūsų aplinka (D)		
Pasakodamas apie savo gyvenamąją vietą įvardina miestą ir (arba) kaimą, gatvę; atpažįsta keletą situacijų, kuriose svarbu žinoti savo adresą. Pasakodamas, kaip keliauja iš namų į darželį, mokyklą, pasako keletą maršruto elementų (D1.1).	Pasakodamas apie savo gyvenamą ar dažnai lankomą vietovę samprotauja, kodėl svarbu žinoti savo adresą, nusako ir pasirinktomis arba pasiūlytomis priemonėmis vaizduoja savo kasdienės kelionės maršrutą (D1.2).	Pasakodamas apie savo gyvenamą ar dažnai lankomą vietovę pradeda samprotauti apie asmens duomenų apsaugą tiesiogiai bendraujant. Vietovei nurodyti ir maršrutui nusakyti pasinaudoja aplinkui esančiais objektais: gatvių pavadinimas, atstumas, kryptis ir kt.; maršruto piešinyje ir (arba) scheme žymi orientacinius objektus (D1.3).
Pasakoja apie aplankytas Lietuvos ar pasaulio vietas, jose matytus ar aplankytus objektus. Nurodo keletą pažįstamoje aplinkoje žmogaus vykdomų ūkinės ar pramoginės veiklos pavyzdžių. Pradeda domėtis amžiaus tarpsniui pritaikytu žemėlapiu (D2.1).	Keliaudamas, tyrinėdamas aplinką ir dalindamasis kelionių išpūdžiais nutolusias vietas sieja su žmonių gyvenimu, veikla ir pradeda naudoti amžiaus tarpsniui pritaikytus žemėlapius (D2.2).	Pradeda ieškoti ryšių tarp aplinkos ir žmonių gyvenimo joje; samprotauja, kaip žmonių gyvenimas ir veikla veikia aplinką ir kaip aplinka veikia žmonių veiklą bei gyvenimo būdą. Domisi žemėlapiais ir aiškina jų paskirtį; tyrinėja skaitmeninį žemėlapi (D2.3).
Stebi aplinką, spontaniškai klausinėja apie tiesiogiai stebimus ir (arba) vaizdinėje	Tyrinėja gamtinę ir žmogaus sukurtą artimą aplinką bei joje vykstančius vaikai	Domisi, kur galima rasti informacijos apie gamtinę ir (arba) žmogaus sukurtą

medžiagoje pateiktus gamtinius ir (arba) žmogaus sukurtus aplinkos objektus; savo pastebėjimais dalinasi žodžiu (D3.1).	atpažįstamus pokyčius. Įvardina, analizuoja, lygina ir grupuoja pažintus artimos aplinkos objektus (D3.2).	aplinką; pradeda samprotauti apie informacijos tikslumą. Apibūdina stebimus aplinkos objektus; kuria jų klasifikavimo sistemas, kurias pristato schematiškai ir paaiškina (D3.3).
---	--	---
